

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Darius Masiliauskas

**KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO
PROFESINĖS IR MOKINIŲ DALYKINĖS
POZICIJOS SAŠAJA PAMOKOJE**

*Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

Šiauliai, 2011

Disertacija rengta 2007–2011 metais Šiaulių universitete

Mokslinis vadovas:

prof. habil. dr. Kęstutis Kardelis (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

Mokslinė konsultantė:

prof. dr. Laimutė Kardelienė (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S)

TURINYS

IVADAS.....	5
1. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖS POZICIJOS IŽVALGOS IR MOKINIŲ DALYKINĖ – KŪNO KULTŪROS – POZICIJA PER PAMOKĄ.....	10
1.1. Kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, vieta bendrojo lavinimo programoje.....	10
1.2. Kūno kultūros ugdymas mokykloje: realybė ir išvalgos dėl jo tikslo įgyvendinimo.....	15
1.3. Kūno kultūros mokytojo profesinė pozicija pamokoje: skatuliai ir trikdžiai.....	19
1.4. Moksleivių dalykinė – kūno kultūros – pozicija ir jos realizavimo kliūtys.....	29
2. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖ IR MOKINIŲ DALYKINĖ POZICIJA PAMOKOJE: SAŠAJŲ TYRIMO EPISTEMOLOGIJA IR TYRIMO METODIKA.....	34
2.1. Tyrimo epistemologija.....	34
2.2. Tyrimo dalyviai.....	34
2.3. Tyrimo metodai.....	36
2.4. Tyrimo procedūros.....	41
2.5. Statistinė analizė.....	41
3. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖS IR MOKINIŲ DALYKINĖS POZICIJOS SAŠAJŲ PAMOKOJE TYRIMO REZULTATAI.....	43
3.1. Moksleivių dalykinės – kūno kultūros – pozicijos bruožai.....	43
3.1.1. Moksleivių sveikatos, kaip jų dalykinės pozicijos bruožo, rodiklių sklaida.....	43
3.1.2. Subjektyvus mokymosi mokykloje vertinimas.....	49
3.1.3. Mokinių nuomonė apie kūno kultūros mokytojo profesinę poziciją pamokoje.....	57
3.1.4. Mokinių dalykinės pozicijos apraiškų sąsajos su įvairiais tyrimo kintamaisiais.....	60
3.2. Kūno kultūros mokytojų profesinės pozicijos pamokoje bruožai.....	67
3.2.1. Subjektyvus fizinio aktyvumo laisvalaikiu vertinimas, kaip profesinės pozicijos prielaida.....	67
3.2.2. Situacinis ir tikslingas pedagoginis kryptingumas.....	71
3.2.3. Etinės mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos gebėjimų raiška.....	72
3.2.4. Socialinės komunikacijos nuostatos ypatumai.....	77
3.2.5. Gyvenimo kokybės vertinimas.....	81
3.2.6. Profesinės pozicijos apraiškų ir įvairių tyrimo kintamųjų ryšys.....	81

3.3. Kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsaja pamokoje	89
3.3.1. Kūno kultūros mokytojų pedagoginio kryptingumo ir mokinių dalykinės pozicijos ryšys	89
3.3.2. Mokinių dalykinė pozicija dėl mokytojų etinės kompetencijos ryškumo	90
3.3.3. Mokytojo socialinės komunikacijos nuostata, kaip pedagoginės komunikacijos pamokoje veiksnys	94
TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS	97
IŠVADOS	104
LITERATŪRA	106
PRIEDAI (elektroninis išteklius)	

ĮVADAS

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Ugdymo filosofai, samprotaudami apie XXI amžiuje žmogui svarbius gebėjimus, fizinį aktyvumą iškelia kaip asmens sveikatos sąlygą (Kirk, 2002). Tyrimai atskleidžia ne tik judėjimo stokos įtaką vaikų fizinei, emocinei bei pažintinei veiklai (Zaborskis, 2005), bet ir apskritai asmenybės plėtrai (Adaškevičienė, 2004). Pabrėžtina, kad vartotojiškoje ir sparčių komunikacinių bei informacinių technologijų visuomenėje jaunų žmonių gyvenimo būdą dažniau galima apibūdinti kaip pasyvų (prioritetas skiriamas greitam maistui, laisvalaikiui prie kompiuterio) negu kaip fiziškai aktyvų, kai paisoma sveikos mitybos taisyklių, siekiama darnos su kitais asmenimis). Dėl fizinio aktyvumo trūkumo jau vaikystėje išryškėja įvairūs lėtiniai sveikatos sutrikimai (Bacevičienė, 2005; Cavill, Kahlmeier, Racioppi, 2006). Taip pat pastebėta, kad moksleivių fizinis aktyvumas visame pasaulyje išgyvena krizę. Viena jos priežasčių nurodomas įdomių veiklos formų trūkumas per kūno kultūros pamokas ir po pamokų, lyginant su užmokyklinėmis pratybomis arba sporto renginiais, kuriuos moksleiviai stebi per televizorių (Panczyk, 2005; Cavill, Kahlmeier, Racioppi, 2006). Minėta situacija leidžia geriau suprasti, kodėl visuomenės sveikatos ugdytojai ir kūno kultūros ugdymo filosofai iškelia asmenybės fizinį aktyvumą kaip geros savijautos sąlygą (Gard, Meyenn, 2000; Trost, 2004) ir kreipia ugdymo strategų bei švietimo politikų dėmesį į mokyklinę kūno kultūrą. Mat pastaroji, be fizinio aktyvumo, sudaro mokiniams geras sąlygas įveikti sunkumus, ugdyti jų ryžtą, savitvardą bei pratina nuosekliai siekti užsibrėžto tikslo (Bitinas, 2004). Tačiau tokią mokomojo dalyko paskirtį geba realizuoti tik kvalifikuotas kūno kultūros mokytojas, siekiantis plėtoti ir tobulinti savo kompetencijas (Wong, Louie, 2002). Be to, anot S. Šalkauskio (1991), toks mokytojas turi būti palankiai nusiteikęs rodyti savo asmeninę kūno kultūrą.

Mokykloje kūno kultūra yra bendrojo mokinių lavinimo dalis, ypač siekiant padėti jiems suvokti įvairialypę šio dalyko vertę sveikatai ir socialinei integracijai (Coelho, 1999; Bitinas, 2004). Pažymėtina, kad pozityvaus požiūrio į aktyvią fizinę veiklą formavimas buvo ir yra svarbus ugdymo programų uždavinys (Kardelis ir kt., 2001; Короткова, Архипова, 2002; Ryan et al., 2003; Bagdonienė, 2005). Tai rodo, kad siekiant skatinti mokinių fizinį aktyvumą visą gyvenimą, būtina išmanyti veiksnius, galinčius daryti įtaką jų požiūriui į kūno kultūrą, kaip mokomąjį dalyką.

Moksleivių kūno kultūros ugdymo mokykloje tyrimų apžvalga rodo, kad žvelgiant iš istorinės perspektyvos programos nepakankamai sietos su visuomenės sveikos gyvenamosios įgūdžių formavimu, fizinio aktyvumo skatinimu, sveikatos stiprinimu (Kardelienė, Kardelis, 2006). Būtent todėl Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų pagal lėtai augantį fiziškai aktyvių mokinių skaičių (WHO, 2002). Šį požiūrį patvirtina mokslininkų išvados, kad paprastai kūno kultūros ugdymas prasilenkia su nacionalinės sveikatos strategijos tikslais, siejamais su kokybiniu ir kiekybiniu fizinio aktyvumo ugdymu per kūno kultūros pamokas (Pacenka, Kardelis, 2000; Fleming, 2004).

Įvairūs aplinkos veiksniai sąlygoja mokinių nuomonę apie kūno kultūrą, kaip mokomąjį dalyką. Tyrimai rodo, kad du veiksniai – mokytojo elgsena ir dalyko programos turinys – gali būti įvardinti kaip pagrindiniai, lemiantys mokinių požiūrį į kūno kultūrą (O'Reilly ir kt., 2001; Ward ir kt., 2008). Mokymo metodų ir mokymo turinio reikšmę formuojant teigiamas arba neigiamas mokinių nuostatas išryškina M. D. Luke, L. D. Cope (1994), S. Ryan su kolegomis (2003), O. Batutis (2003), L. Bagdonienė (2005), o Д. В. Фонарев ir kt. (2004) pabrėžia, kad svarbūs ir malonūs netikėtumai per kūno kultūros pamokas.

Postmoderniosios visuomenės iššūkiai konkrečiam mokomajam dalykui aktualizuoja mokytojo kvalifikaciją ir kompetencijas, įgalinančias realizuoti visuomenės socialinį užsakymą – skatinti ir ugdyti mokinių sveikata stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį (Macdonald, 1999; Бурлакова, 2000; Kardelienė, Kardelis, 2006; Šiaučiuikėnienė ir kt., 2006). Kadangi šiandieninį jaunimo gyvenimą lydi įtampa (Sketerskienė, Šurkienė, 2006; Garcia-Lopez, Ingles, Garcia-Fernandez, 2008), tai skatina ir visuomenės sveikatos ugdytojus (Tinning, 2004; Petrauskienė, 2008), ir švietimo politikos strategus (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003) kalbėti apie kūno kultūros mokytojus, kaip vaikų sveikatos ugdytojus (Bitinas, 2004; Grechus, Docheff, Conn, 2007).

Mokyklinio kūno kultūros ugdymo ir sporto tyrimai rodo, kad įtvirtinant ugdymo asmenybinį pobūdį būtina aptarti profesinį mokytojo pasirengimą (Kardelis ir kt., 2001; Chen, 2003), ypač tokias jo apraiškas: etinės mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos gebėjimus (Nicaise ir kt., 2006), socialinės komunikacijos nuostatą ir su ja susijusį bendravimą su mokiniais per kūno kultūros pamokas (Kardelienė, Kardelis, 2006). Tyrimai taip pat atskleidė, kad vykdant visuomenės socialinį užsakymą dėl jaunimo sveikatos raštingumo stebimas kūno kultūros mokytojo ir jo mokinių ne tik abipusis pasitenkinimas (Kviklienė, Vilkas, Kontoravičienė, 2005; Nicaise, Cogérino, Bois, Amorose, 2006), bet ir bendros prasmės suvokimo trūkumas (Fominienė, 2007; Biddle, Mutrie, 2008). Ši reiškinį lemia ne tik edukacinės aplinkos fizinės bei pragmatinės sąlygos, bet ir pedagoginė sąveika (Fominienė, Kardelienė, Kardelis, 2006; Biddle, Mutrie, 2008). Analizuojant jos vyksmą, aiškėja, kad pagrindinis trikdys – kūno kultūros mokytojo ir mokinio požiūris į kūno kultūros veiklos malonumo principą (angl. *fun*) (Garn, Cothram, 2006), o svarbiausi skatuliai – tai kūno kultūros ugdymo filosofų paieškos tokių ugdymo technologijų, kurios padėtų kurti edukacinę aplinką, keliančią mokinių optimizmą (O'Reilly, Tompkins, Gllant, 2001; Fominienė, Kardelienė, Kardelis, 2006).

Pažymėtina, kad tyrėjai daugiau dėmesio skiria kūno kultūros pamokų organizavimo ypatumams aptarti, ugdymo programų turinio ir vaikų poreikių analizei bei mokytojo profesinei socializacijai. Rečiau kalbama apie kūno kultūros mokytojo profesinę ir jų mokinių dalykinę poziciją, nors nuolat gilinamasi į visuomenės fizinę saviugdą apskritai, aktualizuojama pedagoginės sąveikos, kurioje išryškėja pedagogo profesinis pasirengimas, svarba. Kūno kultūros mokytojo profesinio pasirengimo kintamųjų pa-

lyginimas su mokinių požiūriu į kūno kultūros pamokas leistų parodyti, kad mokytojo profesinė pozicija gali daryti įtaką teigiamam mokinių požiūriui į kūno kultūros pamokas. Tokio pobūdžio tyrimų stoka lėmė **probleminio klausimo** iškėlimą: *kokia yra sąsaja tarp kūno kultūros mokytojo profesinės ir jo mokinių dalykinės pozicijos per pamoką?*

Atsakant į šį probleminį klausimą, keliami tyrimo **hipotezė**: *kūno kultūros pamokoje dalykinė pozicija ryškesnė mokinių, kurių mokytojo profesinei pozicijai būdinga teigiamai vertinti savo etinės kompetencijos gebėjimus ir socialinės komunikacijos nuostatą*. Asmenybės pozicija, kaip požiūris į socialinės tikrovės objektus ir kaip holistinis psichinis darinys, leidžia mokinių dalykinę ir kūno kultūros mokytojų profesinę poziciją aptarti kūno kultūros pamokoje. Ši indukcinio pobūdžio aprašomoji hipotezė keliami ir jos tikrinimo rezultatai aptariami remiantis šiomis **teorinėmis nuostatomis**:

- veiklos teorija, kuri leidžia paauglio vertybinių orientacijų tapsmą ir raidą aiškinti kaip pedagogiškai valdomos ugdytinių socialinės veiklos padarinį (Hart, Atkins, Ford, 1999; Bitinas, 2004), nes paauglio asmenybės pozicija formuojasi praktinėje produktyvioje veikloje pasiekus greitą rezultatą;
- struktūracijos teorija, raginančia atsižvelgti ir į socialinius, ir į fizinius veiklos suvaržymus, kurių individualus veikėjas negali pakeisti (Giddens, 1984), todėl bet kurioje profesinės veiklos situacijoje kūno kultūros mokytojui prieinamas tik tam tikras veiksnio realizavimo pasirinkimų rinkinys.

Hipotezė tikrinama empiriškai, atliekant mokinių ir jų kūno kultūros mokytojo apklausą raštu.

Tyrimo objektas – kūno kultūros mokytojų profesinė ir mokinių dalykinė pozicija per pamoką. Mokslinis šio tyrimo objekto sprendimas, atitinkantis **tyrimo dalyką**, nukreiptas į kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsajos atskleidimą pamokoje.

Mokslinėje analizėje operacionalizuotas tyrimo objektas. Kūno kultūros mokytojo profesinė pozicija vertinta pagal šiuos *priklausomus kintamuosius*: etinė mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencija, pedagoginis kryptingumas, pedagoginė komunikacija ir socialinės komunikacijos nuostata, o moksleivių dalykinė pozicija – pagal fizinę ir psichosocialinę sveikatos rodiklius bei pasirinktą požiūrį į kūno kultūros pamoką. Socialinės demografinės tiriamųjų charakteristikos įvardintos kaip *nepriklausomi kintamieji*.

Pasirinkti kintamieji leidžia patikrinti tyrimo hipotezę ir siekti **tikslo** – atskleisti sąsają tarp kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos per pamoką.

Siekiant numatyto tikslo, darbe keliami pagrindiniai **tyrimo uždaviniai**:

1. Aptarti kūno kultūros mokytojo profesinę poziciją per pamoką.
2. Įvertinti mokinių dalykinę – kūno kultūros – poziciją, išsiaiškinant jų požiūrį į kūno kultūros pamokas.
3. Išsiaiškinti kūno kultūros mokytojo profesinę poziciją identifikuojant etinę kompetenciją ir įvertinant pedagoginį kryptingumą.

4. Atskleisti sąsają tarp kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos per pamoką, parodant ryšius tarp šių kintamųjų ir socialinių demografinių veiksnių.

Tyrimo mokslinis naujumas ir praktinis reikšmingumas

Mokslinį tyrimo naujumą įrodo darbo pobūdis, nes pirmą kartą vertinama kūno kultūros mokytojų profesinė pozicija ir atskleidžiama jos ir mokinių dalykinės pozicijos sąsaja, kurios pagrindinė apraiška – mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas, įskaitant mokytojo kuriamą edukacinę aplinką. Išsiaiškinta sąsaja aktualizuoja vieną iš pagrindinių kūno kultūros aksiologijos terminų – kūno kultūros pamokos svarbą tarp kitų mokomųjų dalykų.

Tyrimas išryškino teigiamą kūno kultūros mokytojo etinės kompetencijos vaidmenį mokinių dalykinių gebėjimų raiškai. Jį sustiprina tikslingas mokytojo pedagoginis kryptingumas bei teigiama socialinės komunikacijos nuostata. Tyrime gauti nauji edukologijos mokslui duomenys apie kūno kultūros mokytojo profesinės pozicijos poveikį mokinių išgyvenamam pasitenkinimui, orientuojančiam į jų pasiekimus per pamoką, papildoma tyrimą grindžiančią veiklos teoriją apie paauglių pozicijos formavimą produktyvia veikla.

Tyrimo praktinį reikšmingumą nusako tai, kad kūno kultūros mokytojo veiksmingumą per pamoką lemia jo profesinė pozicija, o jos pozityvią kaitą sąlygoja etinės kompetencijos gilinimas. Kita praktinio reikšmingumo aplinkybė teigia, kad kūno kultūros mokytojų profesinio pasirengimo reikšmę atskleidžia tyrimo duomenys apie mokinių požiūrį į veiklą, kurioje jie patiria judėjimo džiaugsmą, tenkina natūralų poreikį.

Mokinių atsakymai apie pedagoginės komunikacijos ypatumus per kūno kultūros pamokas rodo mokytojo etinės kompetencijos gebėjimų vaidmenį gilinant mokinių fizinio ugdymosi galimybių suvokimą, jas siejant su sveikatos stiprinimu ir saviraiška.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad tikslingas pedagoginis kryptingumas ir ryški etinė kompetencija leidžia kūno kultūros mokytojui kurti edukacinę aplinką pamokoje vadovaujantis kūno kultūros ugdymo aksiologijos principui – malonumas fiziškai aktyvioje veikloje orientuojant mokinį į individualius pasiekimus.

Ginamieji teiginiai

1. Profesinę kūno kultūros mokytojų poziciją per pamoką apibūdina etinės mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos gebėjimai, pedagoginis kryptingumas, socialinės komunikacijos nuostata, ugdymo kliūčių vertinimas.
2. Mokinių požiūris į kūno kultūros pamokas ir fizinis aktyvumas laisvalaikiu išryškina jų dalykinę – kūno kultūros – poziciją.
3. Egzistuoja ryšys tarp kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos per pamoką: mokiniai vertina šio dalyko pamokas dėl mokytojo tikslingo pedagoginio kryptingumo, ryškių etinės kompetencijos gebėjimų bei teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos.

Asmeninis indėlis

Autorius įsisavino darbe taikyto tyrimo metodologiją, atliko reprezentatyvią tirtų moksleivių ir mokytojų apklausą raštu, analizavo ir apibendrino gautus duomenis bei pristatė juos moksliniuose straipsniuose, konferencijose.

Turinio apžvalga

Disertaciją sudaro įvadas, mokslinės literatūros darbo tema apžvalga, tyrimo metodikos aprašymas, tyrimo rezultatai, jų aptarimas, išvados, naudotos literatūros sąrašas (130 šaltinių), 2 priedai, publikuotų darbų disertacijos tema sąrašas. Darbo apimtis – 115 puslapių. Pateikiamos 57 lentelės.

Publikacijų disertacijos tema sąrašas:

1. Kardelienė, L., **Masiliauskas, D.**, Kardelis, K., Trinkūnienė, L. (2009). *Kūno kultūros mokytojų saviugda: fizinio aktyvumo motyvai ir formos laisvalaikiu* // Ugdymas • kūno kultūra • sportas, 2 (73). P. 35. ISSN 1392–5644.

2. **Masiliauskas, D.** (2009). *Skirtingo fizinio aktyvumo paauglių savęs vertinimas* // Jaunųjų mokslininkų darbai, 2 (23), 162–166. ISSN/ISBN 1648-8776.

3. **Masiliauskas, D.**, Kardelienė, L. (2009). *Dešimtujų klasių (bendrojo lavinimo mokyklos) mokinių dalyvavimo kūno kultūros pamokose motyvacijos sąsajos su etiniais mokytojų gebėjimais* // Mokytojų ugdymas, 13 (2), 122-134. ISSN 1822-119X.

4. **Masiliauskas, D.** (2010). *Bendrojo lavinimo mokyklos dešimtų klasių mokinių sportavimo laisvalaikiu raiška* // Mokytojų rengimas XXI a.: pokyčiai ir perspektyvos: konferencijos medžiaga. P. 137–142. ISBN 978-9986-38-993-4.

1. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖS POZICIJOS IŽVALGOS IR MOKINIŲ DALYKINĖ – KŪNO KULTŪROS – POZICIJA PER PAMOKĄ

1.1. Kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, vieta bendrojo lavinimo programoje

Kūno kultūros ugdymo aksiologai kūno kultūros pamokas vertina kaip pagrindinę ir vienintelę privalomą priemonę, kuri daugumą vaikų ir paauglių įtraukia į fiziškai aktyvią veiklą (Siedentop, 2002; Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel, 2004). Be abejo, galima kalbėti ir apie keletą kitų mokomųjų dalykų (pvz., biologiją), prisidedančių prie mokinių žinių ir supratimo apie mankštinimosi svarbą sveikatai, tačiau kūno kultūra yra vienintelis mokomasis dalykas, kur dalyvavimas įvairiose fiziniuose veiklose gali formuoti bei skatinti mokinio teigiamą požiūrį į aktyvų ir sveiką gyvenimo būdą.

Moksliniai tyrimai rodo, kad mokyklose kūno kultūrai skirtas ribotas laikas, todėl jo nepakanka, kad mokiniai patirtų judėjimo džiaugsmo vertę (Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel 2004; Hardman, 2008). Pavyzdžiui, K. Hardman (2008) pristato kūno kultūros ugdymo situaciją pasaulio mokyklose: programų ypatumus, išteklius (žmogiškuosius ir materialiuosius), kontekstą (mokomasis dalykas ir kūno kultūros mokytojo statusas), popamokinę veiklą ir geriausios veiklos pavyzdžius. Pažymima, kad dabartinė kūno kultūros ugdymo situacija lyginta su 1999 m. duomenimis, kurie rodo, jog nuo 1999 m. Berlyne įvykusio pasaulio šalių atstovų pasitarimo dėl kūno kultūros ugdymo problemų mažai kas pasikeitė, ypač ekonomiškai besivystančiose ir mažai išsivysčiusiose valstybėse. Paaiškėjo, kad 73 proc. mokinių kūno kultūros mokosi 11–12 metų (nuo 8 iki 14 metų). Kadangi mokyklą baigia maždaug 18 m. jaunuoliai, mokyklinio kūno kultūros ugdymo pradžios ir pabaigos tolydumas bei vientisumas ir nenutrūkstamas mokymasis yra reikšmingi asmenybės raidai ir nepertraukiamam dalyvavimui fiziškai aktyvioje veikloje.

Minėtas tyrimas rodo, kad kūno kultūros mokomąjį dalyką dažniau nei kitus siekiama išbraukti iš bendrojo ugdymo. Daugelyje šalių oficialiai reikalaujama jam skirti 79 proc. ugdymo programos laiko, o Europoje – 89 proc. Azijos šalyse ir Šiaurės Amerikoje – 33 proc. Kūno kultūra formaliai yra mokomasis dalykas daugelio šalių ugdymo programose (83 proc.), o minėtų šalių vyriausybės mažai atsakingos už ją. Be abejo, taip yra ne visur, o ypač paminėtinas Šiaurės Amerikos pavyzdys: JAV kūno kultūros ugdymo programai turi įtakos valstijos ir vietinės mokyklos taryba, o Kanadoje – provincijos. Kartais atsakomybė už kūno kultūros ugdymo programą egzistuoja ir valsty-

biniu, ir srities, ir vietos, ir mokyklos lygmenimis, o Europoje jos administravimas ir atsakomybė dažniausiai perduodama vietos valdžiai ar net mokykloms. Kūno kultūra, kaip egzaminuojamasis mokomasis dalykas, dėstomas 61 proc. pasaulio šalių, tačiau šie duomenys įvairuoja: ribos nuo 20 proc. Afrikoje iki 67 proc. Centrinėje ir Lotynų Amerikoje, Europoje. Dera pridurti, kad ir egzaminų vykdymas minėtuose regionuose įvairus. Tai reiškia, kad du trečdaliai šalių kūno kultūrai suteikė egzaminuojamo bendrojo ugdymo programos dalyko statusą, taip išskeldamos šios pamokos svarbą. Šiuo atveju K. Hardman (2008) primena, kad egzaminai iš tikrųjų vyksta skirtingai, nes interpretuojama ir taip: fizinio pajėgumo testai įvardijami kaip kūno kultūros egzaminas. Deja, kaip pažymi mokslininkas, nepaisant oficialių įpareigojimų rūpintis kūno kultūros ugdymu mokyklose, tikrovėje padėtis skiriasi nuo bendrojo ugdymo programos kūno kultūrai skiriamo dėmesio. Šios „žirklės“, kaip rodo minėtas tyrimas, tarp oficialios švietimo politikos ir ugdymo tikrovės yra geografiškai paplitęs reiškinys.

Be to, skiriamas ir toks ypatumas, kai perduodama atsakomybė mokykloms už bendrojo ugdymo programos įgyvendinimą, kaip sąlyga mokymo planuose skirti daugiau laiko kitiems mokomiesiems dalykams, kuriems teikiamas prioritetas dėl jų padėties šalių egzaminų sistemoje. Žemas kūno kultūros pamokos statusas apskritai būdingas reiškinys. Trūksta ir oficialių šio dalyko kokybės bei mokinių pasiekimų vertinimų. Įvairių išteklių skyrimas kitiems reikalams, kai kūno kultūros ugdymo programos netenkina turimos materialinės lėšos, finansinės paramos stoka, jaučiamas tinkamos kvalifikacijos personalo poreikis, būtinas rūpestingas bei atsakingas mokyklos vadovų požiūris. Tyrimą aprašęs mokslininkas K. Hardman (2008) svarsto apie tokius atvejus, kai nedalyvaujama kūno kultūros pamokose pateikus medicininę pažymą. Manoma, kad tai irgi netiesiogiai mažina kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, statusą. Keliamas klausimas, ar egzistuoja atleidimas nuo kitų mokomųjų dalykų (išskyrus galbūt religinį ugdymą kai kuriose šalyse).

Įdomios tyrime dalyvavusių asmenų mintys. Pavyzdžiui, vienos Kipro mokyklos direktorius pripažįsta, kad tikroji kūno kultūros situacija prieštarauja oficialiai šiam dalykui keliamiems reikalavimams. Tai liudija padėtis Ispanijoje, anot šios šalies kūno kultūros ugdymo mokslininko, kur kūno kultūros pamokos paskutiniais bendrojo ugdymo mokykloje metais tampa neprivalomos (fakultatyvinės). Šiuo atveju nepaisoma vyriausybės nurodymų dėl kūno kultūros, kaip privalomo mokomojo dalyko, ugdymo programos.

Kinijoje, kaip rašo L. Iao ir J. Jin (2005), vis dar matomas ryškus skirtumas tarp ugdymo tikslų ir jų įgyvendinimo. Tokią padėtį lemia, anot autorių, netinkami prietaisai, maža erdvė, mokyklose retai domimasi kūno kultūra, o jos mokymo kokybė ir kiekybė kelia rūpestį. Priduriama, kad ir tėvai dažnai nori, jog jų vaikai taptų kvalifikuotais profesionalais ir būtų turtingi. Tad lūkesčiai dėl vaikų ateities skatina juos remti akademinis mokomuosius dalykus ir ignoruoti kūno kultūrą.

Lietuvoje vienas iš tyrimų apie mokinių požiūrį į kūno kultūrą, kaip mokymosi dalyką, (Blauzdys, Bagdonienė, 2007) rodo, kad šalies kūno kultūros mokytojai ieško

edukacinių iššūkių ir fizinio mokinių ugdymo(si) tikrovės sąsają. Išvadose pažymima, kad vyrauja sveikatinimo, o ne ugdymo kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, funkcija. Be to, retai orientuojamasi į kūno kultūros vertybes. Šie veiksniai trukdo gerinti ugdymo dalyko prestižą, mokinių požiūrį į jį ir sąmoningai praktikuoti kūno kultūrą. Tyrėjai pabrėžia, kad kūno kultūros mokytojo kompetencijos neleidžia kokybiškai keisti mokinių fizinio ugdymo(si). Paaiškėjo, kad pedagogai pernelyg akcentuoja pamokos dalykinį turinį, o fizinio ugdymo(si) technologijų naujovės jiems nėra tokios svarbios. Atnaujinti kūno kultūros pamokų metodiką, mokytojų nuomone, labiausiai trukdo bloga materialinė sporto bazė ir inventoriaus stygius. Apibendrinami tyrėjai V. Blauzdys ir L. Bagdonienė (2007) teigia, kad mokinių teigiamą požiūrį į kūno kultūros pamokas lemia taikomas tarpdalykinis mokymas ir mokymasis grupelėmis, nes taip skatinamas pedagoginis ir socialinis fizinio ugdymo(si) supratimas. Konstatuojama, kad Lietuvos kūno kultūros mokytojai turi rūpintis savo profesionalumu, kad galėtų visuose ugdymo proceso etapuose tinkamai vadovautis *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiomis programomis* (2008).

Kiti mokslininkai – R. Kviklienė, A. Vilkas ir R. Kontoravičienė (2005) – atkreipia dėmesį į paauglių mergaičių dažnai neigiamą nuomonę apie kūno kultūros pamokas. Siekdami pokyčių, mokytojai per pamokas taikė edukacines priemones: darbą mažomis grupelėmis, individualų ruošimąsi, savarankišką dalies pamokos vedimą, muzikos parinkimą, pratimų atlikimą skambant muzikai. Tyrėjai džiaugiasi rezultatais, nes paaiškėjo, kad savarankiškas mokinių darbas per kūno kultūros pamokas gerina ugdymo kokybę ir kad šis metodas įtvirtina paauglių poreikį savarankiškai veikti pamokoje. Tokia veikla didina jų fizinį aktyvumą, gerina sveikatą. Tyrimo rezultatai leidžia kalbėti apie paauglių mergaičių pasyvumo priežastis, nes nustatyta, kad jos mažai žino, kaip savarankiškai mankštintis, kokia šios mankštos nauda fizinio ugdymo procese. Siūloma ir sunkumų įveikimo strategija – per kūno kultūros pamokas būtina ugdyti savarankiško darbo įgūdžius ir atitinkamus mokėjimus. Taigi, šie mokslininkai kreipia žvilgsnį į kūno kultūros mokytojo profesionalumą, ypač jų moralinę bei pilietinę atsakomybę rūpinantis ugdytinių dalykinės kompetencijos gilinimu.

Jaunesniojo amžiaus paauglių mergaičių silpnas fizinis pajėgumas paskatino tyrimą apie papildomų pratybų poveikį įvairiems tyrimo dalyvių fizinio pajėgumo rodikliams (Trinkūnienė ir kt., 2009). Pabrėžtina, kad viena iš tyrimo prielaidų buvo įvairūs dokumentai, kurie reglamentuoja Lietuvos mokinių fizinį ugdymą ir kelia kūno kultūros mokytojų reikalavimą atidžiai globoti silpnesnės sveikatos, prasčiau pasirengusių moksleivių ir išmoningai įtraukti juos į kūno kultūros pamokas bei neformalųjį ugdymą. Kadangi šiuo metu, remiantis tyrimo autorių surinktais duomenimis, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose silpno fizinio pajėgumo mokiniams skiriamas labai mažas dėmesys, tai jų, kaip ir apskritai šalies paauglių, fizinis aktyvumas nepakankamas. Tyrime paauglėms organizuotos papildomos pratybos: jos žaidė judriuosius žaidimus, bėgo estafetes, gerino fizinį pajėgumą (šuoliukai, tempimo pratimai, įvairūs kimštinio kamuolio metimai ir pan.). Pastebimi pokyčiai leidžia tyrimo autoriams pritarti kitų

šalių mokslininkų teiginiui, kad fizinio ugdymo sėkmė priklauso ir nuo kūno kultūros mokytojo gebėjimo kryptingai bei tikslingai organizuoti veiklos pobūdį ir turinį.

Aprašytų tyrimų svarbą patvirtina V. Juškeliienės ir S. Ustilaitės (2009) gauti rezultatai apie 16–19 metų mokyklą baigiančių mokinių fizinio aktyvumo įpročius. Paaiškėjo, kad 60 proc. tirtų moksleivių mankština tik kartais arba visai nesimankština. Autorės, savo tyrimo rezultatus lygindamos su 2000 m. duomenimis, teigia, kad neaktyvių vaikinių ir merginų padaugėjo dešimtdaliu. Nepakankamas fizinis aktyvumas būdingesnis merginoms ir ypač baigiamųjų, dvylikto, klasių mokiniams. Be to, su fizine veikla susijusį būrelį lankė tik ketvirtadalis apklaustųjų. Tokio rezultato svarbą paryškina tai, kad šio tyrimo imtis reprezentavo Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 11–12 klasių mokinių populiaciją.

Išsakyti teiginiai rodo, kad kūno kultūros pamokų įtaka labai svarbi skatinant moksleivius rinktis fizinį aktyvumą laisvalaikiu ir tęsti visą gyvenimą. Tai reiškia, kad kūno kultūros mokytojai turi padėti jiems įgyti įgūdžių, būtinų įvairioms fizinio aktyvumo formoms bei padedančių mokiniams atrasti privalumus. Taip siekiama didinti mokinių pasitikėjimą savo jėgomis.

Kūno kultūros mokytojo parama ir padaršinimas labai svarbūs mokiniui mankštinantis (Kardelienė, Kardelis, 2006) ir sportuojant (Dagkas, Stathi, 2007) laisvalaikiu. Pavyzdžiui, viename iš tyrimų apie paauglių fizinio aktyvumo socialinius ir aplinkos veiksnius (Dagkas, Sathi, 2007) paaiškėjo, kaip kūno kultūros mokytojo vadovavimas ir patarimai padėjo vaikams tęsti sportavimą bei mankštinimąsi laisvalaikiu. Interviu analizė rodo, kad kūno kultūros mokytojas mokiniams atskleidė fiziškai aktyvios gyvenamosios veiklos reikšmę ir būtinybę bei paaiškino, kad fizinis aktyvumas yra viena iš sveikatos stiprinimo formų. Moksleiviai kalbėjo taip: *Jeigu mano kūno kultūros mokytojas nebūtų manęs palaikęs ir raginęs, tai aš taip gerai nežaisčiau futbolo. Mano kūno kultūros mokytojas daug kartų mane drąsino rinktis kurią nors fizinio aktyvumo rūšį ir mokė taip, kad mes pastebėjome fizinio aktyvumo požymius ir suvokėme jo naudą (p. 377).* Kai kuriose mokyklose, rašo tyrėjai, pastebėta, kad kūno kultūros mokytojas nesikalba su paaugliais apie jų galimybes fiziškai tobulėti laisvalaikiu. Derėtų pateikti pavyzdžių, kaip paaugliai kalba, kodėl jie vengia fizinės veiklos laisvalaikiu: *Aš dažniausiai slampinėju aplink gatvėmis su draugais, nes nėra ką čia daugiau veikti (gyvenamojoje vietoje); visi mano draugai gyvena labai arti, todėl po pamokų mes tik slampinėjame.*

Aprašomame tyrime pabrėžiama, kad paauglių fiziniam aktyvumui laisvalaikiu didelę įtaką turi bendraamžiai ir šeimos nariai, bendruomenės centrų veiklos ypatumai.

Kūno kultūros mokytojai ir mokiniai, pasiteiravus apie jų lūkesčius per kūno kultūros pamokas, mini išgyvenamas teigiamas emocijas, t. y. malonią veiklą, patiriamą judėjimo džiaugsmą (Garn, Cothran, 2006).

Malonumas ir judėjimo džiaugsmas yra viena iš pagrindinių priežasčių, skatinančių vaikus įsitraukti į fiziškai aktyvią veiklą. Kai atliekant fizinius pratimus moksleiviams stinga teigiamų emocijų, atsiranda jų pasyvumas (Prochaska, Sallis, Slymen, Mckenzie, 2003). Taigi, patirtų teigiamų išgyvenimų stoka vertinama kaip peiktina kū-

no kultūros ugdymo proceso raiška. Dera pridurti, kad aksiologai diskutuoja dėl kūno kultūros ugdymo malonumo apibūdinimo. Pavyzdžiui, J. J. Prochaska su kolegomis (2003) kalba apie jį kaip apie ilgalaikę esminę būseną – džiaugsmą (angl. *enjoyment*) dėl atliekamų fizinių pratimų, tenkinant natūralų poreikį judėti. Taip pat mokslininkai pritaria, kad toks jausmas yra pagrindinis ugdant mokinių kūno kultūrą. Kiti autoriai (A. C. Garn ir D. J. Cothran, 2006), malonumą (angl. *fun*) supranta kaip trumpalaikę ir neesminę, labiau išoriškai reiškiamą būseną. Šiuo atveju, manytume, galima kalbėti, apie smagią veiklą, kurioje dalyvauja mokinys per kūno kultūros pamoką ir kuri nėra ilgalaikė. Be to, cituojami autoriai, pateikdami kitą malonumo traktuotę, pažymi, kad jis nėra svarbus kūno kultūros rezultatas. Aprašyta situacija paskatino A. C. Garn ir D. J. Cothran (2006) atlikti kūno kultūros pamokoje patiriamo malonumo tyrimą, vertinant jį kaip šios veiklos „raudonąją giją“. Tai reiškia, kad malonumas yra prasiškerbęs į kūno kultūros mokymą ir privalo būti traktuojamas kaip multidimensinė (vidinė/esminė arba išorinė/neesminė) būseną, orientuota arba neorientuota į pasiekimus.

Minėtų autorių atliktame tyrime mokytojams ir mokiniams buvo pateiktas 21 teiginys, išdėstytas keturiose skalėse:

- asmuo, orientuotas į pasiekimus, teikiančius vidinį pasitenkinimą, pvz.: galimybę atlikti naujus veiksmus, pratimus, išgyventi sėkmę, todėl jaučiasi gebas save tobulinti;
- asmuo, orientuotas į pasiekimus, kuriuos įvertina ir mato kiti, o jam tai teikia pasitenkinimą, pvz.: gali kitus nugalėti, pasirodyti pajėgesnis, tvirtesnis už juos, gali varžytis ir rungtyniauti, pripažįstamas dėl laimėjimų;
- asmuo nesiorientuoja į pasiekimus, jam pasitenkinimą teikia dalyvavimas kūno kultūros veikloje, pvz.: galimybė išreikšti save savarankiškai, užsiimti įdomiausia veikla, galimybė pasirinkti kūno kultūros veiklą, išvelgti jos ir naudą sau;
- asmuo nesiorientuoja į pasiekimus, o pasitenkinimą jam teikia lyg ir mažai su jo kūno kultūros saviugda susiję, labiau išoriniai dalykai, pvz.: galimybė būti su draugais, geras, patinkantis, gebantis sudominti mokytojas.

Pažymėtina, kad įdomios ir kitos tyrėjų išvados apie malonumą per kūno kultūros pamoką. Užrašytos ir tokios mintys: *Žaidėme badmintoną. Kadangi mokytojas mumis nesirūpino ir nesidomėjo, tai šis žaidimas neteikė pasitenkinimo*. Mokslininkai užregistravo ir kitų tyrimo dalyvių minčių apie rūpinimosi jų veikla stoka. Tokioje situacijoje mokiniai nuobodžiauja, pasitaiko, kad jiems skiriama vienos rūšies veikla, pavyzdžiui, visą pamoką bėgti, o pedagogas būna savo kabinete. Be to, moksleiviai išgyvena neigiamas emocijas, kai patiria sunkumų bendraudami su juo, pavyzdžiui, mokytojas buvo ir futbolo treneris, todėl dėmesį rodė tiems, kurie gerai žaidė futbolą.

Aprašomas tyrimas atskleidė, kad dauguma mokytojų sutinka, jog nuo jų priklauso per kūno kultūros pamokas kylančios teigiamos emocijos. Pavyzdžiui, vienas iš tyrimo dalyvių mokytojų mano, kad pedagogas privalo pradėti pamoką puikiai nusiteikęs, o svarbiausia – turėti teigiamą požiūrį į mokinius, į veiklą, būti pasitikinčiam.

Minėtame tyrime mokiniams buvo pateikta sakinio pradžia *Kūno kultūros pamoka teikia malonumą ...*, kurią reikėjo pabaigti siūlomais teiginiais, kurių kiekvienas įvertintas balais pagal Likerto skalę (1 balas – *visiškai neteikia malonumo*, o 5 balai – *ypač teikia malonumą*). Mokytojai atliko tą patį veiksma, o sakinio pradžia tokia: *Kūno kultūros pamokoje mokiniams teikia malonumą...*

Be to, buvo rinktos ir nuomonės, kas labiausiai ir kas mažiausiai patinka. Paaiškėjo trys pagrindiniai malonumo šaltiniai per kūno kultūros pamoką: mokytojas, užduotis, socialumas. Nustatyta, kad mokytojo gebėjimas bendrauti lemia mokinių pasitenkinimą pamokomis. Vaikai mano, kad pedagogas atsakingas už šios būsenos sužadinimą. Pavyzdžiui, pateikiamos tokios mintys: *Žaidėme krepšinį; Aš turėjau geriausią mokytoją. Jis mėgo tai, ką darė. Jis buvo jaunas ir kartu su mumis dalyvaudavo įvairiose kūno kultūros veiklose. Jis buvo malonus ir uždegantis.*

1.2. Kūno kultūros ugdymas mokykloje: realybė ir įžvalgos dėl jo tikslo įgyvendinimo

Kūno kultūros ugdymas mokykloje turėtų tapti ir tikslingu, ir mokiniui reikšmingu procesu, glaudžiai susijusiu su bendrąja kultūra. Šį teiginį patvirtina ir strateginiai švietimo dokumentai. Pavyzdžiui, *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose* (2008) nurodoma, kad „ugdant bendruosius ir specialiuosius judėjimo, sveikatos stiprinimo ir tausojimo gebėjimus, daugėja galimybių reikštis asmens fiziniam ir kūrybiniam aktyvumui bei individualumui“. Rezoliucijoje, priimtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Moksliniai tyrimai kūno kultūros ugdyme ir sporte. Senėjimas ir fizinis aktyvumas“ (Rydzyna, Lenkija, 2009, rugsėjo 10–12 d.), teigiama, kad dar pasitaiko siūlymų mokyklose sumažinti ar net eliminuoti kūno kultūros pamokas, siekiant išvengti finansinių išlaidų arba norint daugiau laiko skirti tiems mokomiesiems dalykams, kurie įvardijami kaip akademiniai. Toliau minėtoje rezoliucijoje rašoma, kad dažnokai ugdymo institucijoms trūksta sportavimo ir mankštinimosi priemonių bei įrangos. Pabrėžiama, kad ignoruojamas kūno kultūros ugdymo pamokų vaidmuo vaikų ir paauglių fizinei, emocinei, socialinei bei pažintinei raidai. Be to, cituojamoje rezoliucijoje pateiktos išvados bei rekomendacijos, iš kurių mokykliniam kūno kultūros ugdymui ypač aktualioji, akcentuojanti mokytojo vaidmenį, siekiant, kad mokiniai ugdytųsi sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas, gebėjimus bei įpročius. Dokumente kalbama apie kūno kultūros pamokos išskirtinumą iš kitų mokomųjų dalykų, pabrėžiant jos uždavinį – skatinti mokinius suprasti ir įvaldyti sporto šakų techniką ir taktiką įvairiuose užmokykliniuose sporto klubuose, būreliuose.

Mokyklose dominuojanti profesinių bendruomenių pozicija dėl kūno kultūros pamokų rodo socialinės atsakomybės stoka ugdant moksleivių teigiamą požiūrį į sveikatą puoselėjantį fizinį aktyvumą. Toks požiūris ne tik keistas, bet ir nepaaiškinamas, nes moksliniais tyrimais įrodyta, kad fizinis aktyvumas susijęs su įvairiais vaikų ir paauglių

sveiko gyvenimo būdo kintamaisiais (Kristjansdottir, Vilhjalmsson, 2001; Trost, Tees, Dzewaltowski, 2008; Šukys, Jankauskienė, 2008; Vainienė, Kardelis, 2008; Trinkūnienė, Rutkauskienė, Emeljanovas, Alubauskas, 2009; Rakauskienė, Kardelienė, 2009). Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų pagal lėtai augantį fiziškai aktyvų mokinių skaičių (WHO, 2002), nors jau 1978 UNESCO identifiko kūno kultūros ugdymą kaip vieną iš pagrindinių žmogaus teisių. Šalies mokslininkai (Vilkas, Kviklienė, 2003; Bitinas, 2004; Bagdonienė, Blauzdys, 2005; Kardelienė, Kardelis, 2006; Grinienė, Zablackė, 2007; Jankauskienė, 2008; Rakauskienė, Kardelienė, 2009) įvairiais aspektais tiria mokyklinį kūno kultūros ugdymą.

Mokslinių tyrimų analizė leidžia jį aptarti iš mokytojo ir mokinio pozicijų. Kūno kultūros pamokos vyksta ir pradinė, ir vyresniųjų klasių moksleiviams. Labiau domėtasi vyresniųjų paauglių, t. y. paskutiniojo koncentro (9–10 klasių), ypač dešimtosios klasės mokinių, kaip baigiančių organizuotą mokyklinį kūno kultūros ugdymą ir turinčių tolimesniame savo raidos etape (etapuose) savarankiškai siekti fizinio parengtumo pažangos, nuomone ir gilintasi į jų fizinio aktyvumo ypatumus. Kadangi „mokymasis yra sudėtinga ir labai kvalifikuota veikla, kurios pirmutinis reikalavimas – mokytojas, dirbdamas su klase, sprendžia, kaip elgtis“ (Pollard, 2002, p. 22), tai remiantis ugdymo filosofais, ypač aksiologais (Bitinas, 2004; Aramavičiūtė, 2005; Kardelienė, Kardelis, 2006; Martišauskienė, 2009;) bei švietimo politikais (Bruzgelevičienė, Žadeikaitė, 2008; Ališauskas, 2009; Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009) teigtina, kad geras mokymas ir mokinių mokymasis priklauso nuo mokytojo profesinio meistriškumo.

Kūno kultūros ugdymo aksiologai ir Lietuvoje (Vilkas, Raškauskienė, 2005; Blauzdys, Bagdonienė, 2007; Kardelienė, 2008; Malinauskas, Klizas, Šniras, 2008; Rakauskienė, Kardelienė, 2009), ir užsienio šalyse (Prochaska, Sallis, Slymen, McKenzie, 2003; Hill, Brodin, 2004; Nicaise, Cogeron, Bois, Amorose, 2006; Ward, O’Sullivan, 2006; Hardman, 2008), atsižvelgdami į tyrimo rezultatus, formuluoja išvadas, kurias galima apibendrinti teiginiu: kūno kultūros mokytojo profesionalumas, ypač studijų metais įgytos kompetencijos turi daugiau įtakos ugdant mokinių, ypač paauglių, sveikatą stiprinantį fizinį aktyvumą bei lavinant savistabos, savikontrolės ir saviugdą įgūdžius.

Kūno kultūros pamokoje siūloma užduotis diferencijuoti ir individualizuoti atsižvelgiant į fizinio parengtumo lygį (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008). Taip iškyla pagalbos mokiniui, kaip etinės kompetencijos gebėjimo, svarba, kad jis galėtų atpažinti savo lūkesčius ir mokytojo skatinamas jų siektų. Kalbant apie kūno kultūros pamoką, tai būtų tokia ugdymoji situacija, kai prieš pradėdami mokytis vaikai išsiaiškina ir supranta, ko jie turėtų išmolti ir pasiekti. Be to, turėtų būti sukurtos sąlygos jiems ne tik susitelkti į keletą veiklos rūšių ir išsiugdyti specialiuosius gebėjimus, bet ir pažinti save, atrasti savo stiprybes, išsiaiškinti poreikius, pomėgius. Šio gebėjimo būtinumas pagrindžiamas ir tyrimais. Pavyzdžiui, nustatyta, kad vyresniųjų klasių vaikų ir merginų gyvensena skiriasi (Puišienė, Kardelienė, Kardelis, 2008). Kauno mieste vyresnieji paaugliai vaikinai rečiau nei merginos patiria stresą kasdieni-

nėje veikloje ir rečiau domisi informacija apie maisto produktus, bet dažniau atsiktinai vartoja maisto papildus. Pastebėta, kad merginos turi geresnius asmens higienos įpročius, tačiau patyrusios stresą rečiau taiko jį mažinančias priemones, yra fiziškai pasyvesnės.

Pedagoginė praktika ir mokytojų veiklos tyrimai (Fominienė, 2007) rodo, kad kūno kultūros mokytojų ir mokinių konfliktai dažniausiai kyla dėl pedagoginio takto stokos. Taip pat pastebėta, kad kūno kultūros mokytojas, palaikydamas santykius su mokiniais iš vadovavimo ir pavaldumo pozicijų, įžeidžia jų savigarbą ir nesiekia ištaisyti savo klaidas.

Dėmesys santykių humanistiniam pobūdžiui leidžia kalbėti apie etinę kūno kultūros mokytojo kompetenciją sudaryti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą. Čia iškyla ugdymo tikslų ir metodų parinkimo problema, kuri susijusi su atsakomybe už skirtingų poreikių, įgūdžių ir mokymosi stilių bei galimybių ugdytinių lūkesčių tenkinimą. Šis gebėjimas implikuoja ir pagrindinį mokinio asmenybės ugdymo būdą – humanistinius santykius. Pedagoginiu aspektu tai reiškia, kad mokinys dažnai save vertina taip, kaip jį vertina mokytojai (be abejo, ir kiti suaugusieji). Tad aplinka turi edukacinį poveikį ir naudą vaikui, o joje kūno kultūros mokytojas, ieškodamas gerųjų mokinio asmenybės savybių ar jų pradų ir jais remdamasis, randa būdų tobulinti mokinio dalykinę kompetenciją, atsižvelgdamas į jo individualybę. Atsiranda pamokos tikslų realizavimo problema, kuri gali būti įvardijama kaip kūno kultūros mokytojo pilietinės atsakomybės problema.

Ši veikla rodo pedagogo atsakomybę ir išreiškia jo požiūrį į kūno kultūros mokytojo darbą. Tai reiškia, kad mokytojas sąžiningai siekia įgyvendinti ir strateginiuose švietimo dokumentuose nurodomą tikslą (Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija 2006–2012), ir kūno kultūros mokytojo dalyko tikslą (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008). Kai mokinių kompetencijų ugdymas – mokytojui aktualus profesinis tikslas, tai susiformuoja ir/ar plėtojasi kitos jo profesionalumo apraiškos, pavyzdžiui, kognityvinės, funkcinės, asmeninės, etinės sudedamosios kompetencijos, bei gilėja jas sudarantys gebėjimai. Čia būtina pridurti, kad, anot B. Bitino (2004), jei pedagogas nori sąžiningai atlikti socialinį užsakymą, tai susiformuoja ir jo pedagoginis meistriškumas. Aprašyta kūno kultūros mokytojo pozicija rodytų, kad jis profesijai keliamus reikalavimus pakeičia į asmeninius uždavinius, atlikdamas įsisaugojęs priedermes visuomenei.

Kūno kultūros ugdymo aksiologai pažymi, kad kūno kultūros mokytojas profesinėje veikloje atlieka du vaidmenis: yra ir pedagogas, ir kūno kultūros mokytojas (Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel, 2004). Šis traktavimas aiškinamas visuomenės visiems mokytojams keliamais lūkesčiais, kuriais ir dera kūno kultūros mokytojui vadovautis savo profesinėje veikloje. Tai reiškia, pasak P. Zwozdiak-Myers ir jo kolegų (2004), kad lūkesčiai susiję su mokytojo veikla, su ugdymo tikslais ir su valstybės lėšų investicijomis į mokyklas, nes finansinių išteklių dalis atitenka mokytojams kaip jų atlyginimas. Toliau autoriai akcentuoja, kad mokyklinis ugdymas organizuojamas iš esmės

taip, kad mokiniams suteiktų galių, kokių, manoma, reikia piliečiui demokratinėje visuomenėje.

Šiuo atveju, anot autorių, tikimasi, jog mokytojai bus dorą piliečio elgesio pavyzdžiai ir darys viską, kas yra jų galioje, kad skatintų mokinių asmenybių teigiamą savybių vystymąsi. „Tai yra mūsų rūpestis ne todėl, kad esame kūno kultūros mokytojai, bet todėl, kad esame mokytojai (p. 56). P. Zwozdiak-Myers su kolegomis (2004) rašo, kad yra mažiausiai du būdai atlikti platesnes savo, kaip kūno kultūros mokytojo, pareigas. Vieną būdą, kurį autoriai pateikia, galima traktuoti kaip kūno kultūros mokytojo profesinį kryptingumą rodančius socialinius poelgius. Pavyzdžiui, akcentuojamas mokytojo asmenybės vertybinis turinys: punctualumas, organizuotumas, teisingumas, objektyvumas. Tokios vertybės leidžia kalbėti, kad išryškinamas aktyvus pedagogo asmenybės santykis su tikrove, grindžiamas reiklumu sau arba bazine nuostata (viena iš antropocentriinių vertybių) – atsakingumu, kai siekiama aktyviai rūpintis kitais ir savimi. Apibendrintai galima teigti, kad jei atsakingumas yra kūno kultūros mokytojo elgesio varomoji jėga, tai galima kalbėti apie jo tikslingą pedagoginį kryptingumą.

P. Zwozdiak-Myers su bendraautoriais (2004) įvardija būdus, leidžiančius realizuoti platesnį kūno kultūros mokytojo vaidmenį, poelgius, įgyvendinant kūno kultūros tikslą, pabrėžiant jų varomąją jėgą – vertybę. Tai iliustruoja tokie teiginiai: kūno kultūros mokytojas rūpestingai renkasi mokinių veiklos organizavimo būdus, kad galėtų siekti (kaip jis teigia) geresnių mokymo rezultatų, t. y. socialinių įgūdžių ir mąstymo gebėjimų plėtotės; kūno kultūros mokytojas mokymo metodus ir mokymosi veiklas parenka rūpestingai ir organizuoja taip, kad mokiniai susidomėtų kūno kultūros pamokomis. Teiginiuose vartojamas prieveiksmis „rūpestingai“ rodo, kad akcentuojama kūno kultūros mokytojo atsakomybė. Taigi, galima kalbėti apie vertybių – atsakingumas ir tolerancija – derinį arba pagarbos ir reiklumo dėsnį pedagogo darbe. Šiomis vertybėmis (ar vadovavimusi pedagoginiu dėsniu) išreikštą kūno kultūros mokytojo elgseną reguliuoja jo vidinės aktyvinančios (rūpinimasis kitais ir savimi, t. y. atsakingumas) ir stabdančios (nedaryti to, kas nepriimtina mokiniams, t. y. tolerancija) jėgos. Tokia kūno kultūros mokytojo pozicija profesinėje veikloje pamoką daro visavertę.

Įdomu, kad P. Zwozdiak-Myers ir jo kolegos (2004), kalbėdami apie kūno kultūros mokytojo lyg ir dvigubas pareigas, kitaip sakant, aiškėjant, kad jis pamokoje turi „atstoti“ pernelyg daug mokytojų, iškelia ir dilemą – kokio rezultato labiausiai siekti užsiėmimų cikle ar pamokoje? Pateikiamas ir sprendimas. Rašoma, jog šioje situacijoje svarbu suprasti, kad jei kūno kultūros mokytojai rūpinasi bendrųjų mokymo tikslų realizavimu, o Lietuvos atveju – bendrųjų kompetencijų, visuotinu vertybių ugdymu, etikos ir moralės principais, tai jie mažiau laiko pamokoje turi siekti tokių mokymo rezultatų kaip motorikos ir kūno laikysenos lavinimas, sporto šakų technikos ir taktikos įvaldymas. Kam teikti prioritetą – ar bendriesiems tikslams, ar orientuotis į konkrečius, t. y. į dalinius kūno kultūros mokymo rezultatus – turi spręsti kūno kultūros mokytojas. Kitaip sakant, tai jo pilietinės atsakomybės problema. Kita vertus, P. Zwozdiak-Myers su kolegomis (2004) mano, kad pačioje kūno kultūros mokytojo profesinės veiklos pra-

džioje specialistui dera sutelkti dėmesį į pagrindinį tikslą ir uždavinius, kurie būdingi tik kūno kultūrai. Bendresnių tikslų patariama siekti, kai specialistas būna įsivinęs su kūno kultūros mokomuoju dalyku susijusius uždavinius.

Šią interpretaciją patvirtina ir mokinių išgyvenimų per kūno kultūros pamokas moksliniai tyrimai bei mokytojų refleksijos apie visus ugdymo proceso etapus.

1.3. Kūno kultūros mokytojo profesinė pozicija pamokoje: skatuliai ir trikdžiai

Strateginiai švietimo dokumentai (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008; Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija 2006–2012) bei rekomendacijos Europos bendrijų komisijos Baltojoje knygoje „Dėl Europos strategijos su mityba, atsveikimu ir nutukimu susijusioms sveikatos problemoms spręsti (2007 m. birželio 8 d.), Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regioninio biuro strategijoje „Sveikata visiems XXI amžiuje“ pateikti siūlymai ir Pasaulio sveikatos organizacijos „Mitybos, fizinio aktyvumo ir sveikatos strategijos“ (2004) teiginiai rodo kūno kultūros mokytojo asmenybės pozicijos svarbą siekiant, kad Lietuvos gyventojų fizinis aktyvumas atitiktų šių dokumentų reikalavimus ir rekomendacijas (pusė valandos kasdien – suaugusiems ir valanda kasdien – vaikams). Mūsų šalyje, kaip ir kitose valstybėse, paaugliams būdingas pasyvus gyvenimo būdas, o ypač sėdimos laisvalaikio formos.

V. Grabauskas (2004) ir A. Zaborskis (2005), pristatydami Lietuvos moksleivių gyvenimo įpročius, apie kuriuos duomenys kaupiami dalyvaujant Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regioninio biuro koordinuojamame projekte „Su sveikata susijusi moksleivių elgsena“ (Health Behaviour in School-children: a cross-national study – HBSC), pažymi, kad 1994–2002 m. Lietuvos paauglių fizinis aktyvumas laisvalaikiu labai nepakito. Berniukai buvo aktyvesni nei mergaitės, t. y. aktyviai mankštinosi arba sportavo bent du kartus per savaitę apie 70 proc. berniukų ir 45 proc. mergaičių ($p < 0,001$). Pažymima, kad šis rodiklis nuo paauglių amžiaus nepriklausė. Hipokinezė atskleista ir 2005–2006 metų tarptautiniame mokinių gyvenimo HBSC tyrime (Health Behavior in School-aged children, 2008). Išsiaiškinta, kad tik ketvirtadalis 11–15 m. Lietuvos paauglių kasdien mažiausiai valandą juda, pavyzdžiui, 19 proc. berniukų ir 13 proc. penkiolikmečių mergaičių. Be to, Lietuvos kūno kultūros asociacijos 2005 m. Lietuvos moksleivių fizinio aktyvumo tyrimo duomenimis, 85,5 proc. mokinių fizinis aktyvumas neatitinka Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijų. Tais pačiais metais Lietuvos kūno kultūros akademijoje atliktas Kūno kultūros ir sporto departamento prie LR Vyriausybės užsakytas Lietuvos didžiųjų miestų vidurinių mokyklų mokinių fizinio aktyvumo tyrimas. Išvadose rašoma, kad tik 9,8 proc. mergaičių ir 18,6 proc. berniukų, gyvenančių didžiuosiuose miestuose, fizinis aktyvumas atitinka Pasaulio sveikatos organizacijos nurodytas normas.

Pateikti rezultatai leidžia teigti, kad Lietuvos paauglių fizinis aktyvumas, ypač baigiant tam tikrą socializacijos etapą – bendrojo lavinimo mokyklą, – nuo 1994 m. nesikeičia. Išanalizavus Europos Sąjungos šalių 2002 m. pateiktus duomenis, matyti, kad 34 proc. paauglių (11 m., 13 m. ir 15 m.) yra fiziškai aktyvūs pagal tokį kriterijų: viena valanda ar daugiau vidutinio intensyvumo fizinių pratimų penkias ar daugiau dienų per savaitę (Cavill, Kahlmeier, Racioppi, 2006). Išvadose rašoma, kad berniukai fiziškai aktyvesni nei mergaitės, o fizinis aktyvumas mažėja dėl amžiaus: kuo vyresnis paauglys, tuo mažiau jis fiziškai aktyvus. Atkreipiamas dėmesys, kad fizinio aktyvumo rodikliai priklauso ir nuo šalies, pavyzdžiui: tarp 11 metų paauglių Prancūzijoje yra 11 proc. fiziškai aktyvių mergaičių ir 25 proc. berniukų, o Airijoje – 51 proc. mergaičių ir 61 proc. berniukų. Panašūs svyravimai pastebimi visose amžiaus grupėse, pavyzdžiui: Čekijos Respublikoje fiziškai aktyvūs yra 49 proc. penkiolikmečių berniukų, o Portugalijoje – 25 proc.

Kūno kultūros ugdymo aksiologai (be abejo, ir visuomenės sveikatos specialistai) kelia klausimą: kokie veiksniai ir aplinkybės turi įtakos fiziniam aktyvumui?

Kadangi kūno kultūros tikslas – ugdyti mokinių (paauglių) sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas bei gebėjimus ir sistemingo fizinio aktyvumo įpročius, tai tokiai dalykinei kompetencijai ugdyti nepakanka klausytis mokytojo aiškinimo ar stebėti demonstravimą. Tokioje edukacinėje situacijoje pagrindinė kūno kultūros mokytojo pareiga – dirbant kartu su mokiniams padėti jiems suprasti dalyko esmę, išmokyti patiemis pasirinkti pratimą, sukurti ir pagrįsti jo atlikimo metodiką, analizuoti ir diskutuoti priimančią sprendimą. Be to, būtina pasitelkti integralias įvairių sričių žinias nagrinėjant ir sprendžiant, kokį fizinį aktyvumą rinktis laisvalaikio metu. Išsakytos didaktinės nuostatos rodo, kad paauglio dalykinės kompetencijos plėtotėi būtina sąlyga – į aktyvų mokymąsi įtraukianti pamoka. Tad „Bendrosios programos pabrėžia mokytojo vaidmens kaitą, kad mokinys kompetenciją gali išsiugdyti tik pats sąmoningai aktyviai mokymasis, o mokytojo pareiga jį nukreipti ir jam padėti, ugdymo procesas grindžiamas bendradarbiavimu, mokymusi remiantis realia gyvenimo praktika“ (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009, p. 90).

Be abejo, ugdymo turinio prioritetą, kai reikia ugdyti ir dalykinę, ir bendrąsias kompetencijas, yra iššūkis mokytojui ir pedagoginei bendruomenei. Toks situacijos įvardijimas tinka, nes kūno kultūros mokytojas pagal ugdymo turinio strategiją (Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija, 2007) yra laisvas ir, be abejo, atsakingas už parinktą ir pritaikytą skirtingiems mokiniams ugdymo turinį, kad šie pasiektų kuo geresnių mokymosi rezultatų.

Kūno kultūros mokytojo etinė kompetencija, kaip profesinės socializacijos apraška, aptariama moksliniuose tyrimuose jos neįvardijant, o akcentuojant pedagogo paramą moksleiviams. Emocinė ir informacinė pagalba ugdo vaikų pasitikėjimą savimi ir skatina adekvatų savo pasiekimų vertinimą. Žinoma, šiuo atveju eliminuojama prievarta, gąsdinimas, bausmės, kaip pedagoginio bejėgiškumo apraiškos.

Tyrimai rodo, kad kūno kultūros mokytojui dažnai sunkoka auklėjamąją veiklą per pamoką grįsti vertybėmis, neigiančiomis neapykantos apraiškas (Blauzdys, Bagdonienė, 2007; Rakauskienė, Kardelienė, 2009; Kardelienė, Kardelis, Šukys, Karanauskienė, 2009).

Kadangi meilė kaip vertybė apima dėmesį kiekvienam mokiniui bei visokių pažiūrų toleravimą ir atlaidumą, tai vėl iškyla pagrindinis pedagoginės veiklos principas – pagarba ir reiklumas mokiniams. Vadovaudamasis juo, pedagogas gali suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį mokiniams, palaikydamas jų savivertę ir savigarbą. Šis gebėjimas, kaip nurodo Lietuvos pedagogo profesijos aprašas, yra viena iš etinės kompetencijos apraiškų. A. Hargreaves (2008), rašydamas apie mokymą žinių visuomenėje, pabrėžia socialinio teisingumo skatinimą valstybinėse mokyklose. Atkreipiamas dėmesys, kad švietimo politikams, ugdytojams stinga drąsos ir ryžto įvardijant tokius reiškinius: atskirties neteisingumas, skurdas, socialinės-ekonominės klasės, rasės. Taip didėja atskirtis tarp turtingesnių tėvų vaikų ir vidutinės pajamas gaunančių, o ką jau kalbėti apie žemutinei klasei ir mažumoms priklausančius vaikus.

Kūno kultūros aksiologai (Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel, 2004) pateikia grįžtamojo ryšio pavyzdį. Autoriai jo svarbą argumentuoja ugdymo programos tikslų realizavimu. Pabrėžiama, kad jų, kaip ir konkrečių kūno kultūros uždavinių, įgyvendinimas nėra atsitiktinis. Patariama visiems kūno kultūros mokytojams apgalvoti, kaip geriausia tuos tikslus įgyvendinti kūno kultūros programoje, ir numatyti to proceso eigą per visas pamokas. Be to, siūloma įvardyti mokinio asmenybės savybes, kurias būtina skatinti, ir atitinkamai planuoti pamoką, mokymosi užduotis bei mokytojo ir mokinio bendravimą. Grįžtamasis ryšys svarbus, kai siekiama bendradarbiavimo, todėl autoriai nurodo metodus, skatinančius mokinius veikti kartu. Tokioje situacijoje kūno kultūros mokytojas turi gebėti, t. y. būti tikras, kad taikomas metodas leis įvertinti produktyvius veiklos ar užduoties atlikimo pavyzdžius, ir turi išmanyti, kaip pagirti, kaip koreguoti atliekamą veiksmą ar formuojamą gebėjimą.

Gilinant etinės kompetencijos gebėjimus padėti mokiniams bei skatinti sistemingą ir visą gyvenimą sveikatą stiprinantį fizinį jų aktyvumą, matyti, kad minėto pedagoginio dėsnio taikymas arba esminė savybė – atsakingumas profesinėje veikloje – įgalina kūno kultūros mokytojus kurti paauglių mokymąsi palaikančią sistemą, užtikrinančią socialinės atskirties prevenciją. Šis gebėjimas, kaip etinės kompetencijos apraiška, aktualėja dėl šalies gyventojų socialinės ir ekonominės padėties įvairovės.

Kalbant apie etinės kompetencijos gebėjimą sudominti mokinius mokomuoju dalyku, būtina kūno kultūros kontekste pridurti, jog realizuojant socialinį užsakymą, kūno kultūros mokytojas turi gebėti skatinti ir ugdyti paauglių sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį. Čia derėtų priminti B. Bitino (2004) teiginį, kad reiklumas ugdytiniams, nesusietas su pagarba, – jų įžeidimas, nes pagarba be reiklumo reiškia pedagogo abejingumą, o nei viena, nei kita nesuderinama su pedagogine etika.

Kūno kultūros pamokos tyrimai rodo, kad pedagogo ir mokinių santykiams trūksta humanistinio pobūdžio reiklumo, kai mokytojas visuose ugdymo proceso etapuo-

se – planavimo, organizavimo ir vertinimo – padaro viską, kad paaugliai įgytų pakankamai žinių apie sveiką gyvenseną ir žinių, padedančių suformuoti ir suprasti judėjimo įgūdžių vertę, kad įvaldytų sporto šakų techniką ir taktiką, įskaitant ir netradicinį fizinį aktyvumą. Ir ugdymo filosofai, ir kūno kultūros aksiologai pabrėžia, kad pedagogas turi moralinę teisę reikalauti iš mokinių tiek, kiek jis išmoko (Laker, 2000; Bitinas, 2004; Kardelienė, Kardelis, 2006).

Kadangi svarbiausią vietą užima ne dalyko turinys, o numatomi mokinių pasiekimai, kuriuos skatina dalykinė kompetencija – suprastos žinios, gebėjimas jas taikyti ieškant atsakymų į klausimus, pasirenkant tinkamus veiklos būdus, požiūrį ir vertybes, – švietimo politikai bei kūno kultūros aksiologai kelia klausimą: kaip pasiseks pripažinti, kad mokinys yra pagrindinis veikėjas per pamoką, o mokytojas tik padeda jam mokytis ir jie mokosi kartu?

Pateikiamas ir atsakymas – būtina būti profesionalu, norint ugdyti kitų kompetencijas (Ward, O’Sullivan, 2006; Hardman, 2008; Kardelienė, Kardelis, Šukys, Karnauskienė, 2009; Rakauskienė, Kardelienė, 2009), arba „kompetencija ugdyti kitų kompetencijas – tai mokytojo žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma. Nuostatas pakeisti sunkiausia, tačiau jeigu pavyksta – jos ilgam įsitvirtina mūsų gyvenime“ (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009, p. 91–92). Ši teiginį patvirtina mokinio dalykinės ir kūno kultūros mokytojo profesinės pozicijos per kūno kultūros pamoką kūno kultūros aksiologų tyrimai.

Dalykinė mokinių pozicija kūno kultūros pamokoje atkreipia dėmesį į mokytojo profesinės pozicijos apraiškas. Tai reiškia, kad etinės kompetencijos gebėjimai turi būti gilinami. Ši teiginį pagrindžia kitose šalyse atlikti tyrimai, kuriuose nurodoma, kad kūno kultūros mokytojai kviečiami gilinti ir plėtoti savo profesinę kompetenciją (Hill, Brodin, 2004; Zwozdiak-Myers, Whitehead, Capel, 2004; Bectel, O’Sullivan, 2006; Ward, O’Sullivan, 2006).

Įvardijami trys pagrindiniai tokio poreikio skatuliai:

- 1) rūpinimasis mokymo standartais;
- 2) profesinių organizacijų veikla;
- 3) kūno kultūros ugdymo tyrimų rezultatai.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į mokymo ir mokymosi standartus. Pavyzdžiui, Lietuvoje kūno kultūros pamokų turinį reglamentuoja *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai* (patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. 1465) bei *Bendrojo lavinimo mokyklų bendrieji ugdymo planai*. Kūno kultūros mokytojui parodoma, kaip plėtoti mokinių kūno kultūros gebėjimus ir kokių tikslų jie turėtų siekti, apibrėžiama programų turinio apimtis ir apibūdinami mokinių pasiekimai (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008). Be to, mokytojui pateikta apibendrinta moksleivių gebėjimų raida siekiama parodyti, kokie jų kiekvienos veiklos srities gebėjimai ir kuriame amžiaus tarpsnyje ugdomi. Kadangi Lietuvos mokslininkų tyrimai rodo, kad neišspręsta kūno kultūros pamokų kokybės (Kviklienė, Vilkas, Kontorovičienė, 2005; Fominienė, Kardelienė, Kardelis, 2006; Jankauskienė, 2008; Trinkūnie-

nė ir kt., 2009) ir mokytojų kompetencijos kontrolės (Kardelis, Kavaliauskas, Blazeris, 2001; Batutis, 2003; Pacenka, 2004; Karbočienė, Alūzas, Norkus, 2005; Fominienė, 2007) užtikrinimo problema, lieka spręsti uždavinius ir pedagogų kvalifikacijos kontrolės, kuri apima programų rengimą ir mokytojo judėjimo igūdžius. Šioje situacijoje derėtų pridurti, kad atskirų mokyklų kūno kultūros dalyko programos tvirtinamos mokyklų direkcijos, tačiau nuo šalies nepriklausomybės atkūrimo jų vykdymo nekontroliuoja jokia valstybės institucija. Be to, pastebimas prieštaravimas tarp kūno kultūros mokytojo darbo kokybės vertinimo ir bendrosios kūno kultūros ugdymo programos tikslo. Tai reiškia, kad mokyklų administracija pagrindiniu kūno kultūros mokytojo darbo vertinimo kriterijumi pripažįsta nuostatą, jog svarbiausias kūno kultūros rezultatas – sportiniai moksleivių laimėjimai (Šarkauskienė, 2009).

Jai formuotis ir įsitvirtinti padeda Lietuvos mokinių ir studentų kūno kultūros centro (LR Švietimo ir mokslo ministerijos papildomojo ugdymo įstaiga) misija – formuoti ir vykdyti valstybinę besimokančio jaunimo kūno kultūros ir sporto politiką. Analizė rodo, kad tai įgyvendinama propaguojant sporto varžybas, nes dauguma konkursų vyksta vadovaujantis varžymosi, o ne sveikatos populiarinimo principu. Dažnai kūno kultūros mokytojas neižvelgia sąsajos tarp kūno kultūros bendrosios programos ir jo darbo vertinimo kriterijų, todėl ugdant mokinių kūno kultūrą dominuoja požiūris, kad veikla turi būti orientuojama į sporto varžybas (Jankauskienė, Kardelis, 2000; Blauzdys, Bagdonienė, 2007). Pavyzdžiui, apie tai diskutuoja R. Pacenka, K. Kardelis (2000) ir R. Pacenka (2004), atskleisdami, kad kūno kultūros mokytojų požiūris į kūno kultūros ugdymą pagal jiems keliamus uždavinius mokykloje labiau apibūdinamas kaip mokinio motorikos ir kūno laikysenos lavinimas, fizinio pajėgumo didinimas. Remdamiesi atlikto tyrimo duomenimis, autoriai formuluoja išvadą, kad Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose dominuoja biologinė asmens kūno kultūros ugdymo kryptis. Kitaip tariant, kūno kultūros mokytojai mokinių veiklą organizuoja dėl bendrųjų ir specialiųjų judėjimo gebėjimų, dėl sporto šakų, ypač sportinių žaidimų, technikos įvaldymo didelio intensyvumo bei motorinio glaudumo sąlygomis.

Kitų autorių (Karbočienė ir kt., 2005) tyrimo išvados rodo, kad kūno kultūros mokytojai geriausiai vertina savo praktinio darbo gebėjimus, o daugiau nei pusei trūksta dalykinio ir didaktinio savo mokomojo dalyko išmanymo. Svarbu, kad tirti kūno kultūros mokytojai nurodė, kad jiems trūksta žinių apie moksleivių sveikatinimą.

Pažymėtina, kad įvairiais aspektais kūno kultūros mokytojo profesinę socializaciją analizuoja prof. K. Kardelio (Lietuvos Kūno kultūros akademija) vadovaujama mokslininkų (ir jų doktorantų) grupė: atliktas įdomus tyrimas kūno kultūros mokytojo kompetencijos struktūros tyrimas. Teorinė analizė, pagrįsta užsienyje ir Lietuvoje atliktais tyrimais, leido įvardyti tokius kūno kultūros mokytojo kompetencijos komponentus: pragmatinį, bendradarbiavimo, komunikacinį, kūrybiškumo ir kompiuterinio raštingumo (Rakauskienė, Kardelienė, 2009). Daroma išvada apie kūno kultūros mokytojų profesinio tapatumo apraiškas:

- dalykiniai gebėjimai – ugdymo programos tikslų išmanymas, ugdymo technologijų žinojimas, ugdymo planavimo ir organizavimo bei šio proceso kontroliavimo ir vertinimo įgūdžiai;
- pedagoginiai gebėjimai – išmanymas, kaip efektyviai ir veiksmingai organizuoti mokymą(si), lankstaus ir inovatyvaus veikimo mokėjimai bei jų vertės supratimas;
- komunikaciniai gebėjimai – kalbinės elgsenos, kaip mokinių kūno kultūros saviugdos veiksnio, svarbos vertinimas ir išmanymas, kaip naudotis šiuolaikinėmis (informacinėmis) technologijomis ir kaip bendradarbiauti taikant poveikio strategijas.

Mokslininkai formuluoja išvadą, kad išvardyti gebėjimai, sujungiantys žinias, elgseną ir pasirengimą veikti, leidžia kūno kultūros mokytojui atlikti socialinį vaidmenį.

Šiuo metu Lietuvoje kalbama apie gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategijos įgyvendinimą (*Lietuvos gyventojų 2008–2010 metų fizinio aktyvumo skatinimo strategija*), tad būtina domėtis kūno kultūros mokytojų profesiniu tobulėjimu bei jų rengimu.

Viena iš šios strategijos rengėjų R. Jankauskienė (2008), atskleidžianti šalies fizinio aktyvumo skatinimo politikos ir žmonių fizinio aktyvumo bei jo strategijos reikšmę, remdamasi užsienio šalių patirtimi, rašo apie mokyklinę kūno kultūrą. Kadangi šiandieniniam kūno kultūros mokytojui numatyta sveikatos ugdytojo funkcija sunkiai įveikiama dėl infrastruktūros sąlygų, tai prasta edukacinė aplinka ir mokinių skaičius per kūno kultūros pamokas miestų bendrojo lavinimo mokyklose trukdo diskutuoti su mokiniais, aiškinantis užduočių ir pratimų naudą, atskleidžiant sveikos gyvensenos ypatumus.

Autorės mintis galima iliustruoti ir prof. K. Kardelio vadovaujamų mokslininkų darbais (Fominienė, 2007; Kardelienė, Kardelis, Šukys, Karanauskienė, 2009; Kardelienė, Rakauskienė, 2009).

Pavyzdžiui, stebėtose kūno kultūros pamokose užfiksuota (Fominienė, 2007), kad mokytojai mokiniams daugiausia suteikia informacijos apie fizinių pratimų atlikimą, kalbėdami trumpai ir dažnai vartodami liepiamąją nuosaką. Be to, kūno kultūros mokytojų užrašytų pasakymų kokybinė ir kiekybinė analizė rodo, kad pamokų veiksmingumas dažnai suprantamas kaip mokinių valdymas, teikiant jiems paramą gąsdinančiais draudimais, koreguojant bei nurodant, ką ir kaip atlikti.

Tyrimo duomenys leido mokslininkams formuluoti išvadą, kad kūno kultūros mokytojai, siekdami, kad mokiniai įgytų įgūdžių, būtinų įvairiems fiziniams pratimams atlikti, retai su jais diskutuoja, vartoja tokias pedagoginio smerkimo raiškas, kurios dažnai įžeidžia ugdytinio asmenybę. Naudojami ir moralinio smerkimo būdai – pastaba, įspėjimas, papeikimas, ignoruojamas pedagoginis taktas ir humaniškas požiūris į mokinį. Tyrėjai pažymi, kad pratindami mokinį slopinti tas asmenybės savybes, kurios prieštarauja mokyklos (ir pamokos) reikalavimams ir kurios trukdo įgyvendinti mokymo/mokymosi uždavinius, kūno kultūros mokytojai įvairius smerkimo būdus naudoja

susierzinę, „užmiršę“ atsižvelgti į mokinio emocinę būseną poelgio metu bei ignoruodami faktą, kad kiekviena asmenybė skirtingai reaguoja į tam tikrą bausmę. Tai rodo, anot mokslininkų, kad pažeidžiamas ugdymo aksiologijos dėsnis, reikalaujantis optimistiškai vertinti mokinį ir jo teigiamo elgesio (bendraujant, dalyvaujant kūno kultūros pamokose) galimybes (Kardelienė, Kardelis, 2006; Rakauskienė, Kardelienė, 2009).

Nustatyta, kad kūno kultūros mokytojams, lyginant su kitų dalykų pedagogais, dažniau būdingas atviras ar slaptas priešiškus, nukreiptas į bendravimo partnerį (Kardelienė, Kardelis, 2006), neigiama komunikacinė nuostata, formuojanti nuomonę apie pašnekovus. Tokia tendencija pastebima ir V. Fominienės (2007) tyrime.

Pažymima, kad hierarchinį bendravimą rodantys pasakymai (papeikimas, pastaba, išpėjimas, natūralių pasekmių būdas) dažniausiai vartojami, kai rūpinamasi mokymosi aplinka, ypač priemonių, įrangos, reikmenų tvarkingumu bei taikant diagnostinį ir formuojamąjį vertinimą. Atkreipiamas dėmesys, kad smerkiami visų pirma pedagogų reikalavimų pažeidėjimai, todėl konfliktinė situacija yra smerkimo pagrindas. Šiuo atveju aktualus L. Kardelienės (2008) pedagoginės atsakomybės kūno kultūros veikloje tyrimas. Autorė iškelia mokytojo asmenybės poziciją siekiant išsaugoti mokinio motyvaciją mokytis, teigiamą požiūrį į kūno kultūrą ir norint, kad kiekvienas mokinys atskleistų kuo daugiau savo galių. Tyrimas leido formuluoti išvadą, kad mokytojo kalbinė elgsena turėtų skatinti mokinių suvokti fizinio aktyvumo poveikį jam pačiam, jo sveikatai stiprinti ir fiziniam pajėgumui didinti, o dabartinė edukacinė situacija dažniau atskleidžia tokį pedagogo identitetą, kuriam formuoti didesnę įtaką turi jo mokyklinė ir / ar sportavimo patirtis nei studijos aukštojoje mokykloje. Šią tyrėjos išvadą patvirtina ir kitų Lietuvos (Vasiliauskas, 2010) bei užsienio šalių mokslininkų (Estola, 2003; Манжелей, 2004) tyrimai. Minėti autoriai, taikydami stebėjimo ir apklausos raštu metodus, išsiaiškino, kad siekdamas ugdymo kokybės, kūno kultūros mokytojas retai pratimus rodo pats, atsisako vaizdinės medžiagos ir informacinių technologijų. Kiti tyrėjai taip pat nurodo, kad pamokose kūno kultūros mokytojo veiksmus neigiamai veikia inventorius stoka ir edukacinė aplinka, kuri nėra funkcionali, saugi, higieniška (Karbočienė ir kt. 2005).

Užsienio šalyse šiuo metu pateikti aukštesni kūno kultūros ugdymo standartai. Pvz., JAV vadovaujamosi rodikliais, parengtais Nacionalinės Sporto ir kūno kultūros ugdymo asociacijos (*National Association for Sport and Physical Education*) (*NASPE, 2002, 2004*), kurie paskatino kūno kultūros mokytojų profesinį tobulinimąsi. Be to, JAV Nacionalinė valdyba (*The National Board for Professional Teaching Standards* (*NBPTS*)), besirūpinanti jau dirbančių profesionalų karjera, sukūrė profesionalo pripažinimo eigą (angl. *a certification process*), pabrėžiančią kūno kultūros ugdymo proceso vertinimą mokant mokinius ir jiems mokantis. Kadangi šios valdybos įsteigtas kūno kultūros mokytojų pažymėjimas apie jo profesionalumo lygmenį nebūtinai daro vietoje, tai pedagogai savarankiškai dalyvauja vertinant jų profesinę kompetenciją (Bechtel, O'Sullivan, 2006). Svarbu, kad aprašytą procedūrą jie priima kaip pozityvią profesinio tobulinimosi praktiką. Kalbant apie mokytojų profesinio tobulinimosi poreikio aktu-

alumą Lietuvoje, verta pažymėti ir tokią JAV patirtį. Nacionalinė Sporto ir kūno kultūros ugdymo asociacija (The National Association for Sport and Physical Education (NASPE)) pasiūlė dirbantiems ir būsimiesiems kūno kultūros mokytojams jų profesionalumo plėtotę, pagrįstą veiklos standartais, kurie turi įtakos pamokų veiksmingumui, ypač racionaliam pamokų laiko išnaudojimui. NASPE „standartas 8“ sukurtas, kad kūno kultūros mokytojas taptų reflektuojančiu praktiku ir tai būtų jo įnašas į visą gyvenimą trunkantį profesinį tobulėjimą.

Minėti faktai paimti iš Lietuvos tyrimų bei JAV standartų sistemos, kuri pateikta kaip vienas iš variantų formuojant mokytojų poreikį gilinti ir plėtoti profesinę kompetenciją. Tai lėmė pokyčius kūno kultūros ugdymo programose. Pateikus skirtingas ir įdomias edukacines veiklas, ugdant vaikų bendruosius ir specialiuosius judėjimo, sveikatos stiprinimo ir tausojimo gebėjimus, pakito ir lūkesčiai dėl kūno kultūros mokytojo profesinės veiklos bei dėl mokinių kūno kultūros, taigi, ir sveikatos raštingumo. Vadinasi, profesinio tobulinimosi galimybes derėtų įvardyti kaip pagrindinį instrumentą, lengvinantį pedagogų veiklą.

Antrąjį profesinio tobulinimosi poreikį formuoja profesinės sąjungos ir konkrečių mokomųjų dalykų profesinės organizacijos. Jas A. Bechtel ir N. O'Sullivan (2006) pavadino profesinio tobulinimosi svarbos augimo katalizatoriais. Pateikiamas pavyzdys Nacionalinės anglų kalbos mokytojų tarybos (The National Council of Teachers of English (NCTE)), vienos iš profesionalų mokymo organizacijų, kuri siekia rūpintis pedagogo profesijos statusu visuomenėje ir skiria dėmesį tokiam ugdymo aspektui kaip mokymo svarbos išskėlimas mikro ir makro lygmenimis. Be to, minima mokytojų taryba pasisako už profesinį tobulinimąsi per visą darbo laikotarpį, t. y. ir pradiniam, ir kituose karjeros etapuose. Šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje mokytojai turi teisę būti išklausyti ir taip daryti įtaką švietimo politikai.

Profesinės ir mokomųjų dalykų draugijos, pavyzdžiui, Pradinio ugdymo tyrimo asociacija (Association for the Study of Primary Education, ASPE), Geografinės asociacija (Geographical Association, GA) kartu su Jungtinės Karalystės visuotinėmis ugdymo tarybomis yra būdas kolektyvams išsakyti nuomonę, jeigu kokie nors konkretūs tikslai arba strategijos jiems atrodo profesiniu požiūriu neįgyvendinami, nepamatuoti, neprotingi ugdymo arba abejotini moralės atžvilgiu.

Aprašytą mokytojų, kaip aktyvių politikų, vykdomos politikos „interpretuotojų“, vaidmenį plačiai komentuoja A. Pollard (2002).

Trečiasis kūno kultūros mokytojų profesinio tobulinimosi poreikis kyla dėl stokos tokių tyrimų, kurie atskleistų, kaip kūno kultūros mokytojai mokosi, ir parodytų proceso, kuris pagerintų jų mokymąsi, esmę.

Išvardyti profesinio tobulinimosi poreikiai, remiantis mokslinių tyrimų analize ir sinteze, leidžia gilintis į kūno kultūros mokytojų veiksmus ugdant mokinių sveikatą puoselėjantį fizinį aktyvumą.

Standartizuotas interviu padėjo atskleisti pedagoginės komunikacijos kliūtis per kūno kultūros pamokas vaikinų ir merginų grupėse (Rakauskienė, Kardelienė, 2009).

Tiriamąją imtį sudarė dviejų Kauno vidurinių mokyklų VII–XII klasių (amžiaus vidurkis – $16,13 \pm 1,73$ metų) mokiniai. Paaiškėjo, kad beveik pusė tyrimo dalyvių aktualūs įvairaus pobūdžio nesutarimai su pedagogais. Trečdalis paauglių nurodė, kad pedagoginės komunikacijos sunkumų kelia jų pačių elgesys, beveik pusė mokinių (45,5 proc.) teigė, kad to priežastis – mokytojų elgesys. Be to, vaikinai todėl dažniau nei merginos nesutaria su pedagogais. Toliau gilintasi į kūno kultūros pamokų trikdžius. Atskleista, kad dėl kūno kultūros mokytojo elgesio problemų kyla 14,6 proc. mokinių, o 8,9 proc. patiria pedagoginės komunikacijos sunkumų dėl savo pačių elgesio. Svarbu, kad nors vaikus dažniau nei merginas trikdo mokytojai, tačiau bendraujant su kūno kultūros pedagogais situacija keičiasi. Čia merginas dažniau nei vaikus neigiamai veikia šių mokytojų poelgiai. Tyrimo dalyvės nurodė, kad jas dažniausiai (52,2 proc.) trikdo kūno kultūros mokytojo elgesys, žeminantis merginą kitų akivaizdoje (pastabos dėl išvaizdos, tingumo ir pan.), o vaikams dažniausiai (62,5 proc.) neigiamą poveikį daro kūno kultūros mokytojo priešiškas – mokinyms mano, kad pedagogas jo nemėgsta (būna priekabus, retai pagiria, skundžia klasės auklėtojai ir pan.). Tyrėjos atskleidė, kad dėl kūno kultūros pamokų praleidinėjimo ar pasyvumo mergaitėms dažniausiai (69,2 proc.) kyla bendravimo su kūno kultūros mokytoju sunkumų, o vaikinai dažniau replikuoja, prieštarauja šiems pedagogams ar ginčijasi su jais (83,3 proc.).

Tyrimo duomenys leido formuluoti išvadą, kad paaugliai geba išvelgti savo problemišką elgesį, kuris trikdo pedagoginę komunikaciją: kūno kultūros pamokų praleidinėjimą, pasyvumą, replikavimą, prieštaravimą ir ginčijimąsi su mokytojais. Tai iš dalies rodo, kaip moksleiviai vertina kūno kultūros veiklą. Kiti Lietuvoje atlikti tyrimai atskleidė, kad sveikatos ugdymą vyresnių klasių mokiniai (16–17 metų) dažnokai sieja su kūno kultūros pamoka (bei biologija), o ketvirtadalis vaikų kūno kultūros mokytoją įvardijo kaip sveikatos ugdytoją, pavyzdžiui, biologijos mokytojo ir socialinio pedagogo indėlio šiuo aspektu mokiniai neišskiria (Petrauskienė, 2008). Be to, šiuo tyrimu išsiaiškinta, kad egzistuoja mokyklos kultūrinės ir sportinės veiklos bei techninių galimybių sąsaja. Ji apima veiklas, kurios susijusios su mokinių savijauta. Tyrimo autorė rašo, kad traktuotinas vidutinis statistinis savijautos klasėje, sporto salėje, lauke, valgykloje ir valgyklos maisto ryšys.

Pažymėtina, kad ketvirtadalis A. Petrauskienės (2008) tirtų paauglių teikia pirmenybę pasyviam gyvenimui, o sportinių užsiėmimų lankymą lemia mokinio supratimas, kodėl jam šito reikia. Tyrimo dalyviai paminėjo tokius veiklos skatulius: fizinės sveikatos stiprinimas, noras gerai atrodyti, laisvalaikio leidimas. Nors apie kūno kultūros pamokų lankymą sveikatinimosi tikslais šiame tyrime nekalbama, tačiau vyresnių klasių mokinių rūpinimasis fizine savijauta yra kūno kultūros ugdymo, orientuoto į sveikatą stiprinančių fizinio aktyvumo nuostatų bei įgūdžių formavimą, prielaida.

Šiuo požiūriu aktualus A. Medonio ir V. Blauzdžio (2009) aprašytas eksperimentas, kuriame dalyvavo Vilniaus miesto 10 klasių pagrindinės medicininės fizinio pajėgumo grupės vaikinai ($n = 59$). Tyrėjai aiškino jų fizinio aktyvumo ir sveikatos motyvus bei siekė nustatyti kūno kultūros mokytojų skatinamąjį poveikį gerinant vaikų

požiūrį į fizinį aktyvumą. Atskleista, kad dauguma tiriamųjų nori būti fiziškai stiprūs, atletiški. Tyrimo rezultatai rodo, kad taikyta nauja fizinių ypatybių lavinimo(si) ir fizinės saviugdos per kūno kultūros pamokas bei laisvalaikio sistema mažai padidino vaikinių, lankančių organizuotas sporto pratybas, skaičių. Teigiama, kad galbūt dėl trumpo eksperimento laikotarpio kitų mokslininkų įrodyti sportavimo pranašumai ir nauda neturėjo didesnės įtakos vertinant kūno kultūros pamokas. Pažymima, kad, kūno kultūros mokytojai, eksperimento dalyviai, padėjo vaikams, kai jiems nesisekė. Šią pedagogų paramą mokslininkai vertina kaip teigiamą poveikį vaikinių fizinės saviugdos prasmingumui. Jie daro išvadą, kad kūno kultūros mokytojų pastangos turėjo teigiamą įtaką palaikant tyrimo dalyvių sistemingą fizinį aktyvumą bei gilinant žinias apie jo naudą fizinei bei socialinei sveikatai. Pabrėžtina, kad kūno kultūros mokytojai, pasak kitų tyrėjų (Vilkas, Račkauskienė, 2005), mėgstami dėl šmaikštumo bendraujant, įskaitant ir dalykines žinias.

Kitame tyrime taip pat išsiaiškinta, kad mergaitės labiau nei berniukai vertina kūno kultūros mokytojo draugiškumą (Fominienė, Kardelienė, Kardelis, 2006). Kita vertus, V. Rakauskienės ir L. Kardelienės (2009) tyrimas akcentuoja šių pedagogų etinės kompetencijos reikšmę. Ypač svarbi šio tyrimo išvada apie paauglių merginų psichologinę savijautą dėl kūno kultūros mokytojų nuolatinio „pamokslavimo“, moralizavimo, žeminimo kitų akivaizdoje.

Kūno kultūros mokytojo etinės kompetencijos vaidmenį pagrindžiantiems tyrimams iš dalies galima priskirti ir V. Blauzdžio bei L. Bagdonienės (2009) aprašytą ugdomąjį eksperimentą. Jame, tiriant mokinių požiūrio į kūno kultūros pamokas kaitą, pastebėta, kad pagrindiniai teigiamos nuomonės formavimo šaltiniai yra geras bendravimas su mokytoju ir jo gebėjimas sudominti moksleivius, įskaitant ir žinias, kurias jie įgyja šio dalyko pamokose. Be to, mokslininkai rašo apie vaikų norą didesnio kūno kultūros pamokų skaičiaus per savaitę ir pateikia jų išsakytą mintį dėl kūno kultūros vadovėlio.

Šiame tyrime išaiškėjo skirtingi berniukų ir mergaičių lūkesčiai dėl kūno kultūros ugdymo programos: mergaitės labiau domisi aerobikos pamokomis ir daugelis pageidavo teorinių kūno kultūros pamokų. Pabrėžtina, kad dėl ugdomojo eksperimento poveikio padaugėjo fiziškai aktyvių mokinių, reikšmingai keitėsi aktyvios fizinės veiklos motyvai. Tai rodo, kad sudarytos kūno kultūros pamokų pedagoginį ir socialinį prasmingumą mokiniui didinančios metodikos padeda labiau suprasti šio dalyko naudą. Be abejo, derėtų priminti, kad mokiniai, kalbėdami apie mokytojo gerumą, pabrėžė pedagoginės komunikacijos vykdant kūno kultūros veiklą dėsni – pagarbą ir reiklumą kiekvienam ugdytiniui.

Pateikti tyrimai Lietuvos mokyklose leidžia kalbėti apie esminę kūno kultūros mokytojo asmenybės savybę – atsakomybę (už save, už kitus, už socialinę ir gamtinę aplinką) kaip integralią etinės kompetencijos ir apskritai profesionalumo dalį, nulemiančią ir veiklos kryptingumą. Ši teiginį pagrindžia 2007 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintame *Mokytojo profesijos kompetencijos apraše*

pateikta kompetencijos samprata, kuri apibūdinama kaip žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmens savybės, lemiančios sėkmingą mokytojo veiklą.

1.4. Moksleivių dalykinė – kūno kultūros – pozicija ir jos realizavimo kliūtys

Mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys į šeimos socialinės ekonominės padėties vaidmenį paauglių požiūriui į sveikatą ir fizinį aktyvumą. Suomijoje, tiriant 13 metų paauglius, paaiškėjo, kad fiziškai aktyvių tėvų pavyzdys, ypač mamų, turi teigiamos įtakos vaikų fiziniam aktyvumui, nes šioje šalyje mergaitės mažiau fiziškai aktyvios nei berniukai (Pahkala ir kt., 2007).

Kiti tyrėjai atskleidė, kad suaugusiųjų fizinis aktyvumas susijęs su jų socialiniu ir ekonominiu statusu. Pavyzdžiui, atliktame tyrime (Kardelienė ir kt., 2010) nustatyta, kad fiziškai aktyvesni ugdytojai (vyrai ir moterys) rečiau nei mažiau aktyvūs išgyvena dėl įvairių veiksnių, keliančių įtampą, rečiau patiria įvairius psichosomatinius ir somatinius negalavimus bei mano, kad gyvena kaip dauguma šeimų Lietuvoje. Pastarojo teigiamo atžvilgiu geriau savo finansinę padėtį, palyginus su kitais Lietuvoje gyvenančiais, vertina mažiau fiziškai aktyvūs tyrimo dalyviai. Fiziškai aktyvesnės moterys ir vyrai geriau nei mažiau aktyvūs vertina savo sveikatą, tačiau fiziškai aktyvesni vyrai, skirtingai nei moterys, rečiau linkę ja rūpintis.

Lietuvoje, taikant apklausos raštu metodą šeštų, aštuntų ir vienuolikų klasių moksleiviams, aiškintasi, kokios fizinio aktyvumo ir sportavimo laisvalaikio bei socialinių ekonominių veiksnių – tėvų įsidarbinimas, išsilavinimas ir gyvenimo sąlygos – sąsajos (Šukys, Bagdonas, 2007). Atskleista, kad aukštesnis šeimos socialinis ir ekonominis statusas nėra veiksnys, labiau skatinantis moksleivių sportavimą. Autoriai pažymi, kad išryškėjo priešinga tendencija – daugiau sportuoja paaugliai iš šeimų, kurių tėvai neturi aukštojo išsilavinimo ir darbo. Tokias tendencijas, manoma, galėjo lemti galimybė nemokamai lankyti kai kurių sporto šakų pratybas (ypač mokykloje). Derėtų pabrėžti ir Lietuvai būdingą reiškinį – šešėlinę ekonomiką bei jos padarinį – oficialų nedarbą, o tikrovėje – neoficialų įsidarbinimą ar paslaugų teikimą, emigraciją dėl uždarbiavimo vasarą ar pan. Grįžtant prie aprašomo tyrimo, matyti, kad laisvalaikio daugiau fiziškai aktyvesnių tokių paauglių, kurių abu tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, ir tokių, kurie turi geresnes gyvenimo sąlygas.

Sociodemografinių veiksnių įtakos paauglių fiziniam aktyvumui tyrimai atliekami įvairių kultūrų ir ekonominio lygio šalyse. Pavyzdžiui, Islandijoje (Kristjansdott ir Vilhjalmsson, 2001) nustatyta, kad aukštesnio ekonominio ir socialinio statuso šeimų paaugliai dažniau fiziškai aktyvūs negu žemesnio ekonominio statuso šeimų. Paaiškėjo, kad priemiesčių vaikai dažniau pasyviai leidžia laisvalaikį, taigi, yra ir mažiau fiziškai aktyvūs nei mieste gyvenantys. Be to, nustatyta, kad mergaitės mažiau fiziškai aktyvios laisvalaikio. Tačiau, kaip pabrėžia tyrėjai, tarp berniukų ir mergaičių skirtumo nėra, jei

analizuojamas bendras (mokykloje ar laisvalaikiu) fizinis aktyvumas. Teigiama, kad jis paaugliams augant mažėja. Perskaičius G. Kristjansdott ir R. Vilhjalmsson (2001) aprašomo tyrimo išvadą, ryškėja kūno kultūros pamokų svarba: „Mūsų rezultatai atskleidė mokyklinio kūno kultūros ugdymo „išlyginamąjį“ efektą, t. y. šis ugdymas per mokslo metus eliminavo pasyvų tirtų mokinių elgesį. Be to, kūno kultūros pamokos įtraukia įvairių socialinių ir ekonominių grupių paauglius į fiziškai aktyvią veiklą mažiausiai tris kartus per savaitę“ (p. 432). Tyrėjai rašo, kad ir kiti mokslininkai mano, jog mokykloje dauguma mokinių yra fiziškai aktyvūs, bet tai, kad privalo dalyvauti kūno kultūros pamokose, dar nereiškia, kad jie sistemingai ir įtemptai mankštinsis laisvalaikiu. Remdamiesi kitų mokslininkų išvadomis, G. Kristjansdott ir R. Vilhjalmsson (2001) apibūdina kūno kultūros pamokas kaip teigiamą įtaką paauglių fiziniam aktyvumui laisvalaikiu darantį veiksnį. Be to, toks poveikis galimas, jei mokiniai per šias pamokas kaupia pozityvią patirtį, o ugdymo turinyje skiriama dėmesio mankštinimosi ir sporto šakų technikos bei taktikos įvaldymo klausimams.

Tyrimo autoriai paauglių mergaičių ir berniukų, jaunesniojo ir vyresniojo amžiaus paauglių, žemesnio, vidurinio ir aukštesnio socialinio bei ekonominio statuso šeimose augančių paauglių fizinio aktyvumo skirtumus iš dalies aiškina kaip šių socializuojančių asmenų fizinio aktyvumo įvairovės bei taikomų paauglių fizinio aktyvumo padaršinimo būdų skirtumų rezultata.

Taigi, tyrimo duomenys atskleidė kūno kultūros pamokos reikšmę postmodernios visuomenės situacijoje, t. y. kai būtina pagerinti fizinio aktyvumo rodiklius ir sumažinti sociodemografinių veiksnių įtaką.

Atkreiptinas dėmesys į G. Kristjansdott ir R. Vilhjalmsson, (2001) pastebėjimą, kad jų, kaip ir kitų mokslininkų, rezultatai skatina rūpintis, kaip įvairius socializuojančius asmenis įtraukti į kūno kultūros ugdymą, suderinti ir suvienyti skirtingas jų pastangas. Svarbiausia, anot tyrėjų, būtina taikyti įvairias kūno kultūros ugdymo technologijas vyresnio amžiaus mergaitėms, gyvenantiems priemiesčiuose (kaimo vietovėse) žemesnio socialinio ir ekonominio statuso šeimų vaikams.

Įdomus socialinių ir aplinkos veiksnių įtakos paauglių fiziniam aktyvumui tyrimas aprašytas S. Dagkas ir R. Stathi (2007) straipsnyje. Paaiškėjo, kad mokyklose, kur vyko interviu, mokinių socioekonominis statusas labai skiriasi. Paaugliai iš mokyklos A (aukštesnio socialinio-ekonominio statuso) buvo fiziškai aktyvesni ir turėjo geresnes galimybes dalyvauti įvairiose fizinio aktyvumo veiklose ir mokykloje, ir už jos ribų, lyginant su paaugliais iš mokyklos B (žemesnio socialinio ir ekonominio statuso). Nustatyta, kad aukštesnio socialinio ir ekonominio statuso šeimų paaugliai mokykloje įsitraukia į futbolo, krepšinio, atletizmo ir kriketo, o savaitgaliais – į irklavimo, buriavimo ir banglenčių užsiėmimus.

Kitokia paauglių iš žemesnio socialinio ir ekonominio statuso šeimų padėtis. Jiems mokykloje buvo pasiūlytas tik futbolas arba netbolas (moterų sporto šaka, kurioje dvi komandos po septynias žaidėjas stengiasi surinkti kuo daugiau taškų, mėtydamos kamuolį į specialų krepšį), o savaitgaliais tik keletas paauglių dalyvavo futbolo treniruotėse.

Aprašomu tyrimu nustatyta, kad kūno kultūros ugdymas šiose mokyklose taip pat vyko skirtingai. Taikant pedagoginę prieigą prie šių rezultatų, manytina, kad kontekstas ir aprūpinimas lemia skirtingas kūno kultūros ugdymo veiklas. Apie jas rašo ir J. Wright bei L. Burrows (2006). Vadovaujantis jų aiškinimu, teigtina, kad mokyklose egzistuojančios skirtingos veiklos kuria ir kitokią paauglių kūno kultūros ugdymo patirtį. Tokia padėtis pastūmėja į grupių pasidalijimą pagal pagrindinius įgūdžius, kurių skirtumai akivaizdžiai susiję su socialine klase. Pridurtina, kad aukštesnio socialinio ir ekonominio statuso paauglių mankštinimosi ir sportavimo patirtį kūno kultūros ugdymo veikloje turtina ir kultūrinės bei ekonominės kapitalo formos. Be abejo, jos priklauso nuo socialinio ir ekonominio statuso.

Tyrėjai S. Dagkas ir R. Stathi (2010) aiškina, kad žemo socialinio ir ekonominio statuso paauglių dalyvavimo fizinio aktyvumo veikloje dažnį bei trukmę lemia mokyklos kūno kultūros ugdymo materialiniai ištekliai. Ribota edukacinė mokymo aplinka (ypač tam tikrose miesto ar kaimo vietovėse) leidžia organizuoti tik bendras kūno kultūros veiklas: futbolą berniukams ir netbolą – mergaitėms. Taip pat pabrėžiama, kad žemo socialinio statuso šeimų paaugliai kalbėjo apie kūno kultūros mokytojo teigiamo paskatinimo ir pozityvių lūkesčių dėl savo fizinio pajėgumo stoką. Tai leidžia autoriams samprotauti, kad egzistuojančią pedagoginę nelygybę stiprina ir kūno kultūros ugdymas mokykloje. Be abejo, šio dalyko pedagogai neišspręš socialinės klasės problemų, neužtikrins, kad skirtingo socialinio ir ekonominio statuso šeimų paaugliai sukauptų vienodai turtingą kūno kultūros ugdymosi patirtį, nes socialinė nelygybė yra visuomenės permanentinis požymis.

Kyla klausimas, o ką gali kūno kultūros mokytojas? Vienas iš atsakymų – jausdamas pilietinę ir moralinę atsakomybę, kiekvienam paaugliui kurti edukacinę naudą teikiančią mokymosi aplinką. Pagrindiniai jos kriterijai sukurti ir pateikti švietimo dokumentuose (pvz., Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

Mergaitės mažiau aktyvios nei berniukai ir jų aktyvumas mažėja visą paauglystę (Ward, Wilkinson, Groser, Prusok, 2008). Remiantis kitų tyrimų išvadomis, tokią situaciją lemia tai, kad paauglės dažnai nepatenkintos, joms retai įdomu kūno kultūros pamokose; kūno kultūros mokytojas dažniau kuria teigiamą edukacinę aplinką berniukams nei mergaitėms; mažai aktyvios mergaitės nuobodžiauja žaisdamos tradicinių sporto šakų žaidimus ir norėtų pačios pasirinkti fizinio aktyvumo rūšį bei formą.

Tyrimas, kurį pristato O. Batutis ir K. Kardelis (2001), atskleidė, kad skiriasi šeštų, aštuntų ir vienuoliktų klasių paauglių berniukų ir mergaičių požiūris į kūno kultūros pamokas. Duomenys rodo, kad berniukams jos suteikia kur kas daugiau džiaugsmo ir pasitenkinimo, tai yra jie, įvardydami sėkmės per kūno kultūros pamokas šaltinius, dažniau nei mergaitės pabrėžė užduočių lengvumą bei savo pastangas siekiant rezultatų. Mergaitės dažniausiai savo sėkmę vadina atsitiktine. Tokia pozicija, anot tyrimo autorių, rodo jų šališkumą kūno kultūros pamokoms. Taigi jos mažiau stengiasi ir dažniausiai dalyvauja kūno kultūros veikloje todėl, kad privaloma. Šis tyrimas aktualizuoja pedagoginių kontroliuojamo poveikio priemonių svarbą sudominant mokinius kūno kultūros pamoka, koreguojant jų suvoktus sėkmės ir nesėkmės priežasčių modelius.

Mokslininkai J. Ward ir jo kolegos (2008), remdamiesi savo tyrimo rezultatais, siūlo kūno kultūros pamokose suteikti mokiniams pasirinkimo teisę. Tokia pedagogo pozicija leidžia stiprinti mokinio veiksmų savarankiškumą, o tai įgalina pedagogą kurti vaiko autonomiją stiprinančią edukacinę aplinką. Tikėtina, kad tai turės teigiamą įtaką mokinių aktyvumui pamokoje. Priduriama, kad jo lygis kūno kultūros pamokoje gali ir nesikeisti, tik šiuo atveju svarbiau žinoti, jog stiprėja mokinio savarankiškumas. Šio fakto suvokimas susijęs su pagrindiniu kūno kultūros pamokos tikslu – visų mokinių sistemingas fizinis aktyvumas, padedant jiems šiandien formuoti fizinio aktyvumo visą gyvenimą nuostatą. Manoma, kad mokinio autonomiška patirtis kūno kultūros pamokoje skatina jį įsitraukti į fiziškai aktyvią veiklą laisvalaikiu, o tai kelias į fizinio aktyvumo visą gyvenimą programą. Ši teiginį galima patvirtinti minėtų autorių tyrimo rezultatu, kad paauglių mergaičių autonomiją palaikanti aplinka skatina jų vidinę motyvaciją. Be to, kiti tyrimai taip pat rodo, kad tokia edukacinė aplinka didina vaikų savarankiškumą, norą siekti rezultatų ir dėl to stiprėja jų vidinė motyvacija (Prusak, Treasure, Darst, Pangrazi, 2004). Atkreiptinas dėmesys, kad mokiniams kūno kultūros pamokoje malonu ir jie išgyvena pasitenkinimą, kai ugdymo turinio elementus gali pritaikyti asmeniniame gyvenime; kai jiems atskleidžiama fizinio aktyvumo rūšių ir formų įvairovė; kai atsižvelgiama į vaikų asmeninius uždavinius ir siekiama juos įgyvendinti (Ward ir kt., 2008).

Kalbant apie paauglius, akcentuojama autonomijos svarba, nes šiame amžiaus tarpsnyje siekiama nepriklausomybės nuo suaugusiųjų, norima būti autonomiška asmenbe arba turėti teisę kontroliuoti įvykius (Bycura, Darst, 2001).

Mokslininkai (Xiang, McBride ir Salmon, 2003) nustatė, kad mokiniai pageidauja turėti veiklos, ypač pasirinkimo teisę. Pabrėžiama, kad mokytojai, nors retai, bet sudaro tokią galimybę mokymosi metu.

Paauglių mergaičių požiūrio į kūno kultūros pamoką kaitos tyrimas (Vilkas, Raškauskienė, 2005) atskleidė, kad šio dalyko pamokos labiausiai nepatinka devintų ir dvyliktojų klasių mokinėms. Didžioji dalis (57,1 proc.) 5–12 klasių paauglių mergaičių teigė, kad šios pamokos joms patinka, o jų nemėgsta 22,9 proc. mergaičių. Tyrimo autoriai rašo, kad teigiamą mergaičių požiūrį į kūno kultūros pamokas formavo kūno kultūros mokytojo savybės: 32,9 proc. jų vertina pedagogo dalyko išmanymą, 24,7 proc. – bendravimą, 20,0 proc. – humoro jausmą.

A. Vilkas ir J. Raškauskienė (2005), samprotaudami apie devintų ir dvyliktojų klasių mokinių labiau neigiamą nei teigiamą požiūrį į kūno kultūros pamoką, pabrėžia, kad dabartinėje švietimo politikos situacijoje, kai didėja mokyklų bendruomenių formavimo švietimo autonomija, atskirų mokyklų mokinių kūno kultūros ugdymo skirtumai tampa ryškesni. Vadinasi, konkretūs tyrimai atskleidžia tik tos ugdymo įstaigos situaciją ir kartu patvirtina ar paneigia faktinę tiriamo reiškinio padėtį, kaitos tendencijas. Čia vėlgi iškyla profesionalaus kūno kultūros mokytojo, gebančio rūpintis kiekvieno ugdytinio ir ugdytinės fiziniu parengtumu, pajėgumu, interesais ir polinkiais bei realizuojančio kūno kultūros ugdymo tikslą, poreikis.

Manytina, kad numatytus kūno kultūros mokytojo veiklos per pamoką lūkesčius patvirtina R. Malinausko ir kt. (2008) vaikų socialinės adaptacijos per kūno kultūros pamokas tyrimas. Nustatyta, kad paaugliams (septintų – devintų klasių mokiniams) būdingiausias vidutinis savęs vertinimas kūno kultūros pamokose, nes taip nurodė pusė tirtų mergaičių ir berniukų. Puikiai save vertina 40,91 proc. mergaičių ir 44,74 proc. berniukų, o save nuvertina – 4,55 proc. mergaičių ir 3,29 proc. berniukų. Kadangi skirtumas tarp berniukų ir mergaičių teigiamo požiūrio į save per kūno kultūros pamokas yra statistiškai nepatikimas, tai tyrimo autoriai formuluoja išvadą: ir berniukai, ir mergaitės save vertina vienodai. Šiame tyrime domėtasi, koks paauglių pasitikėjimo savimi per kūno kultūros pamokas lygis. Paaiškėjo, kad berniukai savimi pasitiki labiau nei mergaitės (skirtumas yra statistiškai patikimas): mažai savimi pasitiki 11,69 proc. mergaičių ir 3,95 proc. berniukų, o labai savimi pasitiki 35,53 proc. berniukų ir 30,52 proc. mergaičių.

Aprašomo paauglių (vidurinio mokyklinio amžiaus) socialinės adaptacijos per kūno kultūros pamokas tyrimo duomenys rodo, kad berniukų socialinė adaptacija, kaip aktyvus asmenybės prisitaikymas prie besikeičiančios aplinkos ir kintančių sąlygų, yra geresnė nei mergaičių pagal pasitikėjimo savimi rodiklį. Įdomu, kad tyrime kelta prielaida, jog berniukai kūno kultūros pamokose save geriau vertina, nepasitvirtino: savo fizinius gebėjimus vienodai vertina ir berniukai, ir mergaitės.

Tyrimų apžvalga leidžia teigti, kad paaugliai berniukai dėl brandos skirtumų palyginti su mergaitėmis yra drąsesni fiziškai aktyvioje veikloje, atsakingiau žiūri į kūno kultūros pamokose pasiektus rezultatus.

2. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖ IR MOKINIŲ DALYKINĖ POZICIJA PAMOKOJE: SAŠAJŲ TYRIMO EPISTEMOLOGIJA IR TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo epistemologija

Probleminių klausimų ir iš jų išplaukiančių tyrimo uždavinių logika ir epistemologija grindžiama *nomotetine (normatyvine)* socialinių mokslų paradigma, besiremiančia kiekybiniu požiūriu į tyrimą, kurio mokslinę vertę šiuo atveju nusako kiekybiniai rodikliai, t. y. bandymas atskleisti mokinių nuomonės apie kūno kultūros mokytoją ir jo vedamas pamokas sąsajas su motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose bei jos ryšius su mokytojų pedagoginiu kryptingumu, etinės kompetencijos gebėjimais bei socialinės komunikacijos nuostata. Toks požiūris į tyrimą reikalauja adekvačių tyrimo metodų, įgalinančių plačiau pažinti tiriamus reiškinius, gauti patikimesnių duomenų bei atskleisti įvairias tyrimo kintamųjų sąsajas, kurios sudaro galimybę prognozuoti priežastinius ryšius bei teikti praktines rekomendacijas. Be to, tokie tyrimai užtikrina ir vidinį, ir išorinį validumą, nes dėl didesnės duomenų apimties išsamiai bei visavertiškai atskleidžiami esminiai tiriamo reiškinio bruožai (vidinis validumas), o išorinį validumą nulemia objektyvesnis rezultatų apibendrinimas (Calfee, 1999) bei galimybė juos ekstrapoliuoti visai tiriamajai populiacijai (Kardelis, 2002).

2.2. Tyrimo dalyviai

Spręsti tyrimo uždaviniams, susijusiems su kiekybinių tyrimo objekto rodiklių išaiškinimu bei jų įvertinimu, sudarytos dvi nepriklausomos imtys. Pirmosios (atsitiktinės) imties, kurioje buvo nustatomas moksleivių požiūris į fizinį aktyvumą ir į kūno kultūros pamokas, vertinama jų nuomonė apie kūno kultūros mokytoją, bendravimo su juo per kūno kultūros pamokas ir kiti ypatumai, turį sudarę 470 dešimtų klasių mokinių (246 vaikinai ir 224 merginos), parinkti iš Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų. Vaikinių ir merginų santykis (atitinkamai 52,34 proc. ir 47,66 proc.) iš esmės nesiskyrė nuo jų santykio visoje tirtroje populiacijoje, kurioje vaikinai sudarė 54,82 proc., o merginos – 45,18 proc.

Kad tiriamoji imtis reprezentuoja visą šio amžiaus moksleivių populiaciją Šiaulių mieste, rodo dviem būdais apskaičiuotas jos tūris. Vienu iš jų tiriamąją imtį skaičiavo-

me remdamiesi tais bandomojo tyrimo ($n = 45$) rezultatais, kurie vertinti balais. Vadovautasi atskirų klausimyno skalių suminio balo vidurkių standartiniu nuokrypiu bei laisvai pasirinktu norimų gauti duomenų tikslumu, kuris atskirose skalėse svyravo nuo 1 iki 5 balų. Nustatyta, kad vaikinių imties tūrį turėtų sudaryti nuo 53 iki 85 tiriamųjų, o merginų – nuo 48 iki 74. Tačiau dalies klausimyne pateiktų klausimų atsakymai buvo skaičiuojami procentais, todėl tiriamąją imtį privalu buvo vertinti remiantis procentinių duomenų, gautų bandomojo tyrimo metu, pasiskirstymu. Atsakymų į pateiktus klausimus procentinio skirstinio dažnis, remiantis jo standartiniu nuokrypiu, parodė, kad esant leistinam 5 proc. duomenų tikslumui ir 95 proc. jų patikimumui, didžiausia apskaičiuota vaikinių imtis buvo 162 atvejai, o merginų – 193 atvejai. (Imties tūris procentiniams duomenims skaičiuojamas kiekvienam klausimui atskirai ir nustatomas pagal didžiausią jo reikšmę (Kardelis, 2002)). Tad bendras apskaičiuotos imties tūris – 355 moksleiviai viršijo tyrime apklaustų moksleivių skaičių, kurį lėmė mokytojų imtis. Pastaroji buvo esminė, nes tirti buvo tik tie mokiniai, kuriems kūno kultūros pamokas vedė tyrime dalyvavę mokytojai. Šią aplinkybę sąlygojo tyrimo sumanymas palyginti mokinių požiūrį į kūno kultūros pamokas su šias pamokas vedančių mokytojų pedagoginiu kryptingumu, etine jų kompetencija, socialinės komunikacijos nuostata bei bendravimo su mokiniais kūno kultūros pamokų metu ypatumais.

Iš viso mokiniams buvo išdalyta 500 klausimynų, iš kurių gražintas 481 (atsako dažnis – 96,2 proc.), tačiau 11 iš jų buvo netinkami statistinei analizei, nes nenurodyta tiriamojo lytis. Bendras apklaustų moksleivių skaičius sudarė 42,9 proc. visos generalinės visumos.

Kad tyrimui buvo pasirinkti 10 klasių mokiniai, lėmė keletas aplinkybių. Viena iš jų, kad šiame amžiuje natūralus aktyvios fizinės veiklos poreikis sumažėjęs lyginant su jaunesniais paaugliais, tad laisvalaikiu dažniau pasirenkamos kitos, su fiziniu aktyvumu nesusijusios veiklos formos. Ir nors fizinės saviugdos procesas galimas bet kuriam asmenybės ontogenezės etape, tačiau bene palankiausia jam ankstyvoji paauglystė (Быков, 2000). Tad skatinti vyresniųjų paauglių fizinį aktyvumą bei ugdyti teigiamą jų požiūrį į kūno kultūros pamokas, be kitų veiksnių, galėtų ir kūno kultūros mokytojai, kurių profesinė veikla bei išsiugdytos pedagoginės kompetencijos turėtų stimuliuoti mokinių fizinės saviugdos poreikį bei ugdyti jų kūno kultūrą (Kardelienė ir kt., 2009). Be to, vyresnieji paaugliai geba objektyviau (kritiškiau) vertinti kūno kultūros pamokas, bendravimą jų metu su mokytoju, jo etinės kompetencijos gebėjimus, nes šiame amžiaus tarpsnyje pakinta savęs ir aplinkinių vertinimo kriterijai, kurie tampa objektyvesni ir stabilesni (Крайт, 2002).

Antrą nepriklausomą imtį sudarė 56 kūno kultūros mokytojai (31 vyras ir 25 moterys arba 55,4 proc. ir 44,6 proc.), sutikę dalyvauti tyrime. Jos tūris sudarė 69,13 proc. visos kūno kultūros mokytojų generalinės visumos (79,48 proc. vyrų ir 59,52 proc. moterų). Tirtų moterų ir vyrų santykis, kaip ir mokinių atveju, iš esmės atitiko jų pasiskirstymą populiacijoje, kurioje vyrų buvo 48,2 proc., o moterų – 51,8 proc. Socialinė demografinė tirtų mokytojų charakteristika pateikta 1 lentelėje.

Sociodemografinė mokytojų imties charakteristika

Sociodemografiniai rodikliai		Tiriamųjų skaičius	
		Skaičiai	Procentai
Lytis	Vyrai	31	55,4
	Moterys	25	44,6
Amžius		45,05 ± 1,24	
Pedagoginio darbo stažas mokykloje		21,04 ± 1,24	
Specialybė	Kūno kultūros mokytojas	48	85,7
	Sporto šakos treneris	6	10,7
	Nenurodė	2	3,6
Kvalifikacija	Mokytojas	3	5,4
	Vyr. mokytojas	34	60,7
	Metodininkas	19	33,9

Iš pirmoje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad pagal aukštojoje mokykloje įgytą specialybę dominuoja kūno kultūros mokytojai, o pagal įgytą pedagoginę kvalifikaciją – vyr. mokytojai. Nesiskyrė tiriamųjų amžius vyrų ir moterų grupėse. Vyrų amžiaus vidurkis buvo $45,28 \pm 1,93$, o moterų – $44,79 \pm 1,45$ metai. Visų tirtų mokytojų pedagoginio darbo stažas mokykloje buvo daugiau kaip dvidešimt metų (atitinkamai $21,03 \pm 1,92$ ir $21,04 \pm 1,46$ metai). Pateikti duomenys rodo, kad tyrimo dalyvių pedagogų grupė buvo homogeniška pagal lentelėje pateiktus parametrus, tad lyginamoji duomenų analizė bus atlikta tik pagal tiriamųjų lytį ir pedagoginio darbo stažą.

2.3. Tyrimo metodai

Planuotam tyrimui atlikti buvo sudaryti du klausimynai, iš kurių vienas skirtas mokinių, o kitas – kūno kultūros mokytojų apklausai. Moksleiviams skirtą klausimyną sudarė 24 klausimai ir teiginiai, suskirstyti į atskirus blokus: sportavimo ir fizinio aktyvumo, motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose, požiūrio į mokyklą, kūno kultūros pamokas, sportavimą, kūno kultūros mokytoją bei psichosocialinės sveikatos ir bendravimo su mokytoju kūno kultūros pamokose (žr. 1 priedą).

Klausimai apie sportavimą ir fizinio aktyvumo dažnį laisvalaikiu leido suskirstyti tiriamuosius į atskiras grupes, t. y. į sportuojančius ir nespportuojančius bei į fiziškai aktyvius ir mažai aktyvius. Kitais dviem klausimais domėtasi, kas skatina moksleivius aktyviai sportuoti ir kokie šios veiklos trikdžiai. Klausimu, kas mokiniui patinka ir kaip jis jaučiasi kūno kultūros pamokoje, buvo siekta įvertinti jo motyvaciją kūno kultūros pamokoms. Jai tirti taikyta 44 teiginių skalė (Marsh et al, 2003), kur atskiri teiginiai apibūdino aštuonias motyvų grupes. Pasiekimų motyvų grupei įvertinti skirti 1–6 ska-

lės teiginiai, vidinių motyvų raišką atskleidžia – 7–12 teiginiai, noro bendradarbiauti motyvai pateikti 13–18 teiginiuose, individualumo poreikio motyvai – 19–24 teiginiuose, egocentriškumo motyvus apibūdino 25–30 teiginiai, 31–36 teiginiai buvo skirti įvertinti rungtyniavimo motyvų sklaidą, sėkmės motyvų raišką atspindėjo 37–40 skalės teiginiai, o norui išvengti nesėkmių buvo skirti 41–44 teiginiai. Atsakymai į visus teiginius buvo vertinti penkių balų Likerto skale. Tai leido išskirtas motyvų grupes įvertinti suminiu balu. Taip pat buvo vertinama ir bendra moksleivių dalyvavimo kūno kultūros pamokose motyvacija. Pagal suminį jos balą tirti moksleiviai suskirstyti į aukštos ir žemos motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupes.

Atskiru klausimu domėtasi, ar mokiniams patinka kūno kultūros pamokos mokykloje. Klausimą *Kas patinka kūno kultūros pamokose?* sudarė skalė iš aštuonių teiginių, atsakymai į kuriuos taip pat koduoti pagal penkiabalę sistemą, sudariusią galimybę apskaičiuoti suminį balą. Analogiškai, t. y. taip pat su aštuoniais teiginiais, buvo pateiktas klausimas, kas nepatinka per kūno kultūros pamokas. Kiti du klausimai, kuriuos sudarė 11 ir 10 teiginių skalės ir atsakymai į juos koduoti pagal tą pačią penkiabalę sistemą, skirti įvertinti mokinių nuomonę apie tai, kokios kūno kultūros mokytojo savybės jiems patinka ir kokios nepatinka. Šiose skalėse jų teiginiai vertinti atitinkamais balais, kurie vėliau buvo sumuojami. Šių klausimų teiginiai sudaryti remiantis kitų autorių atliktais tyrimais (Ryan et al, 2003).

Mokinių požiūrio į mokyklą ypatumams atskleisti skirti trys klausimai. Vienu iš jų domėtasi, ar mokiniui apskritai patinka mokykloje (šiam uždaro tipo klausime mokiniams buvo pateikti penki atsakymų variantai, iš kurių jie turėjo pasirinkti vieną). Kitu klausta, kaip jiems sekasi mokykloje, t. y. koks gaunamų pažymių vidurkis, o trečias klausimas, kurį sudarė aštuonių teiginių skalė, buvo skirtas sužinoti mokinių nuomonę, ar sunku mokytis. Šios skalės teiginiai koduoti penkių balų sistema, o pagal apskaičiuotą suminį balą tirti moksleiviai buvo suskirstyti į dvi grupes, iš kurių vieną sudarė tie, kuriems sunku mokytis, o kitą – kuriems nesunku.

Psichosocialinę mokinių sveikatą vertinome pagal du kintamuosius: socialinę integraciją/izoliaciją ir bendrąją savigarbą. Socialinei integracijai/izoliacijai tirti taikytas tarptautinis standartizuotas klausimynas (14–16 anketos klausimai), apibūdinantis pagrindinių moksleivio socialinio gyvenimo sričių ypatumus: šeimoje ir bendraamžių grupėse (Eder, 1989). Siekiant įvertinti jaunuolio socialinius ryšius su šeimos nariais, buvo aiškinamasi, kaip jam sekasi aptarti su tėvais, seserimis, broliais bei draugais savo rūpesčius ir problemas. Santykiai su draugais buvo išsiaiškinti klausiant, ar lengva susirasti naujų draugų ir kaip dažnai jie praleidžia laiką po pamokų. Atsakymai į šiuos klausimus parodo socialinės integracijos lygį, kuris vertinamas nuo 0 iki 3 balų. Jeigu mokinyš įrašo keturis asmenis, su kuriais labai lengva kalbėtis, jis gauna vieną balą. Dar po vieną balą gauna už klausimus:

- *Ar lengva susirasti naujų draugų?* (gauna vieną balą, jeigu pasirenka atsakymą *labai lengva* arba *lengva*).

- *Ar dažnai leidžia laiką su draugais po pamokų?* (gauna vieną balą, jeigu pasirenka atsakymą *kasdien ir savaitgaliais* arba *4–6 dienas*).

Jei tiriamasis surenka tris balus, tai jo socialinės integracijos lygis yra aukštas, 1–2 balai rodo vidutinį, o 0 balų – žemą lygį.

Bendroji moksleivių savigarba buvo vertinta taikant M. Rosenbergo (Corcoran, Fisher, 1987) 10 teiginių skalę, kurioje atsakymai į teiginius koduoti nuo 1 iki 4 balų (nuo *visiškai sutinku* iki *visiškai nesutinku* ir atvirkščiai). Kiekvienam moksleiviui buvo apskaičiuotas suminis bendrosios savigarbos balas, o pagal visų tiriamųjų šio balo medianą jie buvo suskirstyti į dvi grupes – aukštos ir žemos savigarbos.

Bendravimo su kūno kultūros mokytoju per pamokas ypatumams atskleisti moksleiviams buvo pateikti trys klausimai su skirtingomis situacijomis. Jie turėjo įvertinti pedagogo kalbinę elgseną tose situacijose, kai mokinys gerai ir kai nevykusiai atlieka pratimą bei kai prieštarauja skiriamai užduočiai (18–20 klausimai).

Taikant penkių balų Likerto skalę, domėtasi mokinių nuomone apie sportavimą. Jiems buvo pateikti keturi teiginiai (23 klausimas anketoje). Pagal suminį atsakymų į juos balą tiriamieji gali būti skirstomi į teigiamos arba neigiamos nuomonės apie sportavimą grupes.

Atskiru klausimu aiškintasi, ar moksleivio tėvas ir mama turi aukštąjį išsilavinimą (ar yra baigę institutą, universitetą ar kurią nors kitą aukštąją mokyklą).

Prieš vykdydami pagrindinį tyrimą, atlikome bandomąjį. Tiriamaisiais buvo pasirinkti to paties amžiaus mokiniai, atstovaujantys tokiai pat populiacijai. Iš viso apklausti 45 moksleiviai. Šiuo bandomuoju tyrimu siekėme patikrinti sudaryto klausimyno teiginius ir klausimus, įvertinti atskirų skalių teiginių vidinį suderinamumą bei atsižvelgdami į duomenis nustatyti tiriamosios imties tūrį. Apskaičiavus moksleivių motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose visų skalių teiginių vidinį suderinamumą, gautas aukštas (0,95) jį atspindintis Cronbach-alpha koeficientas, rodantis glaudų atskirų motyvacijos skalių tarpusavio ryšį. Minėtą koeficientą taikėme ir visoms motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose motyvų grupėms (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose motyvų grupių teiginių vidinio suderinamumo duomenys

Motyvų grupės	Cronbach-alpha koeficientas
Pasiekimų motyvai	0,72
Vidiniai motyvai	0,84
Noro bendradarbiauti motyvai	0,90
Individualumo poreikio motyvai	0,93
Egocentriškumo motyvai	0,95
Rungtyniavimo motyvai	0,89
Sėkmės motyvai	0,87
Noro išvengti nesėkmių motyvai	0,82

Pakankamas vidinio suderinamumo koeficientas nustatytas skalėje atsakant į klausimą, kas nepatinka kūno kultūros pamokose (0,68), aukštesni koeficientai nustatyti teiginių skalėse apie mokiniams patinkančias (0,87) ir nepatinkančias (0,93) kūno kultūros mokytojo savybes. Savigarbos skalės teiginių suderinamumas taip pat pakankamai aukštas – 0,78. Kiek mažesnis, tačiau pakankamas, suderinamumas teiginių, kurie išreiškia mokinių požiūrį į sportavimą (0,70). Mažiausiai suderinti teiginiai buvo atsakant į klausimą, ar moksleiviui patinka mokykloje (0,50). Be šių klausimyno patikimumą patvirtinančių duomenų, skalių validumą rodo duomenų suderinamumas su kitų analogiškų tyrimų duomenimis, su teorinių nuostatų teiginiais bei tai, kad tiriant šiuo metodu skirtingus požymius duomenys sutampa (žr. 3.1.4. skyrelį).

Kūno kultūros mokytojams skirtą klausimyną sudarė 13 klausimų ir teiginių, kaip ir moksleivių apklausoje, suskirstytų į atskirus blokus: sportavimo ir fizinio aktyvumo, požiūrio į kūno kultūros pamoką, pedagoginio kryptingumo, etinės kompetencijos gebėjimų, socialinės komunikacijos nuostatos bei gyvenimo kokybės. Socialinių demografinių klausimų bloką sudarė mokytojų imtyje aprašyti nepriklausomi tyrimo kintamieji (žr. 2 priedą).

Klausimai apie sportavimą ir fizinio aktyvumo dažnį laisvalaikiu, kaip ir moksleivių atveju, leido tirtus mokytojus suskirstyti į atskiras sportavimo ir fizinio aktyvumo grupes.

Požiūriui į kūno kultūros pamokas atskleisti buvo sudarytos keturių klausimų skalės su penkiais atsakymų į jose pateiktus teiginius variantais: nuo *tikrai sutinku* iki *tikrai nesutinku*. (5–8 klausimai). Tai leido juos įvertinti suminiu balu ir suskirstyti tyrimo dalyvius į skirtingas grupes.

Siekiant atskleisti pedagogų požiūrį į kūno kultūros pamokas, buvo pasirinktas klausimas: *Kas patinka kūno kultūros pamokose?* Jame pateikti septyni teiginiai. Kitu klausimu norėta išsiaiškinti, kas kūno kultūros mokytojams trukdo efektyviai (rezultatyviai) vesti pamokas. Jo skalėje pateikti aštuoni teiginiai. Trečia požiūrio į kūno kultūros pamokas klausimo skalė, kurią sudarė 13 teiginių, buvo skirta įvertinti mokytojų nuomonę apie tai, kokios mokinių savybės padeda efektyviai vesti kūno kultūros pamokas. Ketvirtoje požiūrio į kūno kultūros pamokas 11 teiginių skalėje nurodytos tos vaikų savybės, kurios, pedagogų nuomone, kliudo jiems profesionaliai dirbti. Visos požiūrio į kūno kultūros pamokas skalės sudarytos remiantis literatūra (Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita, 2006).

Antrame priede pateikto klausimyno devintas klausimas skirtas įvertinti kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą, rodantį, kaip jis pasirengęs būti pedagogu. Šį pasiruošimą apibūdina tam tikri gebėjimai, įeinantys į pedagogo profesinių kompetencijų sudėtį. Jie bus atskleidžiami analizuojant šios skalės duomenis (žr. 3.2.3. skyrelį). Mokytojų pedagoginis kryptingumas ir jį apibūdinantys profesinių kompetencijų gebėjimai įvertinti taikant 21 teiginio skalę (Bitinas, 2002). Atsakydamas į šios skalės teiginius, tiriamasis pažymi + ženklu tuos, su kuriais sutinka, – ženklu žymi tuos, kuriems nepritaria, o jei nežino, kaip vertinti, tai įrašo 0. Tokiu atsakymų į pateiktus ska-

lės teiginius žymėjimu siekiama eliminuoti socialinės pageidos fenomeną. Vėliau taip pažymėti skalės teiginiai perkoduojami į atitinkamą balą nuo 1 iki 3, tad bendra balų suma gali svyruoti nuo 21 iki 63. Pagal tirtų mokytojų suminio balo medianą visi jie buvo suskirstyti į dvi grupes – tikslingo pedagoginio kryptingumo ir situacinio pedagoginio kryptingumo.

Dešimtas klausimyno punktas atspindi kūno kultūros mokytojų paramos mokiniams ir jų motyvavimo kompetenciją. Jai atskleisti sudarytos septynios skalės, kurių teiginiai aprašyti literatūroje (Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita, 2006). Pirmoji teiginių skalė (1–4 klausimai) skirta įvertinti kūno kultūros mokytojų gebėjimą ugdyti mokinių savivertę ir pasitikėjimą savimi. Antroji skalė, kurią sudarė 5–11 dešimto klausimo teiginiai, rodo mokytojo gebėjimą kurti mokymąsi palaikančią sistemą. Trečioji skalė (12–15 teiginiai) išryškina pedagogo gebėjimą padėti mokiniams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti. Ketvirtoje skalėje (16–20 teiginiai) vertinamas mokytojų gebėjimas sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą. Penktoji gebėjimo sudominti mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti jų mokymosi motyvaciją skalė apima 21–25 ir 37 teiginius. Mokytojų gebėjimui padėti mokiniams spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija, atskleisti skirti 26–30 teiginiai, sudarantys šeštąją etinės kompetencijos skalę. Septintoji skalė (31–36, 38 ir 39 teiginiai) rodo mokytojo gebėjimą suteikti mokiniams greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį. Visi etinę kompetenciją vertinantys teiginiai koduoti penkiabale sistema, tiriamajam pasirinkus atsakymo variantą nuo *tikrai sutinku* (5 balai) iki *tikrai nesutinku* (1 balas). Pagal suminį ir atskirų, ir visų gebėjimų balą tiriamieji buvo skirstomi į ryškių ir paviršutiniškų gebėjimų grupes.

Socialinės komunikacijos nuostatai ir atskiriems jos komponentams tirti taikytas V. Boiko klausimynas (žr. Практическая диагностика, 2000). Jį sudaro penkios teiginių skalės:

1. Neatskleistas žiaurumas bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos (požiūris į bendravimo situacijos dalyvius). Šiam komponentui išaiškinti klausimyno 11 klausime skirti 1, 6, 11, 16, 21 teiginiai.
2. Atviras žiaurumas santykiuose su žmonėmis (2, 7, 12, 17, 22 teiginiai).
3. Pagrįstas negatyvus požiūris į žmones, sprendžiant ir samprotaujant apie juos (3, 8, 13, 18 ir 23 teiginiai).
4. Niurzgėjimas: negatyvius bendravimo ir socialinio gyvenimo faktus asmuo vertina perdėtai neigiamai (4, 9, 14, 19, 24 teiginiai).
5. Negatyvi bendravimo su aplinkiniais patirtis (5, 10, 15, 20 ir 25 teiginiai).

Kiekvienam atskiros skalės teiginiui skiriamas atitinkamas balas už atsakymo variantą – *sutinku* arba *nesutinku*. Bendra visos skalės teiginių įvertinimo suma – 100 balų. Jei tiriamo asmens surinkta balų suma didesnė nei visos grupės vidurkis, vadinasi, jo nuostata apie šią komunikaciją neigiama. Tokiu pat būdu įvertinama ir nuostata apie atskirus jos komponentus. Tai leido tirtus kūno kultūros mokytojus suskirstyti į teigiamos ir neigiamos nuostatos grupes.

Gyvenimo kokybei vertinti skirtas 12 klausimyno punktas, kuriame tiriamasis turėjo apibendrinti dabartinį savo gyvenimo tarpsnį vienu iš jam priimtinausių liaudies priežodžių. Iš viso buvo pateikti 8 posakiai, apibūdinantys dabartinį tyrimo dalyvių gyvenimą. Pagal pasirinktus atsakymus tiriamieji buvo suskirstyti į optimistinio ir pesimistinio vertinimo grupes.

Parengtą klausimyną įvertino penki kūno kultūros mokytojai, tyrime dalyvavę kaip ekspertai. Jų paprašyta pareikšti pastabas apie suformuluotus klausimus, loginę jų išdėstymo seką, aiškumą. Taip pat reikėjo įvertinti, ar tiriamasis gali turėti pakankamai žinių atsakyti į pateiktus klausimus ir teiginius. Atsižvelgus į kai kurias šių ekspertų pastabas, klausimynas buvo kiek pakoreguotas, t. y. jame pakeista sportavimo ir fizinio aktyvumo klausimų išdėstymo tvarka bei pateikti paaiškinimai, pakeisti 10 klausimo 4 teiginyje buvę klasių apibūdinimai, pataisytos kai kurios atskiros sąvokos bei papildytas socialinių demografinių klausimų blokas.

Atskirų skalių teiginių vidinis suderinamumas patikrintas apklausiant kūno kultūros mokytojus. Šiame bandomajame tyrime, kuriame dalyvavo 27 pedagogai, nustatyta, kad etinių gebėjimų skalės Cronbach-alpha koeficientas buvo 0,65, o socialinės komunikacijos nuostatos skalėje – 0,78.

2.4. Tyrimo procedūros

Tyrimas atliktas 2008 metų rugsėjo–gruodžio mėn., suderinus su Šiaulių miesto švietimo skyriumi ir gavus mokyklų administracijos pritarimą. Visi tiriamieji informuoti apie tyrimą ir supažindinti su klausimyno pildymo instrukcija. Atliekant apklausą vadovautasi etiniais ir teisiniais tyrimo principais. Moksleiviams klausimynai pateikti skyrus atitinkamą laiką per atskirų dalykų pamokas, o juos užpildžius – iš karto surinkti. Tokia tyrimo procedūra garantavo jų grįžtamumą. Klausimynus pildė pamokoje dalyvavę mokiniai, o juos dalijo ir į tiriamųjų klausimus atsakė tyrėjas. Instruktažo metu moksleiviams paaiškintas atliekamo tyrimo tikslas ir, kaip bus užtikrintas jo anonimiškumas. Visiems tiramiesiems akcentuota, kad dalyvavimas savanoriškas ir kad kiekvienas gali pasitraukti iš tyrimo, nebaigęs pildyti klausimyno.

Kūno kultūros mokytojai labiau reikė nenorą dalyvauti, tad buvo apklausti tik tie, kurie geranoriškai sutiko atsakyti į pateiktus klausimus ir teiginius. Jiems klausimynai išdalinti asmeniškai, nurodant, kada reikia grąžinti tyrėjui.

2.5. Statistinė analizė

Tyrimo duomenims apskaičiuoti taikyta SPSS for Windows 14 programa. Aprašomosios ir inferencinės statistikos metodais skaičiuotos įvairių rodiklių skaitinės charakteristikos (duomenų pasiskirstymo dažnis procentais, vidurkiai, medianos, standartinės

paklaidos ir nuokrypiai, pasikliautinieji intervalai ir kt.) bei statistinio reikšmingumo kriterijai. Naudojant parametrinius ir neparametrinius duomenų statistinio skaičiavimo metodus, tikrintos hipotezės apie duomenų vidurkių lygybę, duomenų skirstinio suderinamumą su normaliuoju jų skirstiniu ir kt. Hipotezėms tikrinti naudoti *Chi kvadrato* ir Stjudento *t* kriterijai, skaičiuotas Cronbach-alpha koeficientas, taikytas neparametrinis Mann-Withney U testas. Rezultatai pripažinti statistiškai reikšmingi, jei paklaidos tikimybės reikšmė buvo $p \leq 0,05$ esant 95 proc. patikimumui.

Vertinant kūno kultūros mokytojų galimybę turėti ryškesnių etinės kompetencijos gebėjimų, taikytas binarinės logistinės regresijos metodas. Visi tirti mokytojai suskirstyti į dvi grupes. Vienai priskirti asmenys, kurių aukštesni etinės kompetencijos balai rodo didesnius jų gebėjimus, o kitą grupę sudarė tie pedagogai, kurių balai žemesni. Galimybė patekti į ryškesnių etinių gebėjimų grupę vertinta taikant minėtą logistinę regresinę analizę. Naudojant šį metodą atrinkti pradiniai nepriklausomi požymiai, kurie daugiausia galėjo turėti įtakos mokytojus skirstant į grupes. Analizuojant taikyta *Forward Stepwise LR* atranka naudojant $p \leq 0,05$ kriterijų kintamiesiems atmesti. Į logistinės regresijos modelį įtraukti šie nepriklausomi kintamieji: lytis, pedagoginis kryptingumas, socialinės komunikacijos nuostata, sportavimas, gyvenimo kokybė, pedagoginio darbo stažas. Skaičiuoti galimybių santykiai ir jų 95 proc. pasikliautinieji intervalai. Galimybių santykis pripažintas statistiškai reikšmingas, jeigu vienetas neįėjo į 95 proc. pasikliautinąjį intervalą.

3. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO PROFESINĖS IR MOKINIŲ DALYKINĖS POZICIJOS SĄSAJŲ PAMOKOJE TYRIMO REZULTATAI

3.1. Moksleivių dalykinės – kūno kultūros – pozicijos bruožai

3.1.1. Moksleivių sveikatos, kaip jų dalykinės pozicijos bruožo, rodiklių sklaida

Fizinė sveikata

Moksleivių atsakymai į klausimą apie sportavimą rodo, kad 39,0 proc. vaikinių ir 14,3 proc. merginų ($p < 0,001$) aktyviai sportuoja, t. y. lanko treniruotes ir dalyvauja varžybose siekdami sportinių rezultatų. Dauguma vaikinių (43,6 proc.) ir merginų (50,0 proc.) nurodė, kad sportuoja nereguliariai ir nesiekia laimėjimų. Likusi dalis (17,4 proc. vaikinių ir 35,7 proc. merginų; $p < 0,001$) sporto treniruočių nelanko. Kas skatina moksleivius aktyviai sportuoti, parodyta 3 lentelėje.

3 lentelė

Motyvai, skatinantys moksleivius aktyviai sportuoti (proc.)

Motyvai	Vaikinai	Merginos
Noras tapti fiziškai stipresniam(-ei)	68,3	55,9*
Noras geriau atrodyti	42,2	63,6**
Noras geriau jaustis	42,2	67,8**
Noras siekti aukštų sportinių rezultatų	29,6	9,8**
Noras sumažinti kūno svorį	7,0	39,9**
Paskatino draugai	13,6	11,2
Paskatino treneris	6,0	5,6
Paskatino kūno kultūros mokytojas	1,0	7,0*
Paskatino tėvai	6,0	6,3
Noras neatsilikti nuo kitų	9,0	4,2
Aplinkinių (draugų, pažįstamų) pašaipos dėl kūno išvaizdos	1,5	2,1

* – $p < 0,01$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

** – $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

Trečioje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad skiriasi vaikinių ir merginų motyvai, skatinantys juos aktyviai sportuoti. Vaikinai labiausiai nori būti fiziškai stipresni. Taip pat jiems svarbus ir noras geriau atrodyti ir jaustis. Aukštų sportinių rezultatų siekis svarbus beveik tokiam pačiam skaičiui vaikinių, nurodžiusių, kad aktyviai sportuoja ir dalyvauja varžybose siekdami sportinių rezultatų (39,0 proc.). Kiti motyvai vaikiniams, beje, kaip ir merginoms, ne tokie reikšmingi. Merginoms svarbiausia noras geriau jaustis bei atrodyti. Jos mažiau negu vaikinai nori tapti fiziškai stipresnės. Išryškėjo ir nemažas procentas merginų, kurioms vienas iš svarbesnių sportavimo motyvų – noras sumažinti kūno svorį, kas vaikiniams nebuvo aktualu. Įdomu pastebėti, kad mažai aktyviai sportinei veiklai moksleivius skatina tėvai, kūno kultūros mokytojai bei treneriai ir kiek ryškesnis draugų vaidmuo.

Atskirai analizavome priežastis, dėl kurių moksleiviai aktyviai nesportuoja, t. y. nelanko sporto treniruočių (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

**Priežastys, mokinių nuomone, sąlygojančios jų nedalyvavimą
aktyvioje sportinėje veikloje (proc.)**

Priežastys	Vaikinai	Merginos
Mankštinasi savarankiškai	33,3	29,6
Neturi tam laiko	31,0	37,0
Tingi	33,0	21,0
Dalyvauja kitoje veikloje	14,3	29,6
Nepatinka sportuoti	4,8	18,5*
Niekas nepaskatino	9,5	12,3
Dėl ligos	7,1	3,7
Lėšų stoka sumokėti už sporto klubo paslaugas	4,8	7,4
Mano esą per silpni sportui	0,0	1,2

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

Iš ketvirtoje lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad analizuojant priežastis, dėl kurių tirti moksleiviai nedalyvauja aktyvioje sportinėje veikloje, mažai skiriasi vaikinių ir merginų atsakymai palyginus su sportavimo motyvų duomenimis. Statistiškai reikšminga tik tai, kad merginos apskritai labiau nei vaikinai nemėgsta sportavimo. Be to, jos dažniau pasirenka kitas, su sportu nesusijusias laisvalaikio veiklas ($p < 0,06$). Savo ruožtu vaikiniams būdingesnis tingėjimas ($p < 0,1$). Be to, vaikinai ir merginos aktyviai nesportuoja, anot jų, todėl, kad laisvalaikiu dažniau mankštinasi savarankiškai ir mano, kad to pakanka, o laiko neturėjimas siejamas su kitomis patrauklesnėmis laisvalaikio leidimo formomis.

Žinant, kad dalis vaikinių ir merginų mankštinasi savarankiškai, įdomu pasidomėti, kaip dažnai laisvalaikiu jie tai daro bent 30 min. taip, kad padažnėtų kvėpavimas ir suprakaituotų (žr. 5 lentelę).

Vaikinų ir merginų savarankiško mankštinimosi dažnis (proc.)

Mankštinimosi dažnis	Vaikinai	Merginos
Kasdien	20,0	7,7
4–6 kartus per savaitę	21,4	10,6
2–3 kartus per savaitę	43,6	38,0
Kartą per mėnesį	4,3	16,9
Rečiau nei kartą per mėnesį	5,7	15,5
Niekada	5,0	11,3

$\chi^2 = 33,7$; l.l. = 5; $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Penktoje lentelėje pateikti duomenys akivaizdžiai atskleidžia reikšmingus vaikinų ir merginų fizinio aktyvumo laisvalaikio dažnio skirtumus, kuriuos lemia apskritai mažesnis merginų fizinis aktyvumas. Tačiau nepaisant to, ir vaikinai, ir merginos dažniausiai fiziškai aktyvūs būna 2–3 kartus per savaitę.

Moksleivių atsakymai apie mankštinimosi dažnį laisvalaikio grupuoti taip: į vieną grupę paskirti tie tyrimo dalyviai, kurie fizinio lavinimo pratimus atlieka 2–3 kartus per savaitę ir dažniau, todėl sudarė fiziškai aktyvių moksleivių grupę; o į kitą – mažai fiziškai aktyvių grupę – tiriamieji, kurie laisvalaikio fizinio lavinimo pratimus atlieka kartą per mėnesį ir rečiau. Toks moksleivių skirstymas pagal mankštinimosi laisvalaikio dažnį išryškino, kad į fiziškai aktyvių grupę pateko 85,0 proc. vaikinų ir 56,3 proc. merginų ($p < 0,001$). Tai rodo, kad 15 proc. vaikinų ir net 43,7 proc. merginų yra fiziškai pasyvūs, t. y. ir aktyviai nesportuoja, ir savarankiškai nesimankština.

Papildomai moksleivių klausta, ką jie apskritai mano apie sportavimą. Buvo pateikti keturi teiginiai. Atsakymai į juos vertinti sujungus atsakymų variantus „tikrai sutinku“ ir „sutinku“ į vieną – „pritaria teiginiui“ (žr. 6 lentelę).

Moksleivių nuomonės apie sportavimą raiška (proc.)

Teiginiai	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Mano svarbiausias tikslas – tapti geru sportininku	72,2	22,1*
Geri sportiniai rezultatai man vertingesni už gerą mokymąsi	55,3	14,9*
Sportinės treniruotės netrukdo mokytis	75,8	71,5
Manau, kad geras sportininkas yra ir geras mokinys	61,3	51,8

* – $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Iš šeštoje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad labiausiai skiriasi vaikinų ir merginų nuomonė apie sportavimą. Ji rodo, jog vaikinai kur kas dažniau nei merginos linę identifikuoti save su sportavimu negu su mokymusi. Mažiau skiriasi vaikinų ir merginų nuomonės apie tai, kad sportavimas netrukdo mokytis, nors pastarosios rečiau sutinka su teiginiu, kad geras sportininkas yra ir geras mokinys ($p < 0,09$).

Įvertinus visus šios skalės teiginius suminiu balu, gauta, kad vaikinių grupėje balų vidurkis buvo $13,19 \pm 0,18$, o merginų – $11,24 \pm 0,2$ ($p < 0,001$). Rezultatai, kad vaikinai palankiau vertina sportavimą, neretai jį priešpastato geram mokymuisi.

Psichosocialinė sveikata

Mokinių psichosocialinė sveikata vertinta keturiais klausimais. Trimis iš jų aiškinomės socialinę integraciją, o vienu – bendrąją savigarbą, atspindinčią psichinę sveikatą. Į klausimą, ar lengva susirasti naujų draugų, 93,5 proc. vaikinių ir 86,6 proc. merginų ($p < 0,02$) atsakė, kad labai lengva ir lengva. Šiuo požiūriu vaikinai lengviau socialiai integruojasi į bendraamžių grupes.

Klausimas, ar mokiniams lengva kalbėtis su artimiausios socialinės aplinkos žmonėmis apie dalykus, kurie juos jaudina, taip pat skirtas įvertinti socialinę integraciją. Atsakymai į jį vertinti sujungus atsakymų variantus „labai lengva“ ir „lengva“ į vieną (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Žmonės, su kuriais moksleiviams *labai lengva ir lengva* kalbėtis (proc.)

Artimiausios socialinės aplinkos asmenys	Vaikinai	Merginos
Tėvas	81,7	68,0*
Mama	84,9	87,9
Brolis	77,0	66,7
Sesuo	72,3	80,8
Draugai	90,4	86,4
Draugės	80,3	94,5*

* – $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

Septintoje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad merginoms lyginant su vaikinais dažniau *labai lengva* ir *lengva* kalbėtis apie rūpimus dalykus su draugėmis, o vaikiniams – su tėvu. Tačiau ir vieniems, ir kitiems lengviau kalbėtis su mama ir draugais. Vaikinai dažniau nurodė, kad jiems *labai lengva* ir *lengva* kalbėtis su broliu ($p < 0,06$), o merginos išskiria bendravimą su seserimis ($p < 0,1$). Gauti rezultatai atskleidžia, kad dauguma tirtų moksleivių labai lengvai ir lengvai bendrauja su artimaisiais, kalbasi apie dalykus, kurie juos jaudina.

Trečiu socialinę integraciją išryškinančiu klausimu teirautasi, kaip dažnai jaunuoliai leidžia laiką su draugais po pamokų (žr. 8 lentelę).

Laiko, leidžiamo su draugais po pamokų, dažnumas (proc.)

Leidžiamo laiko dažnumas	Vaikinai	Merginos
Kasdien ir savaitgaliais	50,6	32,6
4–6 dienas per savaitę	22,6	25,7
2–3 dienas per savaitę	17,4	25,7
Kartą per savaitę ar rečiau	7,7	14,7
Tyrimo metu nurodė, kad neturi draugų	1,7	1,4

$\chi^2 = 17,98$; l.l. = 4; $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Aštuntoje lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad merginos lyginant su vaikais rečiau kasdien ir savaitgaliais leidžia laiką su draugais po pamokų. Jos dažniau nei vaikinai tai daro po pamokų 2–3 dienas per savaitę, taip pat kartą per savaitę ir rečiau. Gana nedaug procentų vaikinų ir merginų nurodė, kad tyrimo metu neturi draugų.

Suskirsčius tiriamuosius pagal su draugais leidžiamo laiko po pamokų dažnumą, sudarytos dvi grupės. Vienai priskirti tie mokiniai, kurie su draugais būna po pamokų 4–6 dienas per savaitę ir dažniau, o į kitą – leidžiantys laiką 2–3 dienas per savaitę ir rečiau. Taip suskirsčius tirtus asmenis gauta, kad į dažniau su draugais bendraujančių grupę pateko 73,2 proc. vaikinų ir 58,3 proc. merginų ($p < 0,001$).

Įvertinus socialinės integracijos klausimus atitinkamu balu, kiekvienam moksleiviui nustatytas suminis balas ir juo remiantis tiriamieji suskirstyti į atskiras socialinės integracijos grupes (ž. 9 lentelę).

9 lentelė

Moksleivių suskirstymas į socialinės integracijos grupes (proc.)

Socialinės integracijos grupės	Vaikinai	Merginos
Aukšta	48,0	37,7*
Vidutinė	49,3	57,5
Žema	2,7	4,7

* – $p < 0,02$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Iš devintoje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad daugiau vaikinų patenka į aukštos socialinės integracijos grupę, o merginoms būdingesnė vidutinė socialinė integracija. Pažymėtina, kad nedaugelis vaikinų ir merginų iš kitų išsiskiria žema socialine integracija.

Tiriant moksleivių bendrąją savigarbą, kuriai įvertinti skirta 10 teiginių, nustatyti kai kurie statistiškai reikšmingi jų atsakymų į atskirus skalės teiginius skirtumai. Atsakymai grupuoti taip: „visiškai sutinku“ ir „sutinku“ sudarė vieną grupę, o „nesutinku“ ir „visiškai nesutinku“ – kitą grupę, tačiau pateiksime tik sujungtus pirmuosius du teiginių atsakymus, t. y. „visiškai sutinku“ ir „sutinku“ (žr. 10 lentelę).

Vaikinų ir merginų bendrosios savigarbos kintamųjų raiška (proc.)

Teiginiai	Visiškai sutinka ir sutinka su teiginiu	
	Vaikinai	Merginos
Mano, kad yra patenkinti savimi	90,2	87,3
Kartais galvoja, kad yra niekam tikę	31,3	39,4
Mano, kad turi daug gerų savybių	87,6	84,6
Darbus sugeba atlikti taip pat gerai, kaip ir daugelis kitų žmonių	91,0	90,0
Mano, kad nedaug kuo gali didžiuotis	36,4	24,5*
Kartais jaučiasi nenaudingi	40,4	52,2**
Jaučiasi vertingi, kaip ir kiti žmonės	83,5	87,1
Norėtų labiau save gerbti	48,9	56,3*
Apskritai linkę jaustis nevykėliais	11,2	12,2
Yra geros nuomonės apie save	76,7	71,7

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,005$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Vertindami savigarbos požymių, pateiktų 10 lentelėje, raišką lyties aspektu, matome, kad vaikinai dažniau nei merginos mano neturintys kuo per daug didžiuotis, o merginos dažniau jaučiasi nenaudingos, labiau norėtų save gerbti ir kiek dažniau galvoja, kad yra niekam tikusios ($p < 0,1$). Gauti vaikinų ir merginų grupių skirtumai leidžia manyti, kad įvertinus bendrąją savigarbą (paprastai jos požymiai atskirai neanalizuojami) pagal atitinkamą sumą, gautą sudėjus atskirų teiginių balus, vaikinų rodiklis turėtų būti aukštesnis negu merginų. Atlikus šią analizę, nustatyta, kad vaikinų bendrosios savigarbos balas yra $29,2 \pm 0,25$, o merginų – $28,7 \pm 0,25$, tačiau šis prognozuotas skirtumas statistiškai nėra reikšmingas. Vadinasi, ir vaikinai, ir merginos pasižymi vienoda bendrąja savigarba. Suskirsčius tiriamuosius pagal medianą, kurios balas lygus 29, į dvi grupes, gauta, kad į aukštesnės savigarbos grupę (balų suma lygi arba didesnė už medianą) pateko 45,9 proc. vaikinų ir 43,7 proc. merginų, o į žemesnės savigarbos grupę (balų suma mažesnė už medianą) atitinkamai 54,1 proc. ir 56,3 proc. Tad ir šiuo skaičiavimo atveju vaikinų ir merginų, patekusių į aukštesnės ir žemesnės bendrosios savigarbos grupes, skirtumai statistiškai nereikšmingi.

3.1.2. Subjektyvus mokymosi mokykloje vertinimas

Požiūris į mokymąsi

Vertinant požiūrį į mokyklą mokinių buvo klausta, ar jiems patinka mokykloje. Atsakymai į šį klausimą grupuoti taip: „labai patinka“ ir „patinka“ sudarė vieną grupę, o atsakymai „nepatinka“ ir „visai nepatinka“ – kitą. Nustatyta, kad 73,0 proc. vaikinių ir 82,3 proc. merginų ($p < 0,05$) atsakė, kad jiems mokykloje labai patinka ir patinka. Šie duomenys rodo, kad merginoms lyginant su vaikinais labiau patinka būti mokykloje.

Klausimu, kaip sekasi mokykloje, vertinti mokinių pasiekimai pagal gaunamų pažymių vidurkį (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Vaikinų ir merginų pažymių vidurkiai (proc.)

Pažymių vidurkiai	Vaikinai	Merginos
9–10	10,1	28,6
7–8	48,7	57,7
5–6	41,2	13,6

$\chi^2 = 53,48$; l.l. = 2; $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

11 lentelėje pateikti duomenys patvirtina žinomą aukštesnio merginų pažangumo faktą lyginant su vaikinių. Atkreiptinas dėmesys, kad gana daug vaikinių mokosi silpnai ir patenkinamai.

Atskira teiginių skale domėtasi mokinių nuomone ar sunku mokytis. Iš galimų penkių variantų analizavome tik atsakymus „tikrai sutinku“ ir „sutinku“, kurie sujungti į vieną „sutinka su teiginiu“ (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Vaikinų ir merginų mokymosi sunkumų raiška (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vaikinai	Merginos
Man užduodama per daug mokytis	43,0	46,6
Man mokymasis yra sunkus darbas	48,3	45,2
Aš dažnai pavargstu nuo mokymosi	50,0	67,0***
Kas kartą nekantrauju eiti į mokyklą	10,7	7,3*
Man patinka būti mokykloje	29,3	16,9**
Mokykloje yra daug dalykų, kurie man nepatinka	54,5	43,4**
Norėčiau neiti į mokyklą	36,9	25,4**
Man patinka viskas, ką veikiame mokykloje	42,2	46,1

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

** – $p < 0,01$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

*** – $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

12 lentelėje pateikti duomenys rodo žymius vaikinų ir merginų nuomonių apie kai kuriuos mokymosi sunkumus teiginių skirtumus. Merginos dažniau negu vaikinai nurodė, kad jos labiau pavargsta nuo mokymosi ir rečiau sutiko su teiginiais, kad nekantrauja eiti į mokyklą ir kad ten būti patinka. Jos taip pat rečiau nei vaikinai nenorėtų eiti į mokyklą ir rečiau sutinka, kad mokykloje yra daug dalykų, kurie joms nepatinka. Gauti rezultatai atskleidžia, kad merginos, išskyrus tai, kad jos dažniau negu vaikinai pavargsta nuo mokymosi (tą rodo ir aukštesni jų pasiekimai), kiek palankiau nei vaikinai vertina su mokymusi susijusius veiksnius.

Įvertinus klausimo „Ar sunku mokytis?“ teiginius suminiu balu, gauta, kad visų moksleivių balų vidurkis – $26,96 \pm 0,21$ balo. Vaikinų – $27,29 \pm 0,31$, o merginų – $26,5 \pm 0,31$ balo ($p < 0,07$). Gauti duomenys rodo aiškia tendenciją, jog daugiau vaikinų nei merginų nurodė, kad jiems sunku mokytis.

Kūno kultūros pamokos vertinimas

Siekiant išsiaiškinti subjektyvų moksleivių požiūrį į kūno kultūros pamokas, buvo pateikti trys klausimai. Pirmuoju aiškinomės, ar šios pamokos patinka. Atsakymai grupuoti taip: „labai patinka“ ir „patinka“ sujungti į vieną grupę. Analizuojant duomenis, pastebėta, kad 87,4 proc. vaikinų nurodė, jog kūno kultūros pamokos mokykloje jiems *labai patinka* ir *patinka*. Taip teigiančių merginų buvo mažiau – 74,7 proc. ($p < 0,003$).

Kitais dviem klausimais aiškinomės, kas mokiniams patinka ir kas nepatinka per kūno kultūros pamokas. 13 lentelėje pateikti atsakymai tik tų, kurie *tikrai sutinka* ir *sutinka* su teiginiu.

13 lentelė

Vaikinų ir merginų teigiamos nuomonės apie kūno kultūros pamokas raiška (proc.)

Teiginiai	Vaikinai	Merginos
Didelė fizinės veiklos įvairovė	79,3	67,1**
Patinka mokytojas	59,4	74,0**
Smagu	93,7	89,0
Galiu pasižymėti	82,1	65,1***
Pamokos gerai organizuotos	57,4	52,3
Pamokos įdomios	74,5	63,0*
Yra laisvo laiko tarp kitų mokomųjų dalykų	81,7	76,2
Patinka, kai berniukai ir mergaitės pamokoje dalyvauja kartu	68,5	59,6

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,01$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

*** – $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

13 lentelėje parodyta, kad dauguma vaikinų ir merginų palankiai vertina pateiktus teiginius apie kūno kultūros pamokas. Lyginant atsakymus tiriamųjų lyties požiūriu, galima pastebėti, kad vaikinai dažniau nei merginos palankiau vertina, kad kūno kul-

tūros pamokos įdomios ir kad jose yra didelė aktyvios fizinės veiklos įvairovė, kur galima pasižymėti. Jiems taip pat labiau nei merginoms smagu dalyvauti kūno kultūros pamokose ($p < 0,1$). Merginos dažniau nurodė, kad kūno kultūros pamokose patinka mokytojas(-a). Įvertinus kiekvieną klausimo *Kas patinka kūno kultūros pamokose?* teiginį suminiu balu, gauta, kad vaikinų šios skalės balų vidurkis buvo $21,19 \pm 0,4$, o merginų – $20,14 \pm 0,35$ ($p < 0,05$). Tai rodo, kad vaikinams kūno kultūros pamokos labiau patinka negu merginoms.

Kitoje lentelėje (žr. 14 lentelę) pateikti moksleivių atsakymai į klausimą, kas nepatinka kūno kultūros pamokose. Čia, kaip ir 13 lentelėje, pateikti tik tie atsakymai, su kuriais tyrimo dalyviai *tikrai sutinka ir sutinka*.

14 lentelė

**Vaikinų ir merginų neigiamos nuomonės apie
kūno kultūros pamokas raiška (proc.)**

Teiginiai	Vaikinai	Merginos
Per trumpas pamokų laikas	68,2	28,6**
Nepatinka persirengti	43,8	76,0**
Nuobodu	28,5	32,8
Neteisingai vertinamos mano pastangos	18,9	22,0
Nesu skatinamas pamokoje	29,6	24,5
Neturiu sportinių įgūdžių	13,7	20,4
Pamokos neįdomios	26,0	27,7
Nepatinka mokytojas	26,8	15,9*

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Akivaizdu, kad lyginant 13 ir 14 lentelių duomenis, mažesnis skaičius tirtų vaikinų ir merginų išreiškia savo nuomonę apie tai, kas nepatinka per kūno kultūros pamokas, išskyrus tai, kad vaikinams labiau nei merginoms norėtųsi, kad pamokos tęstųsi kiek ilgiau, o merginoms labiau nepatinka persirengti. Šie didesni tirtųjų skaičiai nesusiję su pačia pamoka bei kūno kultūros mokytoju. Pastarojo atžvilgiu merginos nusi-teikusios palankiau negu vaikinai, o tai atitinka 13 lentelės duomenis, kurioje daugiau merginų nurodė, kad joms patinka kūno kultūros mokytojas(-a). Be to, jos dažniau nei vaikinai nurodė, kad trūksta sportinės veiklos įgūdžių ($p < 0,09$). Taip pat įdomu pastebėti, kad ir atsakant į teiginį, jog pamokos neįdomios, vaikinų ir merginų duomenys, sudėti su tais, kurie nurodė, kad pamokos įdomios, artimi 100 proc. Panaši situacija ir lyginant atsakymus, patinka ar nepatinka kūno kultūros mokytojas. Čia taip pat bendras atsakiusių skaičius artimas 100 proc. Tai rodo, kad gauti duomenys objektyviai atspindi realią situaciją, o pasirinktas apklausos metodas yra validus, nes tiriant skirtingus požy-mius duomenys sutampa.

Įvertinus šio klausimo teiginius suminiu balu, nustatyta, kad vaikinų balo vidurkis lygus $26,81 \pm 0,35$, o merginų – $26,77 \pm 0,33$. Šiuo atveju vaikinų ir merginų nuomonės nesiskyrė.

Motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokoje

Vertinant motyvaciją dalyvauti kūno kultūros pamokose, sudarytoje skalėje išskirtos aštuonios motyvų grupės, kurių kiekviena analizuojama atskirai. Atsakymai į kiekvienos grupės teiginius vertinti pagal du atsakymų variantus: *tikrai sutinka* ir *sutinka* su teiginiu. Jie pateiktose lentelėse sujungti į vieną – *pritaria teiginiui*.

Motyvacijos, susijusios su orientacija į pasiekimus, duomenys pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė

Vaikinų ir merginų pasiekimų motyvacijos raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai pasiekiu norimą rezultatą	94,7	94,9
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai matau, kad tobulėju	93,1	95,1
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai įvykdau užduotį	87,8	92,7
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai galiu atlikti užduotis pagal savo sugebėjimus	88,5	91,9
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai galiu atlikti tai, ko anksčiau nesugebėjau	95,8	95,8
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai geriausiai pagal mano galimybes pasiseka atlikti užduotį	88,7	90,5

15 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad daugumai vaikinių ir merginų būdinga stipri pasiekimų motyvacija, skatinanti dalyvauti kūno kultūros pamokose, kur jie gali realizuoti savo fizinės veiklos galimybes.

Kitoje lentelėje (žr. 16 lentelę) pateikti tirtų moksleivių atsakymų apie vidinę motyvaciją dalyvauti kūno kultūros pamokose duomenys.

16 lentelė

Vaikinų ir merginų vidinės motyvacijos raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Lankau kūno kultūros pamokas, nes noriu daugiau žinoti	39,4	29,6
Lankau kūno kultūros pamokas, nes patinka suvokti naujus dalykus	49,3	44,1
Lankau kūno kultūros pamokas, nes patinka daug mąstyti	20,6	14,3
Lankau kūno kultūros pamokas, nes patinka atlikti sudėtingas užduotis	55,2	36,3*
Lankau kūno kultūros pamokas, nes patinka stengtis suvokti naujus dalykus	44,1	35,0
Lankau kūno kultūros pamokas, nes įdomu tai, ko mokomės	62,7	60,0

* – $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

16 lentelės duomenys atskleidžia, kad ir vaikinams, ir merginoms vidinė motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose, lyginant su pasiekimų motyvacija, mažiau išreikšta. Silpniausias šios grupės motyvas – noras mąstyti atliekant fizinius pratimus. Labiausiai mokinius skatina dalyvauti pamokose noras mokytis tai, kas įdomu, bei noras suvokti naujus dalykus. Sudėtingų užduočių atlikimo motyvas būdingesnis vaikinams negu merginoms. Jiems taip pat svarbesnis noras daugiau žinoti ($p < 0,09$), suvokti naujus dalykus ($p < 0,1$).

Kita motyvų grupė, skatinanti moksleivius dalyvauti kūno kultūros pamokose, – noras bendradarbiauti (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Vaikinų ir merginų noras bendradarbiauti (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Patinka pamokoje atlikti užduotis kartu su kitais mokiniais	86,4	86,6
Daugiausia išmokstu pamokoje, kai atlieku užduotis kartu su kitais	66,3	78,7*
Geriausiai sekasi pamokoje, kai atlieku užduotis kartu su kitais	62,9	77,5*
Patinka pamokoje padėti kitiems mokiniams gerai atlikti užduotis	60,2	68,0
Naudinga atlikti naujas užduotis bendromis pastangomis su kitais mokiniais	83,0	81,8
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai aš ir mano draugai vienas kitam padedame atlikti įvairias užduotis	75,8	86,8*

* – $p < 0,01$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

17 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad daugumą moksleivių motyvuoja dalyvauti kūno kultūros pamokose noras bendradarbiauti su kitais mokiniais. Ši paskata būdingesnė merginoms, kurios dažniau negu vaikinai mano, kad atlikdamos užduotis kartu su kitais moksleiviais ne tik daugiau išmoksta ir joms geriau tai sekasi, bet ir geriau jaučiasi pamokoje.

Ketvirta motyvų grupė – individualumo, noro išreikšti save poreikis (žr. 18 lentelę).

18 lentelė

Vaikinų ir merginų individualumo poreikio raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Pamokoje patinka atlikti užduotis vienam (-ai)	56,0	38,6*
Daugiausia išmokstu pamokoje, kai atlieku užduotis vienas (-a)	51,7	35,9*
Geriausiai atlieku užduotis vienas (-a)	55,0	33,3**
Geriausiai atlieku užduotis, kai man niekas netrukdo	84,9	68,5**
Kai atlieku užduotis vienas (-a), daugiau padarau	72,3	58,7*
Geriausiai man sekasi dirbti vienam (-ai) pamokoje	57,9	35,4**

* – $p < 0,01$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Kaip rodo 18 lentelėje pateikti duomenys, individualaus užduoties atlikimo per kūno kultūros pamokas poreikis yra silpnesnė paskata, motyvuojanti moksleivius dalyvauti pamokose, nei siekis bendradarbiauti. Visi šio motyvo raiškos požymiai merginoms ne tokie svarbūs. Tačiau jos, kaip ir vaikinai, labiau pageidauja, kad atliekant užduoties niekas netrukdytų, nes vienoms geriau sekasi.

Egocentriškumas – viena iš paskatų, galinčių motyvuoti mokinius dalyvauti kūno kultūros pamokose, kuriose yra daug galimybių pademonstruoti savo fizinius gebėjimus prieš bendraklasius. Šios kūno kultūros pamokoms motyvuojančios paskatos bruožus perteikia 19 lentelės duomenys.

19 lentelė

Vaikinų ir merginų egocentriškumo raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai esu pats geriausias(-ia)	67,9	61,2
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai kažką padarau geriau už kitus mokinius	75,6	71,3
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai galiu pademonstruoti kitiems, jog esu už juos geresnis (-ė)	61,4	49,3*
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai galiu padaryti tai, ko kiti nesugeba	73,3	57,8**
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai žinau daugiau už kitus	58,9	50,0
Geriausiai jaučiuosi pamokoje, kai žinau daugiau teisingų atsakymų už kitus	48,8	40,9

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,01$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Iš 19 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad ir vaikinams, ir merginoms būdingas egocentriškumas, rodantis, jog kūno kultūros pamokose ir vieni, ir kiti nori pademonstruoti savo galimybių pranašumą prieš kitus. Tai didina jų savivertę ir gerina savijautą pamokoje. Tačiau merginos rečiau nei vaikinai siekia pasirodyti, jog yra geresnės už kitas, bei rečiau nori jaustis geriau, kai gali padaryti tai, ko kitos nesugeba. Ne taip aktualu tiertiems moksleiviams žinoti daugiau už kitus. Tai primena vidinės motyvacijos raiškos duomenis, kur naujų žinių per kūno kultūros pamokas poreikis lyginant su kitais motyvais nėra toks ryškus (žr. 16 lentelę).

Noras rungtyniauti gali būti vienas iš svarbesnių motyvų, skatinančių moksleivius dalyvauti kūno kultūros pamokose. Galima kelti prielaidą, kad jo raiška stipresnė tarp vaikinų. Apie jos teisingumą galima spręsti iš 20 lentelėje pateiktų duomenų.

Vaikinų ir merginų motyvo rungtyniauti raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Patinka pamokoje stengtis atlikti užduotis geriau už kitus	77,4	67,5*
Daugiau išmokstu pamokoje, kai stengiuosi atlikti užduotis geriau už kitus	68,0	58,3
Geriausiai sekasi pamokoje, kai užduotis stengiuosi atlikti geriau už kitus	76,0	60,7**
Man tenka daugiau stengtis, jeigu noriu atlikti užduotį geriau už kitus	73,8	68,8
Noras geriau atlikti užduotį už kitus skatina mane gerai dirbti (būti geru mokiniu/e)	71,7	80,9
Stengiuosi daug ir gerai dirbti pamokoje, kai noriu būti geriausias (-a)	69,6	65,0

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

** – $p < 0,01$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

20 lentelės duomenys kalba apie tai, kad noras rungtyniauti yra svarbi paskata dalyvauti kūno kultūros pamokose ir kad pasitvirtino kelta prielaida, kad jis svarbesnis vaikiniams. Ypač akivaizdus jų noras atlikti užduotis geriau už kitus, nes taip ir daugiau išmokstama, ir geriausiai sekasi. Savo ruožtu merginas dalyvauti kūno kultūros pamokose labiau nei vaikus skatina motyvas būti gera mokinė ($p < 0,07$).

Svarbi paskata dalyvauti kūno kultūros pamokose gali būti ir sėkmės motyvacija. Jai atskleisti skirti keturi teiginiai (žr. 21 lentelę).

Vaikinų ir merginų sėkmės motyvų raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, kad mokytojas būtų patenkintas manimi	62,3	67,4
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, nes noriu gauti gerus pažymius	77,7	84,8
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, nes noriu, kad mokytojas manytų, jog esu gabus mokiniys (-ė)	71,4	69,0
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, nes noriu, kad mokytojas mane pagirtų	44,9	54,9

21 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad tirtiems mokiniams būdingas noras siekti gerų rezultatų per pamoką. Tai labiau sietina su tikslu gauti gerus pažymius bei noru pasirodyti gabiu mokiniu. Ne tokie moksleiviams aktualūs pedagogo pagyrimai. Įdomu pastebėti, kad sėkmės motyvai būdingesni merginoms. Antai jos dažniau negu vaikinai nori gauti gerus pažymius ($p < 0,1$) bei norėtų, kad mokytojas jas dažniau pagirtų ($p < 0,09$).

Paskutinė (aštuntoji) tirtų motyvų grupė – noras išvengti nesėkmių. Jiems atskleisti taip pat formuluoti keturi teiginiai (žr. 22 lentelę).

22 lentelė

Vaikinų ir merginų noro išvengti nesėkmių raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vaikinai	Merginos
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, nes nenoriu turėti problemų su mokytoju	50,0	58,2
Stengiuosi išmokti kuo daugiau pamokoje, nes nenoriu gauti blogų pažymių (įvertinimų)	74,9	78,7
Stengiuosi išmokti kuo daugiau, nes nenoriu, kad mokytojai manytų, kad esu negabus (-i)	64,2	56,9
Stengiuosi išmokti pamokoje kuo daugiau, nes nenoriu, kad mokytojas apie mane blogai galvotų	60,5	50,4

22 lentelėje pateikti duomenys nerodo reikšmingų skirtumų tarp vaikinių ir merginų reiškiamo noro vengti nesėkmių per kūno kultūros pamokas. Labiausiai ir vieni, ir kiti nurodo nenorą gauti blogą pažymį. Mažiausiai vaikus motyvuoja dalyvauti kūno kultūros pamokose nenoras turėti problemų su mokytoju, o merginas – nenoras, kad mokytojas apie jas blogai galvotų. Šis motyvas labiausiai skiria vaikinių ir merginų grupes ($p < 0,08$). Yra pagrindo teigti, kad nesėkmių vengimas mokiniams nėra svarbiausias motyvas, skatinantis dalyvauti kūno kultūros pamokose.

Visi dalyvavimo kūno kultūros pamokoje motyvai buvo įvertinti suminiu balu. Jo vidurkis vaikinių grupėje buvo $116 \pm 1,58$, o merginų – $120,27 \pm 1,4$ ($p > 0,05$). Atskirai įvertinus kiekvieną motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokoje motyvų grupę suminiu balu, pastebėti kai kurie vaikinių ir merginų atsakymų skirtumai (žr. 23 lentelę).

23 lentelė

Vaikinų ir merginų motyvų grupių balų vidurkiai (SP)

Motyvų grupės	Vaikinai	Merginos
Pasiekimų motyvai	12,35 ± 0,23	12,04 ± 0,22
Vidiniai motyvai	18,81 ± 0,35	19,45 ± 0,31
Noro bendradarbiauti motyvai	15,74 ± 0,27	15,19 ± 0,26
Individualumo poreikio motyvai	16,52 ± 0,32	18,08 ± 0,34*
Egocentriškumo motyvai	16,21 ± 0,37	17,06 ± 0,4
Rungtyniavimo motyvai	15,74 ± 0,29	16,35 ± 0,29
Sėkmės siekimo motyvai	11,13 ± 0,22	10,82 ± 0,2
Nesėkmių vengimo motyvai	11,29 ± 0,24	11,3 ± 0,22

SP – standartinė paklaida

* – $p < 0,05$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

Iš 23 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad labiausiai vaikus ir merginas dalyvauti kūno kultūros pamokose skatina vidiniai motyvai (noras suvokti naujus dalykus, daugiau žinoti, įdomu tai, ko mokosi ir kt.). Tačiau merginoms, skirtingai nei vaikams, aktualesnis individualumo poreikio motyvas, nes joms patinka atlikti užduotis vienoms. Ne tokie svarbūs ir vaikams, ir merginoms sėkmės siekimo ir nesėkmių vengimo motyvai.

3.1.3. Mokinių nuomonė apie kūno kultūros mokytojo profesinę poziciją pamokoje

Nuomonė apie kūno kultūros mokytoją

Dviem klausimų skalėmis domėjomės mokinių nuomone apie tai, kokios kūno kultūros mokytojo savybės jiems patinka ir kokios nepatinka. 24 ir 25 lentelėje pateikti atsakymai tų mokinių, kurie *tikrai sutiko* ir *sutiko* su teiginiu (lentelėse atsakymų variantai sujungti į vieną – *sutinka su teiginiu*).

24 lentelė

Mokiniams patinkančios kūno kultūros mokytojo savybės (proc.)

Teiginys	Sutinka su teiginiu	
	Vaikinai	Merginos
Gera fizinė išvaizda	50,0	69,6*
Draugiškas	88,2	92,9
Išmano savo dalyką	89,8	93,1
Ramus	83,5	78,0
Bendrauja su klase	91,0	95,3
Turi humoro jausmą	87,3	89,7
Domisi kiekvienu mokiniu	73,7	78,2
Su juo lengva bendrauti	86,6	91,1
Kūrybingas	60,2	69,5
Taiko naujoves	63,2	67,5
Atsižvelgia į mokinių nuomonę skirdamas užduotis	70,9	78,9

* – $p < 0,001$ lyginant vaikinių ir merginų duomenis

24 lentelėje pateikti duomenys aiškiai atskleidžia, kokioms pedagogo savybėms mokiniai teikia pirmumą. Nesunku pastebėti, kad dominuoja mokytojų komunikaciniai gebėjimai bei geras savo dalyko išmanymas. Mažiau moksleiviams svarbios tokios savybės, kurios susijusios su kūno kultūra, kaip mokomuoju dalyku, t. y. jiems ne taip aktualu, kad mokytojas taikytų naujoves pamokoje, atsižvelgtų į mokinių nuomonę skirdamas užduotis (ši pedagogo savybė kiek svarbesnė merginoms – $p < 0,08$), būtų kūrybingas (tai taip pat svarbiau merginoms – $p < 0,1$). Užfiksuotas tik vienas statis-

tiškai reikšmingas skirtumas lyginant vaikinų ir merginų duomenis. Jis susijęs su tuo, kad merginoms labiau nei vaikinams svarbi gera pedagogo fizinė išvaizda. Taip yra galbūt dėl to, kad daugelis nurodė, jog joms patinka kūno kultūros mokytojas(-a). Merginos taip pat šiek tiek labiau nei vaikinai pabrėžia ir bendravimo su klase vaidmenį ($p < 0,09$).

Vertinant mokiniams patinkančias kūno kultūros mokytojo savybes suminiu balu, pastebėta, kad jų įvertinimo balų vidurkis vaikinų grupėje buvo $27,32 \pm 0,52$, o merginų – $25,13 \pm 0,55$ ($p < 0,01$). Vadinasi, vaikinai teigiamiau nei merginos atsiliepią apie tas kūno kultūros mokytojo savybes, kurias patinka.

Kitoje lentelėje (žr. 25 lentelę) pateikti duomenys, kokios kūno kultūros mokytojo savybės mokiniams nepatinka.

25 lentelė

Mokiniams nepatinkančios kūno kultūros mokytojo savybės (proc.)

Teiginys	Sutinka su teiginiu	
	Vaikinai	Merginos
Nebendrauja su mokiniais	30,4	19,6*
Reikalauja normatyvų įvykdymo	39,4	37,9
Per pamokas nedalyvauja fizinėje veikloje kartu su mokiniais	40,2	42,5
Vartoja įžeidžiančias pastabas	28,4	22,5
Nerodo entuziazmo	33,0	31,4
Nepakantus	31,1	22,1
Trūksta pasiaukojimo	40,2	31,4
Šališkas mokinių lyties atžvilgiu	23,5	23,2
Neįdomios pamokos	36,3	37,6
Neatsižvelgia į mokinių norus, pageidavimus	44,7	37,1

* – $p < 0,001$ lyginant vaikinų ir merginų duomenis

Lentelės duomenys rodo, kad (panašiai, kaip ir vertinant, kas nepatinka kūno kultūros pamokose) mažesnė dalis moksleivių įvardijo tas kūno kultūros mokytojo savybes, kurios jiems nepatinka. Daugelis vaikinų nurodė tokias jiems nepatinkančias kūno kultūros mokytojo savybes: nenoras atsižvelgti į mokinių pageidavimus per pamoką (šią savybę merginos paminėjo rečiau – $p < 0,1$), pasiaukojimas, dalyvavimas fizinėje veikloje kartu su mokiniais bei reikalavimas vykdyti normatyvus. Ir šiuo atveju neigiamas kūno kultūros mokytojo savybes tiriamieji, kaip ir teigiamas savybes, labiau sieja su pamokos organizavimu, fizinių pratimų užduotimis ir rečiau kalba apie su mokytojo komunikaciniais gebėjimais susijusias ypatybes – nebendravimą su mokiniais (šią savybę, kaip mažiau pozityvią, rečiau išskiria merginos), įžeidžiančių pastabų vartojimą (ją vėlgi rečiau nurodo merginos), nepakantumą (tai ne taip ryšku merginų atsakymuose). Mažiau merginų įvardija ir nepatinkančią pedagogo savybę – pasiaukojimo stoką ($p < 0,08$).

Įvertinus mokiniams nepatinkančias kūno kultūros mokytojo savybes suminiu balu, nustatyta, kad vaikinų įvertinimo balų vidurkis buvo $32,91 \pm 0,59$, o merginų – $34,09 \pm 0,66$ ($p > 0,05$). Nors šis skirtumas statistiškai ir nėra patikimas, tačiau nesunku išvelgti tendenciją, kad merginos neigiamiau vertina tas kūno kultūros mokytojo savybes, kurios mokiniams nepatinka.

Bendravimo su kūno kultūros mokytoju ypatumai pamokoje

Bendravimo su kūno kultūros mokytoju ypatumams pamokoje įvertinti skirti trys apklausos raštu teiginiai. Vienu iš jų domėjomės mokinių nuomone apie kūno kultūros mokytojo kalbinę elgseną, kai jie gerai atlieka pratimą (žr. 26 lentelę).

26 lentelė

Kūno kultūros mokytojo elgsenys mokiniui gerai atlikus pratimą (proc.)

Mokytojo elgsenys	Elgsenio dažnumas					
	Dažnai		Kartais		Niekada	
	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos
Pagiria*	27,1	37,7	62,5	54,5	10,4	7,7
Rodo kaip pavyzdį kitiems	21,3	19,0	56,9	55,6	21,8	25,5
Nekreipia dėmesio**	13,0	7,5	46,4	37,4	40,6	55,1

* – $p < 0,05$ skirtumas tarp vaikinų ir merginų, kai mokytojas pagiria

** – $p < 0,005$ skirtumas tarp vaikinų ir merginų, kai mokytojas nekreipia dėmesio

26 lentelėje pateikti teigiami mokytojo kalbinės elgsenos ypatumai, kai mokinys gerai atlieka pratimą (pagiria ar rodo kaip pavyzdį kitiems), tiriamųjų nuomone, pasireiškia tik kartais. Būdingesnis toks mokytojo elgsenys, kai jis nekreipia į tai dėmesio. Merginos, lyginant su vaikiniais, ne tik nurodė, kad pedagogas dažnai pagiria už gerai atliktą pratimą, bet ir teigė, kad jis į tai nekreipia dėmesio.

Kūno kultūros mokytojo elgsenio, kai mokiniui nepavyksta gerai atlikti pratimą, raiška pateikta 27 lentelėje.

27 lentelė

Kūno kultūros mokytojo elgsenys mokiniui blogai atlikus pratimą (proc.)

Mokytojo elgsenys	Elgsenio dažnumas					
	Dažnai		Kartais		Niekada	
	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos
Pataria	52,7	60,5	36,2	29,1	11,1	10,5
Pasišaipo**	7,1	5,1	18,9	9,7	73,5	85,2
Apšaukia*	5,5	3,7	20,6	12,4	73,5	83,9
Išjuokia	5,0	3,7	15,5	8,3	79,0	88,0

* – $p < 0,05$ skirtumas tarp vaikinų ir merginų, kai mokytojas apšaukia

** – $p < 0,01$ skirtumas tarp vaikinų ir merginų, kai mokytojas pasišaipo

Iš pateiktų 27 lentelėje duomenų matyti, kad kai mokiniui nepavyksta gerai atlikti pratimą, mokytojas dažnai pataria. Dauguma apklaustų moksleivių pažymėjo, kad pedagogas niekada dėl minėtos priežasties iš jų nesišaipto, neapšaukia ir neišjuokia, nors tokių atvejų kartais pasitaiko. Minėta neigiama mokytojų kalbinė elgsena būdingesnė vaikinių nuomonei (išjuokimo atveju skirtumas tarp vaikinių ir merginų nuomonių artimas statistiškai patikimam – $p < 0,06$).

Trečiu teiginiu mokinių teiravomės apie mokytojų elgesį tais atvejais, kai paskirti užduočiai mokiniams prieštarauja, gindamas savo norus (žr. 28 lentelę).

28 lentelė

Kūno kultūros mokytojo elgesys mokiniui prieštaraujant skiriamai užduočiai (proc.)

Mokytojo elgesys	Elgesio dažnumas					
	Dažnai		Kartais		Niekada	
	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos	Vaikinai	Merginos
Pakeičia užduotį	12,9	11,0	54,6	55,0	32,5	33,9
Apšaukia	7,7	5,1	28,9	21,3	63,4	73,6
Gestais ir mimika rodo, kad nekeičia užduoties	13,2	14,7	40,0	44,2	46,8	41,0
Nekreipia dėmesio	17,4	18,8	44,1	37,2	38,6	44,0

Analizuojant 28 lentelės duomenis, matyti, kad kartais mokytojai pakeičia užduotį, jeigu mokiniams jai prieštarauja, norėdamas apginti savo norus. Lyginant šioje lentelėje vaikinių ir merginų atsakymus statistiškai reikšmingų skirtumų nepastebėta, išskyrus aiškiai matomą tendenciją, jog merginos, kaip ir prieš tai pateiktoje lentelėje, rečiau negu vaikinai nurodė, kad aprašomoje situacijoje pedagogas linkęs apšaukti mokinių ($p < 0,06$).

3.1.4. Mokinių dalykinės pozicijos apraiškų sąsajos su įvairiais tyrimo kintamaisiais

Sportavimo ir kitos fiziniai aktyvios veiklos laisvalaikio ryšys su tyrimo kintamaisiais

Tyrimo duomenimis, fiziškai aktyvesni vaikinai, t. y. tie, kurie laisvalaikio mankštinasi 2–3 kartus per savaitę ir dažniau, aktyviai sportuoja, t. y. lanko sporto treniruotes ir dalyvauja varžybose, lyginant su mažai fiziškai aktyviais (atitinkamai 89,6 proc. ir 10,4 proc.; $p < 0,02$). Analogiškai ir merginų duomenys (69,8 proc. ir 30,2 proc.; $p < 0,004$). Be to, fiziškai aktyvesnės yra tos, kurioms labai patinka ir patinka kūno kultūros pamokos mokykloje lyginant su tomis, kurioms šios pamokos mažiau patinka (81,1 proc. ir 61,0 proc.; $p < 0,03$). Ši sąsaja tarp vaikinių statistiškai ne taip ryški (91,3 proc. ir 76,5 proc.; $p < 0,08$). Įdomu pastebėti, kad šiek tiek daugiau merginų,

kurių mamos turi aukštąjį išsilavinimą, pateko į fiziškai aktyvių grupę lyginant su tomis, kurių mamos turi žemesnį išsilavinimą (71,3 proc. ir 66,1 proc.; $p < 0,1$). Fiziškai aktyvesnės buvo ir tos, kurios teigiamiau vertino sportavimą (45,0 proc. ir 24,2 proc.; $p < 0,01$).

Kai kurios fizinio aktyvumo sąsajos nustatytos lyginant šį rodiklį su psichosocialinę sveikatą apibūdinančiais duomenimis. Pastebėta tendencija, kad šiek tiek daugiau fiziškai aktyvių vaikinių ($p < 0,1$) pateko į aukštesnės socialinės integracijos grupę (49,1 proc. ir 41,2 proc.) ir į aukštos bendrosios savigarbos grupę (44,0 proc. ir 40,0 proc.). Į aukštesnės savigarbos grupę pateko ir daugiau fiziškai aktyvesnių merginų (42,1 proc. ir 35,0 proc.).

Labiau su psichosocialine sveikata susijęs sportavimas. Lyginat aktyviai sportuojančius ir nesportuojančius moksleivius su atskirais socialinės integracijos kintamaisiais, pastebėta, kad aktyviai sportuojantys vaikinai dažniau nei aktyviai nesportuojantys nurodė, jog jiems labai lengva ir lengva susirasti naujų draugų (95,7 proc. ir 81,6 proc.; $p < 0,001$). Taip pat lengviau bendrauti su tėvu (84,6 proc. ir 68,6 proc.; $p < 0,02$) ir broliu (80,4 proc. ir 60,0 proc.; $p < 0,05$), o aktyviai sportuojančioms merginoms, lyginant su nesportuojančiomis, lengviau bendrauti su draugais (90,7 proc. ir 78,8 proc.; $p < 0,01$). Jos taip pat dažniau leidžia su jais laiką po pamokų (63,6 proc. ir 48,7 proc.; $p < 0,03$). Palyginus sportavimą su bendru socialinę integraciją atspindinčiu balu, nustatyta, kad daugiau aktyviai sportuojančių vaikinių patenka į aukštos socialinės integracijos grupę (50,0 proc. ir 41,7 proc.; $p < 0,02$). Tai būdinga ir aktyviai sportuojančioms merginoms (44,4 proc. ir 26,0 proc.), nors šis skirtumas tarp jų statistiškai ne toks reikšmingas ($p < 0,09$).

Susijęs sportavimas ir su kitu psichosocialinę sveikatą nusakančiu veiksmu – bendraja savigarpa. Nustatyta, kad daugiau aktyviai sportuojančių vaikinių patenka į aukštos bendrosios savigarbos grupę (48,9 proc. ir 36,8 proc.; $p < 0,1$). Labiau šis skirtumas ryškus tarp merginų (48,1 proc. ir 35,9 proc.; $p < 0,08$), tačiau abiem atvejais galima kalbėti tik apie tokių sąsajų tendencijas. Yra pagrindo manyti, kad aktyviai sportuojantys paaugliai iš kitų tarpo turėtų išsiskirti geresne psichosocialine sveikata, kurią nulemia aukštesni socialinės integracijos ir bendrosios savigarbos rodikliai.

Atskleistos ir kitos sportavimo sąsajos. Antai tos merginos, kurioms labiau patinka kūno kultūros pamokos mokykloje, dažniau aktyviai sportuoja (80,2 proc. ir 64,8 proc.; $p < 0,04$). Tarp vaikinių stebima tik tokia tendencija (88,7 proc. ir 79,3 proc.). Jiems būdinga ir tai, kad tie, kuriems labai patinka ir patinka mokykloje, dažniau aktyviai sportuoja (77,0 proc. ir 59,1 proc.; $p < 0,07$). Jų pasiekimai dažniau vertinami 7–8 balais, o aktyviai nesportuojančių – 9–10 balų (atitinkamai 15,4 proc. ir 9,3 proc.), tačiau šie skirtumai rodo tik tokias tendencijas.

Nustatytos kai kurios moksleivių sportavimo ir jų bendravimo su kūno kultūros mokytoju per pamoką sąsajos. Aktyviai sportuojančios merginos dažniau nei nesportuojančios jų bendraamžės nurodo, kad kai jos gerai atlieka pratimą, tai kūno kultūros mokytojas dažnai pagiria (41,8 proc. ir 30,4 proc.; $p < 0,02$) ir kartais rodo pavyzdžiu

kitiems (60,6 proc. ir 46,8 proc.; $p < 0,04$). Pastaroji sąsaja būdinga ir aktyviai sportuojantiems vaikinams (60,8 proc. ir 35,0 proc.; $p < 0,006$). Taip pat pastebėta, kad tie vaikinai, kurių požiūris į sportavimą yra teigiamesnis (pavyzdžiui, jiems svarbu tapti geru sportininku, o sportiniai rezultatai vertingesni už gerą mokymąsi), dažniau aktyviai sportuoja (49,7 proc. ir 28,6 proc.; $p < 0,01$). Nesiskiria šiuo požiūriu ir merginos (59,3 proc. ir 23,5 proc.).

Psichosocialinės sveikatos rodiklių sąsajos

Psichosocialinės sveikatos rodikliai, be atskleistų jų sąsajų su sportavimu bei su kita fiziškai aktyvia veikla laisvalaikiu, susiję ir su kitais tyrimo kintamaisiais. Nustatyta, kad daugiau merginų, kurioms mokykloje labai patinka ir patinka, patenka į aukštos socialinės integracijos grupę (91,2 proc. ir 57,1 proc.; $p < 0,001$). Daugiau jų priskiriama ir aukštos savigarbos grupei (89,4 proc. ir 75,4 proc.; $p < 0,03$). Įdomu pastebėti, jog išryškėjo tendencija, kad tos merginos, kurios pasižymi aukšta socialine integracija, turi geresnius mokymosi pasiekimus (91,0 proc. ir 79,5 proc.; $p < 0,07$). Be to, jos rečiau nei žemos socialinės integracijos bendraamžės nurodė, kad sunku mokytis (40,5 proc. ir 59,5 proc.; $p < 0,05$). Analogiškos sąsajos tarp vaikinų nenustatytos. Taip pat atskleista kita įdomi tendencija: daugiau vaikinų, kurių tėvas turi aukštąjį išsilavinimą, patenka į aukštos socialinės integracijos grupę (61,5 proc. ir 38,9 proc.; $p < 0,08$). Tai būdinga ir merginoms (78,3 proc. ir 60,6 proc.; $p < 0,06$). Sąsajų su mamos išsilavinimu nerasta. Pasitvirtino žinomas socialinės integracijos ir bendrosios savigarbos ryšys. Daugiau vaikinų, kuriems nustatytas aukštas socialinės integracijos lygis, pateko ir į aukštos savigarbos grupę (88,3 proc. ir 70,8 proc.; $p < 0,02$). Dar ryškesnė ši sąsaja nustatyta merginų atsakymuose (84,3 proc. ir 51,5 proc.; $p < 0,001$).

Įdomu pastebėti, kad tas merginas, kurios pasižymi aukšta socialine integracija, dalyvauti kūno kultūros pamokose rečiau skatina vidiniai (24,4 proc. ir 48,1 proc.; $p < 0,003$) ir noro bendradarbiauti (30,0 proc. ir 43,5 proc.; $p < 0,04$) motyvai, o aukštesnės savigarbos merginas – sėkmės (52,4 proc. ir 38,1 proc.; $p < 0,04$) ir kiek rečiau – noro išvengti nesėkmės (50,0 proc. ir 38,8 proc.; $p < 0,1$) motyvai.

Motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose ryšys su kitais tyrimo kintamaisiais

Atskleistos motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose sąsajos su kitais tyrimo kintamaisiais. Pagal suminį motyvacijos balą daugiau aktyviai sportuojančių negu nesportuojančių vaikinų patenka į aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupę (88,3 proc. ir 76,2 proc.; $p < 0,02$). Tarp merginų tokio skirtumo nepastebėta. Nustatytas ryšys tarp vaikinų noro dalyvauti kūno kultūros pamokose ir jų motyvų sportuoti. Tie, kurie sportuoja norėdami tapti fiziškai stipresni, ir tie, kurie sportuoja norėdami geriau atrodyti, labiau motyvuoti dalyvauti kūno kultūros pamokose (atitinkamai 68,6 proc. ir 44,7 proc.; $p < 0,001$ bei 43,8 proc. ir 29,1 proc.).

Motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose susijusi ir su fiziniu aktyvumu, įvertintu pagal mankštinimosi laisvalaikio dažnį. Pagal šią fiziškai aktyvią veiklą rasti skirtumai tik tarp merginų. Antai daugiau tų, kurios laisvalaikio mankština 2–3 kartus per savaitę ir dažniau, lyginant su mažiau fiziškai aktyviomis, patenka į aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupę (atitinkamai 70,4 proc. ir 47,4 proc.; $p < 0,01$).

Kitose motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose sąsajų paieškose rasta, kad labiau motyvuoti tie mokiniai, kuriems patinka šios pamokos mokykloje (87,1 proc. ir 62,7 proc.; $p < 0,002$ merginų, o vaikinių – 98,6 proc. ir 80,2 proc.; $p < 0,001$) ir kurie nurodė, kad minėtose pamokose yra didelė fizinės veiklos įvairovė (merginų grupėje 79,7 proc. ir 50,0 proc.; $p < 0,001$, o vaikinių – 88,7 proc. ir 71,8 proc.; $p < 0,01$). Aukštesne motyvacija išsiskiria ir tie moksleiviai, kurie gali pasižymėti (85,2 proc. ir 37,5 proc.; $p < 0,001$ – merginų ir 94,7 proc. ir 67,4 proc.; $p < 0,001$ – vaikinių) ir kuriems šios pamokos yra įdomios (merginų – 76,3 proc. ir 51,9 proc.; $p < 0,007$, o vaikinių – 87,5 proc. ir 65,1 proc.; $p < 0,001$). Į aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupę, skirtingai nuo merginų, pateko daugiau vaikinių, kurie dažniau nurodė, kad patinka kūno kultūros mokytojas (70,3 proc. ir 42,6 proc.; $p < 0,002$) ir kad pamokos gerai organizuotos (77,0 proc. ir 43,1 proc.; $p < 0,001$).

Merginos, priskirtos aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupei, dažniau nurodė, jog per trumpas pamokos laikas (40,0 proc. ir 17,7 proc.; $p < 0,006$), kad joms nuobodu (42,6 proc. ir 25,5 proc.; $p < 0,05$) ir kad neturi sportinių įgūdžių (29,3 proc. ir 15,5 proc.; $p < 0,05$).

Labiau motyvuoti dalyvauti kūno kultūros pamokose tie vaikinai, kurie dažniau nei kiti nurodė, kad patinka kūno kultūros mokytojo gera fizinė išvaizda (57,7 proc. ir 35,7 proc.; $p < 0,01$), savo dalyko išmanymas (96,8 proc. ir 87,5 proc.; $p < 0,02$), domėjimasis kiekvienu mokiniu (83,8 proc. ir 69,7 proc.; $p < 0,05$) ir kiek mažiau – draugiškumas (94,0 proc. ir 85,2 proc.; $p < 0,06$). Įdomu pastebėti, kad merginos neišskyrė nė vienos kūno kultūros mokytojo savybės, kuri statistiškai reikšmingai jas motyvuotų dalyvauti kūno kultūros pamokose. Neskatina jų motyvacijos nepriimtinas reikalavimas įvykdyti normatyvus. Daugiau taip manančių merginų pateko į žemesnės motyvacijos grupę (49,2 proc. ir 26,7 proc.; $p < 0,01$). Joms taip pat nepatinka kūno kultūros pamokos ir dėl to, kad mokytojas nedalyvauja fizinėje veikloje kartu su kitais mokiniais (47,1 proc. ir 29,0 proc.; $p < 0,03$). Vaikinai jiems nepatinkančių kūno kultūros mokytojo savybių nesiejo su motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose.

Motyvuoja mokinius dalyvauti kūno kultūros pamokose ir tai, kad kai gerai atlieka pratimą, mokytojas dažnai juos pagiria. Daugiau taip teigiančių vaikinių (39,2 proc. ir 18,0 proc.; $p < 0,003$) ir merginų (44,9 proc. ir 31,0 proc.; $p < 0,02$) pateko į aukštesnės motyvacijos grupes. Merginas labiau skatina tai, kad kai jos gerai atlieka pratimą, tai mokytojas dažnai rodo kaip pavyzdį kitiems (26,1 proc. ir 12,9 proc.; $p < 0,05$). Tarp vaikinių stebima tik tokia tendencija (28,7 proc. ir 16,8 proc.; $p < 0,08$). Nemotyvuoja merginų dalyvauti kūno kultūros pamokose tai, kad kai nepavyksta gerai atlikti

pratimo, tai pedagogas kartais jas apšaukia (18,6 proc. taip nurodžiusių pateko į žemesnės motyvacijos grupę lyginant su 6,9 proc., kurios pateko į aukštesnės motyvacijos grupę; $p < 0,05$).

Labiau motyvuoti dalyvauti kūno kultūros pamokose tie vaikinai, kurie dažniau nurodė, kad jiems svarbu tapti geru sportininku (84,7 proc. ir 57,4 proc.; $p < 0,001$), ir kurie mano, jog geri sportiniai rezultatai vertingesni už gerą mokymąsi (67,1 proc. ir 39,4 proc.; $p < 0,001$). Pažymėtina, kad merginos, pritariančios pastarajai nuomonei, rečiau patenka į aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupę (93,8 proc. ir 82,0 proc.; $p < 0,05$). Įdomu ir tai, kad rečiau į tokią grupę patenka vaikinai, kurių tėvas neturi aukštojo išsilavinimo (25,8 proc. ir 12,0 proc.; $p < 0,01$). Taip pat į aukštesnės motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupę patenka ir tie vaikinai, kurie dažniau nurodo, jog jiems sunku mokytis (55,1 proc. ir 41,6 proc.; $p < 0,05$).

Atskleista vaikinų motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose sąsaja su jų psichosocialinės sveikatos rodikliu – socialine integracija. Daugiau labiau motyvuotų dalyvauti šiose pamokose vaikinų pateko į aukštesnės socialinės integracijos grupę (58,2 proc. ir 40,2 proc.; $p < 0,05$).

Palyginę atskiras motyvacijos kūno kultūros pamokoms motyvų grupes su kitais tyrimo kintamaisiais, pastebėjome, kad laisvalaikiu fiziškai aktyvesni vaikinai išsiskiria aukštesne vidine motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose (43,6 proc. ir 19,0 proc.; $p < 0,04$), o merginos, priešingai, labiau motyvuotos tos, kurių fizinis aktyvumas mažesnis (63,2 proc. ir 45,3 proc.; $p < 0,04$). Įdomu, kad mažiau fiziškai aktyvios merginos dažniau nurodo rungtyniavimo motyvus, skatinančius jas dalyvauti kūno kultūros pamokose (59,0 proc. ir 45,0 proc.; $p < 0,09$). Taip pat nustatyta, kad tos merginos, kurias dalyvauti kūno kultūros pamokose labiau skatina vidiniai motyvai, rečiau nurodė, kad aktyviai sportuoja (39,8 proc. ir 56,6 proc.; $p < 0,02$). Rečiau aktyviai sportuoja ir tie vaikinai, kuriuos dalyvauti kūno kultūros pamokose dažniau skatina noras bendradarbiauti (40,3 proc. ir 62,5 proc.; $p < 0,01$). Rungtyniavimo motyvai būdingesni ir aktyviai sportuojantiems vaikinams (64,3 proc. ir 42,8 proc.; $p < 0,01$), aktyviai sportuojančioms merginoms (58,0 proc. ir 43,0 proc.; $p < 0,03$). Ir vieniems, ir kitiems labiau nei aktyviai nesportuojantiems būdingas noras išvengti nesėkmių per kūno kultūros pamokas (59,5 proc. ir 43,4 proc.; $p < 0,05$ vaikinų grupėje ir 51,7 proc. ir 35,0 proc.; $p < 0,02$ merginų grupėje). Aktyviau sportuoja ir tie vaikinai, kuriuos dalyvauti kūno kultūros pamokose dažniau skatina sėkmės siekimo motyvai (63,4 proc. ir 42,3 proc.; $p < 0,01$).

Tiems vaikinams, kuriuos dalyvauti kūno kultūros pamokose dažniau skatina pasiekimų motyvai, labiau patinka jose dalyvauti (61,8 proc. ir 38,3 proc.; $p < 0,001$). Analogiški duomenys ir merginų (56,1 proc. ir 36,9; $p < 0,01$). Labiau patinka kūno kultūros pamokose tiems mokiniams, kuriuos dalyvauti jose dažniau skatina vidiniai (60,7 proc. ir 40,2 proc.; $p < 0,005$ vaikinų ir 60,8 proc. ir 28,6 proc.; $p < 0,001$ merginų), noro bendradarbiauti (atitinkamai 67,1 proc. ir 34,8 proc.; $p < 0,001$ bei 63,6 proc. ir 27,4 proc.; $p < 0,001$), rungtyniavimo (64,4 proc. ir 35,6 proc.; $p < 0,001$ bei

55,2 proc. ir 34,1 proc.; $p < 0,005$) ir sėkmės (64,4 proc. ir 34,9 proc.; $p < 0,001$ bei 60,9 proc. ir 33,6 proc.; $p < 0,001$) motyvai. Be jų, labiau patinka kūno kultūros pamokose ir tiems vaikinams, kuriuos dar skatina egocentriškumo (62,8 proc. ir 35,7 proc.; $p < 0,001$) bei noro išvengti nesėkmių (59,8 proc. ir 38,5 proc.; $p < 0,001$) motyvai. Merginoms, kurioms labiau nepatinka kūno kultūros pamokose, rečiau dalyvauti skatina pasiekimų (31,3 proc. ir 64,0 proc.; $p < 0,001$) ir noro bendradarbiauti (34,2 proc. ir 59,8 proc.; $p < 0,001$) motyvai.

Tuos mokinius, kurie dažniau nurodo patinkančias kūno kultūros mokytojo savybes, dalyvauti kūno kultūros pamokose labiau skatina pasiekimų (59,0 proc. ir 42,1 proc.; $p < 0,009$ vaikinų, o merginų – 62,1 proc. ir 41,0 proc.; $p < 0,003$) ir vidiniai (atitinkamai 61,2 proc. ir 40,0 proc.; $p < 0,001$ ir 62,4 proc. ir 39,7 proc.; $p < 0,001$), o vaikus dar ir sėkmės (58,7 proc. ir 40,2 proc.; $p < 0,004$) bei noro išvengti nesėkmių (60,0 proc. ir 40,3 proc.; $p < 0,002$) motyvai. Savo ruožtu mokinius, kurie dažniau nurodo nepatinkančias kūno kultūros mokytojo savybes, dalyvauti kūno kultūros pamokose labiau skatina individualumo poreikio (58,8 proc. ir 40,2 proc.; $p < 0,005$ vaikinų ir 58,0 proc. bei 42,2 proc.; $p < 0,03$ merginų), o merginas – ir rungtyniavimo motyvai (55,8 proc. ir 41,6 proc.; $p < 0,04$).

Įdomu pastebėti, kad tuos moksleivius, kuriems labai patinka ir patinka mokykloje, rečiau dalyvauti kūno kultūros pamokose skatina noro bendradarbiauti motyvai (53,3 proc. ir 85,9 proc.; $p < 0,001$ vaikinų ir 72,4 proc. bei 88,6 proc.; $p < 0,02$ merginų). Rečiau skatina merginas dalyvauti šiose pamokose ir vidiniai (70,2 proc. ir 93,2 proc.; $p < 0,001$), o vaikus – rungtyniavimo (63,6 proc. ir 81,5 proc.; $p < 0,02$) bei noro išvengti nesėkmių (63,6 proc. ir 80,5 proc.; $p < 0,02$) motyvai. Be to, vaikus, kuriems sunku mokytis, dalyvauti kūno kultūros pamokose dažniau skatina vidiniai (60,8 proc. ir 43,5 proc.; $p < 0,01$) ir noro bendradarbiauti (59,8 proc. ir 42,1 proc.; $p < 0,008$) motyvai.

Atskleistos atskirų motyvacijos kūno kultūros pamokoms motyvų grupių ir bendravimo su kūno kultūros mokytoju sąsajos. Vaikus, kuriuos kūno kultūros mokytojas kartais pagiria, kai jie gerai atlieka pratimą, labiau skatina dalyvauti pasiekimų (71,8 proc. ir 56,0 proc.; $p < 0,001$), vidiniai (70,3 proc. ir 56,9 proc.; $p < 0,04$) ir rungtyniavimo (70,9 proc. ir 56,0 proc.; $p < 0,008$) motyvai, o merginas – sėkmės motyvai (63,2 proc. ir 49,6 proc.; $p < 0,001$). Rečiau vidiniai motyvai skatina dalyvauti kūno kultūros pamokose tuos mokinius, kuriuos mokytojas dažnai rodo pavyzdžiu kitiems, kai jie gerai atlieka pratimą (13,9 proc. ir 27,1 proc.; $p < 0,02$ vaikinų ir 15,2 proc. bei 23,6 proc.; $p < 0,002$ merginų), o vaikus dalyvauti šiose pamokose rečiau skatina dar ir rungtyniavimo (15,5 proc. ir 27,2 proc.; $p < 0,05$) bei sėkmės (16,5 proc. ir 26,4 proc.; $p < 0,04$) motyvai.

Kai merginoms nepavyksta gerai atlikti pratimą ir mokytojas joms dažnai pataria, tai tokia situacija mažina vidinių (52,1 proc. ir 68,5 proc.; $p < 0,05$) bei noro bendradarbiauti (46,2 proc. ir 69,7 proc.; $p < 0,002$) motyvų svarbą. Rečiau jas skatina dalyvauti šiose pamokose individualumo poreikio (3,4 proc. ir 12,3 proc.; $p < 0,04$) ir egocen-

triškumo (4,0 proc. ir 11,7 proc.; $p < 0,04$) motyvai, kai nepavykus gerai atlikti pratimą, pedagogas kartais išjuokia. Labiau dalyvauti kūno kultūros pamokose skatina sėkmės motyvai, kai mokytojas dažnai pakeičia joms nepatinkančią užduotį (13,8 proc. ir 9,4 proc.; $p < 0,03$). Jei pedagogas to nedaro, šie veiksniai tampa ne tokie aktualūs (37,4 proc. ir 50,4 proc.; $p < 0,03$).

Vidiniai dalyvavimo kūno kultūros pamokose motyvai rečiau būdingi tiems moksliviams, kurių požiūris į sportavimą yra teigiamesnis (36,2 proc. ir 51,2 proc.; $p < 0,02$ vaikinių ir 28,4 bei 61,3 proc.; $p < 0,001$ merginų). Jiems rečiau būdingi ir noro bendradarbiauti motyvai (atitinkamai 38,5 proc. ir 51,1 proc.; $p < 0,05$ bei 38,3 proc. ir 54,6 proc.; $p < 0,02$). Išryškėjo kai kurie vaikinių ir merginų skirtumai. Teigiamo požiūrio į sportavimą vaikinių grupei mažiau būdingi individualumo poreikio (39,0 proc. ir 52,7 proc.; $p < 0,04$), egocentiškumo (38,9 proc. ir 52,5 proc.; $p < 0,04$), noro išvengti nesėkmių (34,8 proc. ir 54,3 proc.; $p < 0,002$) bei sėkmės (30,9 proc. ir 57,8 proc.; $p < 0,001$) motyvai. Jiems aktualesni rungtyniavimo motyvai (64,3 proc. ir 45,7 proc.; $p < 0,004$). Pastarieji būdingi ir merginoms (63,6 proc. ir 44,2 proc.; $p < 0,004$). Joms, kaip ir vaikiniams, ne tokie reikšmingi sėkmės motyvai (37,5 proc. ir 51,2 proc.; $p < 0,05$),

Išryškėjo ir dar viena motyvų sąsaja. Tuos vaikus, kurių tėvas turi aukštąjį išsilavinimą, dalyvauti kūno kultūros pamokose dažniau skatina noro bendradarbiauti motyvai (52,3 proc. ir 47,1 proc.; $p < 0,04$). Įdomu pastebėti, kad buvo atskleista tendencija, jog daugiau vaikinių, kurių tėvas turi aukštąjį išsilavinimą, pateko į aukštos socialinės integracijos grupę. Vidiniai motyvai dalyvauti kūno kultūros pamokose būdingesni tiems vaikinams, kurių mamos turi aukštąjį išsilavinimą (71,2 proc. ir 50,0 proc.; $p < 0,003$).

Kitų sąsajų raiška

Lyginamoji tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad tie vaikinai, kurie mėgsta kūno kultūros pamokas, dažniau nurodė, kad patinka apskritai mokykloje (94,1 proc. ir 80,8 proc.; $p < 0,04$). Tai būdinga ir tirtoms merginoms (79,3 proc. ir 50,0 proc.; $p < 0,001$). Be to, tų, kurioms mokykloje labai patinka ir patinka, mokymosi pasiekimai aukštesni (9–10 balų) lyginant su tomis, kurioms čia nelabai patinka (36,8 proc. ir 12,0 proc.; $p < 0,001$). Toks pat skirtumas išryškėjo ir tarp tų, kurių pasiekimai įvertinti 7–8 balais (57,9 proc. ir 44,0 proc.; $p < 0,001$). Ir, atvirkščiai, merginų, kurioms mokykloje nepatinka, pasiekimai dažniau vertinami 5–6 balais lyginant su tomis, kurioms mokykloje labai patinka ir patinka (44,0 proc. ir 5,3 proc.; $p < 0,001$). Taip pat nustatyta, kad tie vaikinai, kuriems mokykloje labai patinka ir patinka, rečiau nei tie, kuriems nepatinka, teigė, kad sunku mokytis (21,9 proc. ir 80,0 proc.; $p < 0,001$). Ši sąsaja išryškėja ir lyginant merginų duomenis (31,6 proc. ir 91,7 proc.; $p < 0,001$).

3.2. KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ PROFESINĖS POZICIJOS PAMOKOJE BRUOŽAI

3.2.1. Subjektyvus fizinio aktyvumo laisvalaikiu vertinimas, kaip profesinės pozicijos prielaida

Fiziškai aktyvi veikla laisvalaikiu

Kūno kultūros mokytojų fiziškai aktyvią veiklą laisvalaikiu analizavome pagal jų požiūrį į sportavimą ir mankštšinimosi dažnį.

Atsakymai į klausimą apie sportavimą rodo, kad aktyviai sportuoja, t. y. lanko sporto šakos treniruotes ir dalyvauja varžybose, 9,7 proc. vyrų ir 17,4 proc. moterų. Didesnė dalis apklaustų pedagogų (54,8 proc. vyrų ir 56,5 proc. moterų) nurodė, kad sportuoja, tačiau sporto šakos treniruotes lanko nereguliariai ir nedalyvauja varžybose. Likusieji (35,5 proc. vyrų ir 26,1 proc. moterų) aktyviai nesportuoja.

Tai, kad daugiau moterų aktyviai sportuoja, gali būti susiję su motyvacijos šiai fizinei veiklai ypatumais. Pasidomėjus, kas skatina kūno kultūros mokytojus aktyviai sportuoti, buvo gauti tokie rezultatai (žr. 29 lentelę).

29 lentelė

Motyvai, skatinantys kūno kultūros mokytojus aktyviai sportuoti (proc.)

Motyvai	Vyrai	Moterys
Noras siekti aukštų sportinių rezultatų	5,0	5,6
Noras būti fiziškai stipresniam	50,0	50,0
Rūpestis dėl kūno įvaizdžio	35,0	55,6
Kūno kultūros mokytojui(-ai) būtina gera fizinė sveikata	60,0	88,2*
Aktyviai sportuoti reikalauja kūno kultūros mokytojo profesija	35,0	41,2
Sportuoti – kūno kultūros mokytojo pareiga	20,0	35,3
Noras sumažinti kūno svorį	15,0	23,5

* – $p < 0,05$ lyginant vyrų ir moterų duomenis

29 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad skiriasi kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų motyvai, skatinantys aktyviai sportuoti. Nors ir vieniems, ir kitiems neaktualus poreikis siekti aukštų sportinių rezultatų, o svarbesnis noras būti fiziškai stipresniems, tačiau moterys, skirtingai nei vyrai, labiau linkusios rūpintis savo kūno įvaizdžiu ($p < 0,1$) ir kur kas dažniau sportavimą sieja su požiūriu į profesinę veiklą, manydamos, kad kūno kultūros mokytojui ne tik būtina gera fizinė sveikata, bet tai ir jo, kaip sveikatos ugdytojo, pareiga ($p < 0,1$). Jos taip pat dažniau sportuoja norėdamos sumažinti kūno svorį. Tai, kad didesnė dalis išryškėjusių vyrų ir moterų motyvų skirtumų nėra statistiškai patikimi ir rodo tik tokias tendencijas, galima aiškinti nepakankamu tirtų atvejų skaičiumi. Antai norint, kad motyvo rūpinimasis savo kūno įvaizdžiu (kas, beje, aktualiau moterims) skirtumas būtų statistiškai patikimas, mokytojų imtis turėjo būti 24 atvejais didesnė.

Atskirai analizavome priežastis, dėl kurių kūno kultūros mokytojai aktyviai nesportuoja (žr. 30 lentelę).

30 lentelė

Priežastys, mokytojų nuomone, sąlygojančios jų nedalyvavimą aktyvioje sportinėje veikloje (proc.)

Priežastys	Vyrai	Moterys
Laiko stoka	25,0	14,3
Tingumas	0,0	0,0
Nuovargis	0,0	0,0
Svarbesni kiti poreikiai	9,1	33,3
Dalyvavimas kitoje veikloje	0,0	0,0
Trūksta lėšų sporto klubo paslaugoms	9,1	16,7
Liga	27,3	14,3
Mankštinsi savarankiškai	53,8	62,5

30 lentelėje parodyta, kad pagrindinis veiksnys, lemiantis vyrų ir moterų nedalyvavimą aktyvioje sportinėje veikloje, – noras mankštintis savarankiškai. Moterims lyginant su vyrais svarbesni kiti poreikiai, o vyrai šiek tiek dažniau nurodo laiko stoką bei nesportavimą dėl ligos. Tokios priežastys kaip tingumas, nuovargis bei dalyvavimas kitose veiklose kūno kultūros mokytojams, skirtingai nuo moksleivių apklausos duomenų (žr. 3 lentelę), apskritai nebūdingos.

Tai, kad didesnė dalis aktyviai nesportuojančių kūno kultūros mokytojų kaip pagrindinę to priežastį nurodė mankštinimąsi savarankiškai, skatina pasidomėti, kaip dažnai laisvalaikiu jie tai daro bent 30 min. taip, kad padažnėtų kvėpavimas ir suprakaituotų (žr. 31 lentelę).

31 lentelė

Mokytojų savarankiško mankštinimosi dažnis (proc.)

Mankštinimosi dažnis	Vyrai	Moterys
Kasdien	0,0	30,8
4-6 kartus per savaitę	28,6	0,0
2-3 kartus per savaitę	61,9	53,8
Kartą per mėnesį	4,8	15,4
Rečiau nei kartą per mėnesį	4,8	0,0
Niekada	0,0	0,0

$\chi^2 = 11,9$; l.l. = 4; $p < 0,02$

Iš pateiktų 31 lentelėje duomenų matyti ryškūs vyrų ir moterų mankštinimosi dažnio skirtumai. Moterys dažniau nurodė, kad mankštinsi kiekvieną dieną, o vyrams būdingiau mankštintis 4–6 kartus per savaitę ir kiek dažniau – 2–3 kartus per savaitę. Pastarasis mankštinimosi dažnis būdingas ir moterims. Skirtingai nuo moksleivių apklausos duomenų, dauguma kūno kultūros mokytojų laisvalaikiu mankštinsi pakankamai dažnai, t. y. 2–3 kartus per savaitę ir dažniau. Tad pagal šį rodiklį absoliuti dau-

guma pedagogų lyginant su kitų profesijų atstovais patenka į fiziškai aktyvių asmenų grupę ir tik nedidelė jų dalis mankština rečiau kaip 2–3 kartus per savaitę.

Požiūris į kūno kultūros pamoką

Šiam požiūriui išsiaiškinti kūno kultūros mokytojų apklausoje skirti keturi klausimai. Vienu iš jų domėjomės pedagogų nuomone, kas jiems patinka dėstomo dalyko pamokose. Visi be išimties nurodė didelę veiklos įvairovę, galimybę perteikti mokiniams savo žinias, patirti teigiamų emocijų, kai gali mokyti kitus, galimybę atskleisti savo gebėjimus bei keisti veiklą atsižvelgdami į mokinių poreikius. Šiek tiek mažiau pedagogų (96,3 proc. vyrų ir 95,7 proc. moterų) teigė, kad kūno kultūros pamokose įdomu bendrauti. Mažiau išreikštas noras vadovauti kitiems, rodantis tam tikrą polinkį į hierarchinio bendravimo su mokiniais stilių. Kad kūno kultūros pamokose patinka tai, jog galima vadovauti kitiems, nurodė 61,5 proc. mokytojų vyrų ir 64,3 proc. moterų.

Kitu klausimu aiškinomės pedagogų nuomonę apie tai, kas trukdo efektyviai (rezultatyviai) vesti kūno kultūros pamokas (žr. 32 lentelę). Lentelėje pateiktas vienas atsakymų į teiginius variantas (atsakymai *tikrai sutinku* ir *sutinku* sujungti į vieną).

32 lentelė

Sunkumai, mokytojų nuomone, trukdantys vesti kūno kultūros pamokas (proc.)

Sunkumai	Vyrai	Moterys
Trūksta laiko pamokos uždaviniams įgyvendinti	36,8	31,6
Skurdi mokymo(-si) aplinka	75,0	68,2
Sudėtinga įvertinti mokinių kompetencijas	40,9	26,3
Ižūlūs mokiniai	47,4	29,4
Trūksta sportinės veiklos patirties	0,0	4,5
Administracijos dėmesio stoka kūno kultūros veiklai mokykloje	30,0	26,7
Mėgstu standartinę veiklą	15,0	15,0
Mane apskritai erzina darbas su mokiniais	0,0	0,0

Remiantis 32 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, kad vienas didžiausių trukdžių efektyviai vesti kūno kultūros pamokas, mokytojų nuomone, yra skurdi mokymo(-si) aplinka. Kiti sunkumai paminėti rečiau. Išryškėjo ir kai kurie skirtumai, rodantys nevienodas vyrų ir moterų nuomonių tendencijas. Antai mokytojai vyrai dažniau mini mokinių išūlumą ir jų kompetencijų vertinimo sudėtingumą, o moterys mano, kad trukdo nepakankama sportinės veiklos patirtis, tačiau tokių pedagogų nėra daug.

Trečias ir ketvirtas klausimai atskleidžia pedagogų nuomonę apie mokinius. Buvo teiraujama, kokios moksleivių savybės padeda ir kokios trukdo efektyviai vesti kūno kultūros pamokas. 33 lentelėje pateikti atsakymų variantai *tikrai sutinku* ir *sutinku* sujungti į vieną.

Mokinių savybės, padedančios efektyviai vesti kūno kultūros pamokas (proc.)

Savybės	Vyrai	Moterys
Gera fizinė sveikata	100,0	92,0
Nuoširdumas	96,7	100,0
Pagarba kitų mintims, veiksams	100,0	95,8
Smalsumas	100,0	100,0
Dėmesingumas	96,7	96,0
Optimizmas	96,0	87,0
Pagalba šalia esantiems	90,9	91,7
Sąžiningumas	100,0	91,3
Pareigingumas	100,0	95,8
Tikėjimas kito asmens gerumu	94,4	93,3
Fizinis grožis	71,4	69,2
Pasitikėjimas savo galiomis	100,0	100,0
Iniciatyvumas	100,0	100,0

Didžioji dauguma kūno kultūros mokytojų teigiamai vertina daugelį mokinių savybių, kurios, jų nuomone, padeda efektyviai vesti pamokas. Ne taip palankiai vertinamas ugdytinių fizinis grožis, o kūno kultūros mokytojos rečiau negu vyrai akcentuoja mokinių optimizmą bei sąžiningumą ($p < 0,1$). Gauti rezultatai rodo, kad geriausiai pedagogai vertina vaikų prosocialaus elgesio apraiškas.

Kiek kitaip jie kalba apie tas mokinių savybes, kurios, jų nuomone, trukdo profesionaliai vesti pamokas (žr. 34 lentelę). Ir šiuo atveju atsakymų variantai *tikrai sutinku* ir *sutinku* sujungti į vieną.

34 lentelė

Mokinių savybės, trukdančios profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas (proc.)

Savybės	Vyrai	Moterys
Abejingumas	87,1	92,0
Piktumas	73,4	88,0
Apgaulė	70,0	76,0
Veidmainiavimas	66,7	76,0
Melavimas	66,7	68,0
Pagyrūniškumas	46,7	44,0
Kerštingumas	46,7	62,5
Silpna sveikata	56,7	40,0
Tingumas	90,3	92,0
Atsakomybės vengimas	61,3	72,0
Drovumas	43,3	44,0

34 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad moterys įvardija daugiau neigiamų mokinio savybių, trukdančių profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas, negu jų kole-

gos vyrai. Jos dažniau nurodo nepageidaujamas mokinių savybes – piktumo, veidmainiavimo, kerštingumo, atsakomybės vengimo apraiškas. Savo ruožtu mokytojai vyrai dažniau mini tik vieną jiems trukdančią profesionaliai vesti pamokas mokinių savybę – silpną sveikatą. Kitus bruožus ir moterys, ir vyrai vertina vienodai. Labiausiai abiejų lyčių mokytojus negatyviai veikia mokinių abejingumas ir tingumas per kūno kultūros pamokas.

3.2.2. Situacinis ir tikslingas pedagoginis kryptingumas

Kūno kultūros mokytojų pedagoginiam kryptingumui atskleisti taikyta 21 teiginio skalė. Joje pateikti teiginiai rodo, kaip mokytojas yra pasirengęs būti pedagogu. Tai apibūdina tam tikri gebėjimai, sudarantys jo profesines kompetencijas. Jų raiška pateikta 35 lentelėje.

35 lentelė

Kūno kultūros mokytojų pedagoginio kryptingumo raiška (proc.)

Teiginys	Pritaria teiginiui	
	Vyrai	Moterys
Jeigu gerai mokėsiu savo dalyką, pajėgsiu sėkmingai rengti moksleivius gyvenimui	90,3	76,0
Idėmiai perskaitau kiekvieną iš bibliotekos paimtą knygą	19,4	40,0
Mėgstu skaityti knygas psichologijos, dorovės, žmonių santykių temomis	48,4	56,0
Mane erzina žmonės, kurie nepajėgia greitai apsispręsti	29,0	32,0
Žmonės mano, kad šiurkštumas nėra mano būdo savybė	61,3	64,0
Rengiuosi nebūtinai madingai, tačiau tvarkingai	93,5	96,0
Man nepatogu nerimtai elgtis net gerų draugų grupėje	45,2	52,0
Kartais aš mėgstu apkalbinėti pažįstamus asmenis	13,8	32,0
Nepajėgiu demonstruoti abejingumo kitiems žmonėms	54,8	64,0
Dažniausiai pripažįstu savo klaidas	77,4	72,0
Nesmerkiu apgaulės, kurią apgaudinėjameji priima savo noru	12,9	28,0
Veiklos planavimui skiriu kaip galima mažiau laiko	19,4	20,0
Visuomeninė veikla trukdo būti geru pedagogu	12,9	24,0
Man įdomiau sužinoti mokslo naujienas negu apie jas pasakoti	67,7	76,0
Jei patekčiau į ateitį, visų pirma norėčiau sužinoti apie savo dalyko srities tradimus	71,0	56,0
Mano paslaugumas labai dažnai nepatinka kitiems žmonėms	9,7	8,0
Manau, kad galėčiau būti neblogas administratorius	19,4	36,0
Pagrindinis mokytojo uždavinys – perteikti mokiniui savo žinias	77,4	72,0
Patiriu malonumą, kai galiu padėti kitiems	93,5	88,0
Man svarbu, kad mano aplinkoje nebūtų netvarkos	80,6	88,0
Pasitikėdamas savimi dažnai įveikiu kitus	48,4	64,0

Analizuojant šioje lentelėje pateiktus duomenis, matyti, kad labiausiai kūno kultūros mokytojai vertina gerą savo dalyko išmanymą (šis gebėjimas būdingesnis mokytojams vyrams) bei tvarkingą aprangą. Kur kas mažiau jiems svarbi visuomeninė veikla kaip profesinės kompetencijos bruožas (neigiamesnį požiūrį į ją išreiškė mokytojos moterys). Palankiai kūno kultūros mokytojai vertina ir bendravimo bei bendradarbiavimo gebėjimus, ypač galimybę padėti kitiems (tai svarbiau mokytojams vyrams). Teigiama kalbama apie bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijos gebėjimą kritiškai vertinti savo klaidas bei kur kas rečiau pritariama teiginiui, kad jų paslaugumas labai dažnai nepatinka kitiems žmonėms.

Iš komunikacinės ir informacijos valdymo kompetencijos gebėjimų kūno kultūros mokytojai labiausiai nepritaria šiurkštumui ir polinkiui apkalbinėti pažįstamus asmenis (šiuo požiūriu moterys labiau savikritiškos). Ryškiai išskiriama netvarkos nemėgimo savybė pedagoginėje aplinkoje (tai kiek svarbiau moterims) bei dėmesys veiklos planavimui. Iš kognityvinės kompetencijos gebėjimų kiek labiau išreikštas mokytojų vyrų siekis sužinoti apie savo dalyko atradimus ateityje (moterims tai ne taip svarbu) ir didesnis vyrų bei moterų noras sužinoti mokslo naujienas nei apie jas pasakoti.

Įvertinus atsakymus į skalės teiginius atitinkamu balu, kiekvienam tyrimo dalyviui apskaičiuotas suminis pedagoginio kryptingumo balas. Išvedus visų mokytojų surinktų balų vidurkį, jis vyrų buvo $46,23 \pm 0,65$, o moterų – $47,28 \pm 0,82$. Gauti duomenys rodo, kad nedaug skiriasi kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų nuostatos dėl pedagoginio kryptingumo. Suskirsčius tyrimo dalyvius į pedagoginio kryptingumo grupes pagal imties balų medianą, gauta, kad į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę pateko 54,8 proc. mokytojų vyrų ir 56,0 proc. moterų. Ir šiuo atveju skirtumas tarp vyrų ir moterų statistiškai nereikšmingas, nors galima išvelgti tendenciją, jog moterų pedagoginis kryptingumas tikslingesnis. Lyginant gautus rezultatus su maksimalia teiginių skalės 63 balų suma, teigtina, kad tiriamiesiems būdingas vidutinis ir aukštas pedagoginis kryptingumas.

3.2.3. Etinės mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos gebėjimų raiška

Požiūris į kūno kultūros pamokos organizavimą atspindi etinę kūno kultūros mokytojo kompetenciją motyvuoti mokinius ir padėti jiems. Jai atskleisti skirtos septynios apibūdinančios gebėjimų skalės. Atsakymai į jų teiginius vertinti pagal du variantus – *tikrai sutinku* ir *sutinku*, – kurie lentelėse sujungti į vieną – *sutinka su teiginiu*. Pirmoji teiginių skalė (žr. 36 lentelę) skirta įvertinti kūno kultūros mokytojų gebėjimą ugdyti mokinių savivertę ir pasitikėjimą savimi.

Gebėjimas ugdyti mokinių savivertę ir pasitikėjimą savimi (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Pamokoje mokinį skatinu prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi	93,3	100,0
Mokau mokinius būti atsakingus už savivoką ir savo elgseną	100,0	100,0
Pasakau, ko mokiniai siekia mokydami konkrečios veiklos ir judesių	96,8	100,0
Klases, kuriose dirbu, geriausiai apibūdina pasakymai:		
Višta ir viščiukai	47,4	35,0
Bičių avilys	50,0	45,0
Katė ir pelės	43,8	50,0

Akivaizdu, kad dauguma kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų pritaria teiginiais, kurie nusako pedagogo gebėjimą ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi. Tačiau kaip to siekiama, rodo klasių, su kuriomis dirbama, apibūdinimai, atskleidžiantys bendravimo su mokiniais ypatumus per pamoką. Šiuo požiūriu mokytojų vyrų ir moterų nuomonės skiriasi. Vyrai dažniau pritaria hierarchiniam (*višta ir viščiukai*) ir konvenciniam (*bičių avilys*) bendravimui su moksleiviais, o moterys pasisako už manipuliacinį bendravimą.

Kitoje lentelėje pateikiami duomenys apie mokytojų gebėjimą kurti mokymąsi palaikančią aplinką, užtikrinančią mokinių socialinės atskirties prevenciją (žr. 37 lentelę).

Gebėjimas kurti mokymąsi palaikančią aplinką (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Ugdau mokinių gebėjimą rodyti iniciatyvą paprastoje ir stabilioje aplinkoje	96,8	96,0
Planuojamas ugdymas daro įtaką mokinių mokymuisi ir jų elgsenai pamokoje	96,8	92,0
Nuolat atnaujinu mokymo turinį aktualiomis žiniomis/informacija	77,5	92,0
Manau, kad mergaitės rečiau nei berniukai žavisi kūno kultūra	64,5	64,0
Tikiu, kad fiziškai silpnesni mokiniai dažniau vengia kūno kultūros	51,6	44,0
Planuodamas(-a) mokinių mokymąsi, griežtai vadovaujuos ugdymo(-si) planais	32,3	36,0
Vertindamas(-a) mokinį dažniausiai kreipiu dėmesį į:		
rezultatą	28,6	45,0
pastangas	100,0	95,7
atskirus veiksmus	54,2	79,0
procesą	76,9	89,5

Pateikti 37 lentelėje duomenys rodo šiek tiek kitokį pedagogų požiūrį į gebėjimą kurti mokymąsi palaikančią aplinką negu į gebėjimą ugdyti mokinių savivertę ir pasiti-

kėjimą savimi. Dauguma absoliučiai pritaria moksleivių iniciatyvos ugdymui ir moky-
mo proceso planavimui, tačiau mokytojai nelinę griežtai vadovautis ugdymo planais.
Išryškėjo didesnis mokytojų vyrų, teigiamai vertinančių mokyimo turinio atnaujinimą
aktualiomis žiniomis, skaičius ($p < 0,1$). Skiriasi pedagogų požiūris į mokinių vertini-
mą per pamoką. Nors ir vyrai, ir moterys pagrindinį dėmesį skiria ne rezultatui (šiuo
atveju moterims tai svarbiau), o moksleivio dedamoms pastangoms, tačiau mokytojos
dažniau nei vyrai norėtų akcentuoti atskirų veiksmų atlikimą ($p < 0,1$) bei patį užduo-
ties vyksmą.

Duomenys apie gebėjimą padėti mokiniams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti
pateikti 38 lentelėje.

38 lentelė

Gebėjimas padėti mokiniams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Per mokslo metus kartais nustatau mokinių mokymosi poreikius	77,4	92,0
Teorines žinias įvertinu praktinėmis užduotimis	83,8	92,0
Mokslo metų pradžioje pateikiu savarankiško darbo užduotis, paaiškin- damas(-a) jų atlikimo reikalavimus	48,4	60,0
Manau, kad fiziškai stiprūs mokiniai galėtų realizuoti užsibrėžtus mo- kymosi tikslus nelankydami pamokų	25,9	36,0

38 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad labiausiai pedagogai pritaria mokinių mo-
kymosi poreikių nustatymui per mokslo metus (tai būdingiau mokytojoms moterims –
 $p < 0,1$) ir teorinių žinių įvertinimui praktinėmis užduotimis. Ne taip mokytojams aktu-
alu mokslo metų pradžioje pateikti savarankiško darbo užduotis paaiškinant jų atlikimo
reikalavimus (tai būdingiau vyrams), tačiau jie nepritaria, kad fiziškai stiprūs mokiniai,
norėdami realizuoti užsibrėžtus mokymosi tikslus, galėtų nelankyti kūno kultūros pa-
mokų.

Kūno kultūros mokytojų gebėjimą sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyven-
ti pažinimo džiaugsmą, iliustruoja 39 lentelė.

39 lentelė

Gebėjimas kurti aplinką, padedančią mokiniui išgyventi pažinimo džiaugsmą (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Retai galvoju apie mokyimo turinio įdomumą mokiniams	6,4	12,0
Aš nuteikiu darbui pamokos pradžioje	96,6	100,0
Paprastai mokiniams skiriu pakankamai laiko konkrečioms mokėjimams susiformuoti	87,1	100,0
Ugdau mokinių gebėjimą taikyti tik elementarius įgūdžius, vykdant pa- prastas užduotis	48,4	36,0
Pamokose dalykiškai nuteikiu mokinius sukurdamas mokymuisi tinka- mą klimatą	93,3	100,0

39 lentelėje akivaizdus teigiamas daugumos tiriamųjų požiūris į pedagogo gebėjimo kurti aplinką, padedančią mokiniui išgyventi pažinimo džiaugsmą, svarbą. Kur kas rečiau jie pritaria, kad nebūtų apgalvotas mokymo turinio įdomumas mokiniams ir kad mokiniai naudotųsi tik elementariais įgūdžiais vykdydami paprastas užduotis. Mokytojos moterys dažniau nei mokytojai vyrai skiria pakankamai laiko konkreitiems mokėjimams susiformuoti ($p < 0,1$).

Gebėjimo sudominti mokinius dėstomu dalyku ir palaikyti mokymosi motyvacija rezultatai pavaizduoti 40 lentelėje.

40 lentelė

**Gebėjimas sudominti mokinius dėstomu dalyku ir
palaikyti mokymosi motyvaciją (proc.)**

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Atskleidžiu mokiniams, kaip sukaupitomis žiniomis bei įgytais gebėjimais naudotis kasdieniame gyvenime	80,6	88,0
Planuoju savo ir mokinių laiką pamokoje	93,6	100,0
Suprantu sunkumus, kuriuos mokydamiesi patiria mokiniai	93,6	92,0
Mokymosi turinys mažai orientuotas į mokiniams aktualių gebėjimų ugdymą	32,3	32,0
Manau, kad mano pareiga – demonstruoti kuo daugiau judesių, o mokiniai turi sugebėti savarankiškai juos tobulinti ir taikyti kasdieniame gyvenime	54,9	44,0
Planuojamas ir nuoseklus mokymas garantuoja mokinių mokymosi motyvaciją	86,6	84,0

40 lentelės duomenys rodo palankų tiriamųjų požiūrį į pedagogui būdingus gebėjimus sudominti mokinius savo dėstomu dalyku palaikant jų mokymosi motyvaciją, tačiau dauguma mokytojų vyrų ir šiek tiek mažiau moterų nepritaria, kad jie mokiniams demonstruotų kuo daugiau įvairių judesių. Įdomu, kad trečdalis kūno kultūros mokytojų mano, jog mokymosi turinys mažai orientuotas į vaikams aktualių gebėjimų ugdymą.

Su mokymosi motyvacija susijęs ir pedagogų gebėjimas padėti mokiniams spręsti prarasto noro mokytis problemas. Apie jo raišką galima spręsti iš 41 lentelėje pateiktų duomenų.

Gebėjimas padėti mokiniams spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Sudėtingas temas aiškinu paprastais žodžiais	93,6	92,0
Pritariu liaudies patarlei „Mokslo šaknys karčios, bet vaisiai saldūs“	93,5	92,0
Mokiniams sudarau galimybę daryti įtaką formuojant savo žinių ir gebėjimų vertinimo kriterijus	80,7	84,0
Mokiniai gali nuolat vertinti savo paties mokymąsi ir nusistatyti tolimesnius mokymosi poreikius	64,5	79,1
Pritariu patarlei, jog žmogus iš prigimties tingus: „Neveršk jo dirbti, tai samanom apaugs“	45,2	36,0

Tirti mokytojai palankiai vertina pedagogo pastangas padėti mokiniams spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija, todėl dauguma jų linę daug ir išsamiai aiškinti. Mažiau jiems, ypač vyrams, svarbu, kad mokiniai galėtų nuolat vertinti savo mokymąsi, ir mažiausiai jie pritaria, jog žmogus iš prigimties yra tingus ir todėl jį reikia versti dirbti (šiuo atveju mažiau pastarajam teiginiui pritaria moterys).

Paskutinis iš mūsų analizuojamų mokinių motyvavimo ir paramos jiems gebėjimų – suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį mokiniams palaikant jų savivertę ir savigarbą. Jo raiška pateikta 42 lentelėje.

Gebėjimas suteikti mokiniams greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Vengiu demonstruoti fizinių pratimų judesius	83,9	64,0
Pamokose mokiniai nejaučia mano autoriteto spaudimo	51,6	62,5
Su mokiniais diskutuoju, kaip mokyti atskirų veiksmų ir judesių	96,8	88,0
Drąsinu mokyti kiek galima geriau	96,8	100,0
Mokiniams leidžiu suprasti, kad neturiu ko iš jų mokyti	16,1	8,4
Mokiniai jaučia, kad mokymosi krūvis yra per didelis	16,2	16,7
Pradėdamas naują temą išsiaiškinu (atsižvelgiu) į tai, ką mokinys jau žino (moka)	90,3	100,0
Kai mokiniai ginčijasi, tai:		
tildau	71,4	60,0
įsikišu, kad išspręščiau ginčą	90,3	59,1*
leidžiu savarankiškai išsiaiškinti	68,2	84,2

* – $p < 0,01$ lyginant vyrų ir moterų duomenis

42 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad kūno kultūros mokytojai, skatindami mokinių savivertę ir savigarbą, nedemonstruoja fizinių pratimų judesių (su šiuo teiginiu rečiau sutinka mokytojos moterys – $p < 0,1$), o mieliau diskutuoja, kaip mokytis atskirų veiksmų ir judesių, bei drąsina tai daryti kiek galima geriau. Siekdami realizuoti šį savo gebėjimą pedagogai nerodo pranašumo ir nesiekia taikyti didelių fizinių krūvių, tačiau sprenddami tarp mokinių kilusius konfliktus mokytojai vyrai ir moterys užima nevienodas pozicijas. Palaikydami mokinių savivertę ir savigarbą, kai jie tarpusavyje ginčijasi, mokytojai vyrai dažniau įsikiša, o moterys leidžia vaikams išsiaiškinti tarpusavio santykius savarankiškai ($p < 0,1$), nors taip pat kontroliuoja konfliktinę situaciją.

3.2.4. Socialinės komunikacijos nuostatos ypatumai

Socialinės komunikacijos nuostatos ypatumams atskleisti taikytas Boiko klausimynas, kuriame pateikti teiginiai apibūdina bruožus, suskirstytus į penkias grupes.

Pirmoji grupė nusako asmens neatskleistą žiaurumą bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos (žr. 43 lentelę).

43 lentelė

Mokytojų neatskleisto žiaurumo raiška (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Bendraudamas vadovaujusi taisykle: reikia ne tik pasitikėti žmonėmis, bet ir abejoti jais	64,5	79,2
Kiekviename kolektyve yra pavydo ir negeranoriškumo	90,3	84,0
Būna taip: darai žmonėms gera, o vėliau gailiesi, nes jie atsilygina blogiu	54,8	52,0
Aš pasitikiu žmonėmis	93,5	72,0*
Aš beveik visada padedu, kai gatvėje praeivis į mane kreipiasi ko nors prašydamas	38,7	58,3

* – $p < 0,01$ lyginant vyrų ir moterų duomenis

43 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad skiriasi vyrų ir moterų požiūris į kitus žmones įvairiose bendravimo situacijose. Vyrai dažniau linkę pasitikėti aplinkiniais, tačiau rečiau – padėti praeiviams, besikreipiantiems su prašymu ($p < 0,1$). Moterys mažiau pasitiki kitais, dažniau ir abejoja jais.

Kita socialinės komunikacijos bruožų grupė – atviras žiaurumas santykiuose su žmonėmis. Jam būdinga tai, kad asmuo neslepia ir nešvelnina neigiamų vertinimų: apie daugelį žmonių suformuojama vienareikšmė „aštri“ nuomonė, kuri dažniausiai nesikeičia. Tyrimo duomenys apie šią komunikacijos ypatybių grupę pateikti 44 lentelėje.

Mokytojų atviro žiaurumo raiška (proc.)

Teiginys	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Geriau galvoti apie žmogų blogai ir suklysti, negu priešingai – galvoti gerai ir suklysti	29,0	41,7
Mažai žmonių užjaučia šalia esančius	61,3	60,0
Dėl gėrio reikia „pakovoti kumščiais“	13,3	32,0
Teisūs tie, kurie mano: bijok žmonių – ne žvėrių	41,9	56,0
Žmonės, siekdami savo interesų, dažnai elgiasi nedorai	77,4	64,0

44 lentelėje parodytas vyrų ir moterų požiūris į socialinės komunikacijos nuostatą – atvirą žiaurumą. Moterys lyginant su vyrais dažniau pritaria nuomonei, kad dėl gėrio reikia pakovoti ($p < 0,09$). Be to, jos taip pat galvoja apie žmones blogiau ir mano, kad jų reikia labiau bijoti nei žvėrių. Savo ruožtu vyrai dažniau pritaria teiginiui, kad žmonės, siekdami savo interesų, neretai elgiasi nedorai.

Trečia nuostatos dėl socialinės komunikacijos bruožų grupė – pagrįstas negatyvus požiūris į kitus žmones (žr. 45 lentelę).

Mokytojų pagrįsto negatyvaus požiūrio į kitus žmones raiška (proc.)

Teiginys	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Aukštas tarnybines pareigas užimantiems žmonėms būdingas apskrumas ir gudrumas	54,8	52,0
Daugumai žmonių būdingas siekis darbe pasiimti tai, kas „blogai padėta“	19,4	16,0
Lietuviai greit sukurs visuomenę, laiduojančią gerovę kiekvienam	6,5	24,0
Mūsų visuomenėje geranoriškumas greitai liks tik iliuzija	54,8	62,5
Paprastai žmonės darbovietėje nerodo iniciatyvos	35,5	32,0

Iš 45 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad vyrų ir moterų pagrįstas negatyvus požiūris į aplinkinius, išreiškiamas objektyviai neigiamomis išvadomis apie kai kuriuos žmonių tipus bei bendravimo ypatumus, labiau skiriasi tik vienu aspektu: moterys dažniau negu vyrai tikisi, kad lietuviai sukurs gerovės visuomenę ($p < 0,06$), nors, kita vertus, taip manančių nėra daug. Kitų pagrįsto negatyvaus požiūrio į kitus žmones komponentų raiška vyrų ir moterų grupėse yra panaši ir rodo, kad ir vieniems, ir kitiems tokia nuomonė apie kitus žmones nebūdinga.

Tie asmenys, kurie negatyvius bendravimo ir socialinio gyvenimo faktus vertina perdėtai neigiamai, apibūdinami kaip turintys socialinės komunikacijos nuostatos niurzgėti bruožų. Ši socialinės komunikacijos neigiamos nuostatos komponentą atspindi 46 lentelėje pateikti duomenys.

Mokytojų niurzgėjimo raiška (proc.)

Teiginiai	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Šių dienų jaunimas negeba patirti ir išgyventi gilios meilės	10,0	16,0
Daugelis šių dienų vaikų yra išauklėti blogiau nei anksčiau	63,3	48,0
Savo aplinkoje kur kas rečiau sutinku protingų negu neprotingų žmonių	40,0	28,0
Dabartinio gyvenimo tikrovė žmogų paverčia neturiniu nieko savita, beveidžiu	29,0	32,0
Pensinio amžiaus žmonės dažniausiai širšta ant šalia esančių	19,4	52,0*

* – $p < 0,01$ lyginant vyrų ir moterų duomenis

Iš pateiktų 46 lentelėje duomenų matyti, kad moterys kur kas dažniau negu vyrai mano, jog pensininkai širšta ant šalia esančių žmonių. Vyrams būdingiau niurzgėti dėl blogai išauklėtų vaikų ir neprotingų žmonių, nors apskritai kūno kultūros mokytojams šie socialinės komunikacijos bruožai, kaip ir pagrįsto negatyvaus požiūrio atveju, nėra ryškūs.

Penktoji socialinės komunikacijos nuostatos bruožų grupė – negatyvi bendravimo su aplinkiniais patirtis (žr. 47 lentelę).

47 lentelė

Mokytojų negatyvios bendravimo su aplinkiniais patirties raiška (proc.)

Teiginys	Sutinka su teiginiu	
	Vyrai	Moterys
Metams bėgant tampa vis uždaresnis, nes dėl atvirumo tekdavo kentėti	35,5	45,8
Man dažnai teko sutikti ciniškų žmonių	32,3	16,0
Žmonės, su kuriais man tenka bendradarbiauti, dažniausiai vaidina padorius, nors iš tiesų jiems tai nebūdinga	9,7	24,0
Mano bendradarbiams nebūdingas išsiauklėjimas	9,7	8,0
Darbovietėje žmonės mėgsta apkalbėti vieni kitus	90,3	84,0

47 lentelėje parodyta, kad kūno kultūros mokytojos rečiau nei mokytojai vyrai mano, kad joms dažnai teko sutikti ciniškų žmonių ($p < 0,1$) ir labiau įsitikinusios, kad tenka bendradarbiauti su veidmainiais ($p < 0,1$). Tačiau negatyvios bendravimo patirties bruožų raiška, išskyrus pritarimą teiginiui, kad darbovietėje žmonės mėgsta apkalbėti vieni kitus, kūno kultūros mokytojams nėra ryški.

Įvertinus mokytojų atsakymus į socialinės komunikacijos nuostatos teiginius suminiu balu, gauta, kad bendras visų tiriamųjų balas buvo $41,81 \pm 2,67$. Palyginus pagal lytį nustatyta, kad vyrų grupėje šis balas buvo $41,32 \pm 3,2$, o moterų – $44,08 \pm 4,31$.

Tačiau šis skirtumas gali rodyti tik tendenciją, kad moterų socialinės komunikacijos nuostata lyginant su vyrų yra neigiamesnė, nes jų surinktų balų suma didesnė nei imties vidurkis.

Atskirai pagal suminių balų įvertinome tirtų mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos komponentus (žr. 48 lentelę).

48 lentelė

**Socialinės komunikacijos nuostatos komponentų balų vidurkiai
tiriamųjų grupėse pagal lytį (SP)**

Nuostatos komponentai	Vyrai	Moterys
Neatskleistas žiaurumas	11,23 ± 0,81	10,52 ± 0,99
Atviras žiaurumas	19,19 ± 2,0	22,32 ± 2,45
Pagrįstas negatyvus požiūris į kitus žmones	2,58 ± 0,2	2,36 ± 0,24
Niurzgėjimas	3,16 ± 0,43	3,52 ± 0,59
Negatyvi bendravimo patirtis	5,16 ± 0,9	5,36 ± 1,1

SP – standartinė paklaida

48 lentelėje parodyta, kad taikant neparametrinį Mann-Whitney testą, statistiškai reikšmingų kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų pagal atskirus socialinės komunikacijos nuostatos komponentus skirtumų nerasta, tačiau galima kalbėti apie tokias tendencijas, kurios rodo, jog pedagogės nuo kolegų vyrų skiriasi labiau išreikštu atviru žiaurumu bei niurzgėjimu.

Lyginamosios kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų analizės apie jų pasiskirstymą į neigiamas tiriamos nuostatos komponentų grupes duomenys pateikti 49 lentelėje.

49 lentelė

**Mokytojų neigiamos nuostatos dėl socialinės komunikacijos
komponentų raiška (proc.)**

Nuostatos komponentai	Vyrai	Moterys
Neatskleistas žiaurumas	41,9	44,0
Atviras žiaurumas	45,0	60,0
Pagrįstas negatyvus požiūris į kitus žmones	45,2	48,0
Niurzgėjimas	51,6	44,0
Negatyvi bendravimo patirtis	48,4	52,0

Iš pateiktų 49 lentelėje duomenų matyti, kad kūno kultūros mokytojoms būdingesni visi neigiamos nuostatos dėl socialinės komunikacijos komponentai, išskyrus niurzgėjimą, kuris aktualesnis vyrams. Tai patvirtina nustatytus skirtumus pagal suminių visų aptariamų nuostatos komponentų balą, kuris moterų grupėje buvo aukštesnis.

3.2.5. Gyvenimo kokybės vertinimas

Atskiru klausimu domėjomės, kaip tirti kūno kultūros mokytojai vertina savo gyvenimo kokybę per paskutines keturias savaites. Apibūdinant nurodytą tarpsnį, jiems buvo pasiūlyta pasirinkti vieną iš liaudies priežodžių, labiausiai atitinkantį dabartinę situaciją (žr. 50 lentelę).

50 lentelė

Mokytojų subjektyvaus gyvenimo kokybės ypatumai (proc.)

Priežodžiai	Sutinka su priežodžiu	
	Vyrai	Moterys
Optimistinio vertinimo		
<i>Dedu grūdą prie grūdo, kad pripilčiau aruodą</i>	64,5	43,5
<i>Gyvenu kaip pas poną Dievą užkrosnyje</i>	6,5	0,0
<i>Gyvenu kaip inkstas taukuose</i>	0,0	0,0
Pesimistinio vertinimo		
<i>Devyni amatai, dešimtas badas</i>	12,9	26,1
<i>Ēda mane be druskos</i>	0,0	0,0
<i>Gyvas į žemę nelįsi</i>	3,2	17,4
<i>Gyvenu kaip žirnis prie kelio</i>	3,2	0,0
<i>Kakta sienos nepramušiu</i>	9,7	13,0

50 lentelėje pateikti duomenys akivaizdžiai rodo, kad kūno kultūros mokytojai vyrai savo gyvenimo tarpsnį per paskutines keturias savaites apibūdina optimistiškiau (bendras optimistinio požiūrio procentas – 71,0 proc.) negu moterys (jų optimistinio požiūrio procentinė raška – 43,5 proc.; $p < 0,05$). Optimistinį ir vyrų, ir moterų požiūrį pagrindžia liaudies priežodis *Dedu grūdą prie grūdo, kad pripilčiau aruodą*. Jis atskleidžia, kad pedagogai, ypač vyrai, nusiteikę keisti situaciją, išvelgia ateityje perspektyvą. Iš pesimistinio gyvenimo kokybės vertinimo priežodžių moterys dažniau renkasi *Devyni amatai, dešimtas badas* ir *Gyvas į žemę nelįsi*. Kiti posakiai paminėti rečiau arba apskritai nepaminėti.

3.2.6. Profesinės pozicijos apraiškų ir įvairių tyrimo kintamųjų ryšys

Pedagoginio kryptingumo, aktyvios fizinės veiklos ir požiūrio į kūno kultūros pamoką sąsajos

Kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą palyginome su jų sportavimu. Pastebėjome, kad į aktyviai sportuojančių mokytojų grupę pateko panašus skaičius tikslingo ir situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojų (atitinkamai 69,6 proc. ir 67,7 proc.). Kai kurie skirtumai buvo stebimi lyginant tirtus mokytojus pagal lytį. Nu-

statyta, kad mažiau aktyviai sportuojančių vyrų pateko į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (7,1 proc. ir 11,8 proc.), o aktyviai sportuojančios moterys, priešingai, išsiskyrė tikslingesniu pedagoginiu kryptingumu (22,2 proc. ir 14,3 proc.). Dėl mažo aktyviai sportuojančių mokytojų skaičiaus nustatyti skirtumai gali rodyti tik tokias tendencijas. Lyginant pedagoginio kryptingumo duomenis su kita tirtų mokytojų fiziškai aktyvia veikla, t. y. su jų mankštinimosi dažniu laisvalaikiu, taip pat pastebėta tendencija, kad daugiau fiziškai aktyvių mokytojų patenka į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (100,0 proc. ir 81,0 proc.; $p < 0,09$). Panaši tendencija stebima ir pagal lytį (100,0 proc. ir 84,6 proc. vyrų bei 100,0 proc. ir 75,0 proc. moterų).

Kai kurios tendencijos pastebėtos lyginant kūno kultūros mokytojų pedagoginį kryptingumą su jų požiūriu į kūno kultūros pamokas. Antai tikslingo pedagoginio kryptingumo pedagogai dažniau nei situacinio kryptingumo jų kolegoms kūno kultūros pamokoje patiria malonumą, kai moko vaikus ir kai savo veiklą gali keisti pagal mokinių poreikius (100,0 proc. ir 96,3 proc.), tačiau rečiau jiems patinka galimybė vadovauti kitiems (57,1 proc. ir 69,2 proc.). Lyginant mokytojų pedagoginio kryptingumo duomenis su jų atsakymais į teiginius, kas trukdo efektyviai vesti pamokas, pastebėta, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo pedagogai rečiau nurodo, kad trūksta laiko įgyvendinti pamokos uždavinius (22,2 proc. ir 45,0 proc.; $p < 0,1$), kad skurdi mokymo aplinka (63,6 proc. ir 79,2 proc.) ir kad sudėtinga įvertinti mokinių kompetencijas (23,5 proc. ir 41,7 proc.). Tačiau dažniau nei situacinio kryptingumo mokytojai jie teigia, kad stokoja administracijos dėmesio kūno kultūros veiklai (37,5 proc. ir 21,1 proc.). Nors gauti skirtumai ir nėra statistiškai patikimi (tą, kaip jau buvo minėta, lemia nedidelis tirtų mokytojų skaičius), tačiau galima daryti prielaidą, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai lyginant su situacinio kryptingumo kolegomis kūrybingesni vesdami kūno kultūros pamokas bei labiau susirūpinę šio mokomojo dalyko vieta bendroje mokyklinio ugdymo programoje.

Atskleistos tendencijos ir lyginant mokytojų pedagoginį kryptingumą su mokinių savybėmis, kurios, jų nuomone, padeda arba trukdo profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas. Nustatyta, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo pedagogai dažniau nei situacinio kryptingumo jų kolegoms įvardija tas ugdytinių savybes, kurios padeda efektyviai dirbti per pamokas: mokinių nuoširdumas (100,0 proc. ir 96,4 proc.), optimizmas (95,5 proc. ir 88,5 proc.), pagalba šalia esantiems (100,0 proc. ir 84,6 proc.; $p < 0,06$). Rečiau nei situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojai jie išskiria mokinių pagarbą kitų mintims ir veiksams (95,8 proc. ir 100,0 proc.), pareiškumą (95,7 proc. ir 100,0 proc.), tikėjimą kito asmens gerumu (86,7 proc. ir 100,0 proc.; $p < 0,1$) bei fizinį grožį (68,4 proc. ir 73,3 proc.).

Lygindami pedagoginio kryptingumo duomenis su tomis mokinių savybėmis, kurios, pedagogų nuomone, trukdo profesionaliai vesti kūno kultūros pamokas, pastebėjome, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo pedagogai dažniau įvardija ugdytinių piktumą (95,5 proc. ir 85,2 proc.), apgaule (90,5 proc. ir 84,0 proc.), melavimą (90,0 proc. ir 86,4 proc.), pagyrūniškumą (70,6 proc. ir 56,5 proc.), kerštingumą (84,2 proc.

ir 59,1 proc.; $p < 0,07$), silpną sveikatą (63,6 proc. ir 56,5 proc.), tingumą (100,0 proc. ir 96,3 proc.), vengimą atsakomybės (94,7 proc. ir 86,4 proc.) bei drovumą (68,8 proc. ir 59,1 proc.). Šie duomenys rodo, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojai labiau nei situacinio kryptingumo pedagogai sieja pamokos vedimą su vaikų asmeninėmis savybėmis, manydami, kad tai gali turėti įtakos ne tik pamokos vedimo efektyvumui, bet ir mokinių mokymosi pasiekimams.

Socialinės komunikacijos nuostatos sąsaja su kitais tyrimo kintamaisiais

Palyginę šios nuostatos duomenis su mokytojų pedagoginiu kryptingumu, skirtumų nepastebėjome. Į teigiamos socialinės komunikacijos grupę pateko vienodai tikslinio ir situacinio pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojų (atitinkamai 48,0 proc. ir 48,4 proc.). Lygindami socialinės komunikacijos nuostatos raišką su tirtų mokytojų fiziniu aktyvumu, pastebėjome tendenciją, kad į teigiamos nuostatos grupę pateko daugiau aktyviai sportuojančių (57,1 proc. ir 45,8 proc.) bei dažniau laisvalaikiu besimankštinančių (36,7 proc. ir 25,0 proc.). Tokios pat tendencijos atskleistos ir lyčių grupėse. Daugiau aktyviai sportuojančių vyrų ir moterų pateko į teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos grupę (atitinkamai 66,7 proc. ir 45,4 proc. bei 50,0 proc. ir 42,1 proc.). Tačiau mažiau vyrų, kurie laisvalaikiu dažniau mankština, pateko į teigiamos nuostatos grupę (42,1 proc. ir 50,0 proc.).

Su kitais tyrimo kintamaisiais lyginome ir atskirus socialinės komunikacijos nuostatos komponentus. Pastebėta tendencija, kad aktyviai sportuojantys kūno kultūros mokytojai dažniau patenka į neigiamą neatskleisto žiaurumo, bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos, nuostatos grupę (57,1 proc. ir 41,7 proc.). Rečiau šiai grupei priskiriami dažniau laisvalaikiu besimankštinantys pedagogai (50,0 proc. ir 75,0 proc.). Panašios tendencijos nustatytos ir lyginant fizinio aktyvumo grupes su kitais socialinės komunikacijos nuostatos komponentais. Antai aktyviai sportuojantys mokytojai rečiau patenka į atviro žiaurumo santykiuose su žmonėmis nuostatos grupę (42,9 proc. ir 50,0 proc.) bei į grupę, kuriai būdingesnė pagrįsta neigiamo požiūrio į kitus žmones nuostata (28,6 proc. ir 50,0 proc.). Jie taip pat rečiau patenka į ryškiau išreikšto niurzgėjimo (42,9 proc. ir 50,0 proc.) bei neigiamos bendravimo patirties (42,9 proc. ir 52,1 proc.) nuostatų grupes. Savo ruožtu dažniau laisvalaikiu besimankštinantys pedagogai patenka į labiau pagrįsto neigiamo požiūrio į kitus žmones nuostatos grupę (60,0 proc. ir 50,0 proc.) ir rečiau – į labiau išreikšto niurzgėjimo nuostatos grupę (53,3 proc. ir 75,0 proc.).

Statistiškai reikšmingas skirtumas pastebėtas socialinės komunikacijos nuostatą lyginant su mokytojų pedagoginiu kryptingumu. Tie, kurie iš kitų tarpo išsiskiria tikslingu pedagoginiu kryptingumu, dažniau patenka į labiau neigiamos socialinės komunikacijos nuostatos grupę (68,0 proc. ir 35,5 proc.; $p < 0,02$). Palyginę mokytojų pedagoginį kryptingumą su atskirais socialinės komunikacijos nuostatos komponentais, taip pat pastebėjome kai kurias tendencijas. Tie, kuriems būdingesnis situacinis pedagoginis

kryptingumas, dažniau patenka į atviro žiaurumo santykiuose su kitais žmonėmis nuostatos grupę (58,1 proc. ir 44,0 proc.). Tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai dažniau patenka į labiau pagrįsto neigiamo požiūrio į kitus žmones nuostatos grupę (52,0 proc. ir 41,9 proc.) ir rečiau – į labiau išreikšto niurzgėjimo nuostatos grupę (44,0 proc. ir 51,6 proc.). Reikšmingesni skirtumai išryškėjo ieškant aukščiau minėtų sąsajų vyrų ir moterų grupėse. Rečiau į atviro žiaurumo santykiuose su kitais žmonėmis nuostatos grupę patenka tikslingo pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojai vyrai (28,6 proc. ir 58,8 proc.; $p < 0,09$), tačiau jie dažniau patenka į neigiamos bendravimo patirties nuostatos grupę (71,4 proc. ir 29,4 proc.; $p < 0,02$) lyginant su situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojais. Tarp moterų tokios sąsajos nenustatytos.

Gyvenimo kokybės sąsajos

Palyginę optimistinio ir pesimistinio požiūrio į dabartinio gyvenimo tarpsnį, apibūdinantį liaudies priešodžiu, mokytojų atsakymų duomenis su kitų skalių teiginiais, statistiškai reikšmingų skirtumų nepastebėjome, tačiau išryškėjo tendencija, kad optimistinio požiūrio į dabartinį savo gyvenimo tarpsnį pedagogai dažniau laisvalaikiu mankština (95,0 proc. ir 78,6 proc.; $p < 0,1$). Be to, jiems rečiau būdingas neatskleistas žiaurumas bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos (37,5 proc. ir 54,5 proc.), pagrįstas negatyvus požiūris į kitus (40,6 proc. ir 59,1 proc.; $p < 0,1$) bei negatyvi bendravimo patirtis (43,8 proc. ir 63,6 proc.; $p < 0,1$). Be to, jiems būdingesnis atviras žiaurumas santykiuose su žmonėmis (56,3 proc. ir 45,5 proc.) bei niurzgėjimas (53,1 proc. ir 45,5 proc.). Socialinės komunikacijos nuostatos komponentų bei optimistinio ir pesimistinio požiūrio į dabartinį gyvenimo tarpsnį palyginimas vyrų ir moterų grupėse taip pat išryškino kai kurias tendencijas. Optimistinio požiūrio vyrai dažniau nei pesimistinio aktyviai sportuoja (68,2 proc. ir 55,6 proc.) bei dažniau laisvalaikiu mankština (92,9 proc. ir 85,7 proc.). Pastarasis skirtumas ryškesnis moterų grupėje (100,0 proc. ir 71,4 proc.; $p < 0,1$).

Paaiškėjo ir kitos požiūrio į dabartinį gyvenimo tarpsnį sąsajos. Antai daugiau optimistinio požiūrio vyrų patenka į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (50,0 proc. ir 33,3 proc.). Rečiau į ją patenka moterys (40,0 proc. ir 53,8 proc.). Kūno kultūros mokytojai vyrai rečiau patenka į pagrįsto negatyvaus požiūrio į kitus nuostatos grupę (36,4 proc. ir 66,7 proc.; $p < 0,1$) bei į labiau išreikšto niurzgėjimo ir negatyvios bendravimo patirties nuostatų grupes (atitinkamai 45,5 proc. ir 66,7 proc. bei 45,5 proc. ir 55,6 proc.). Savo ruožtu optimistinio požiūrio moterys rečiau patenka į neatskleisto žiaurumo bendraujant su žmonėmis bei sprendžiant apie juos (30,0 proc. ir 61,5 proc.; $p < 0,1$) ir į negatyvios bendravimo patirties (40,0 proc. ir 69,2 proc.; $p < 0,1$) nuostatų grupes. Tačiau jos dažniau nei pesimistinio požiūrio išsiskiria labiau išreikšta atviro žiaurumo santykiuose su žmonėmis (80,0 proc. ir 46,2 proc.; $p < 0,09$) bei niurzgėjimo (70,0 proc. ir 30,8 proc.; $p < 0,06$) nuostatomis.

Požiūrio į kūno kultūros pamokos organizavimą ryšys su kitais tyrimo kintamaisiais

Šis požiūris, atspindintis kūno kultūros mokytojo etinę mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetenciją, palygintas su pedagoginiu kryptingumu. Pagal šių rodiklių, įvertintų suminiu balu, vidurkius esminių minėtų požymių skirtumų nerasta, tačiau kai kurios tendencijos išryškėjo vyrų ir moterų grupėse. Daugiau vyrų, kuriems būdingi ryškesni etiniai gebėjimai, patenka į tikslingo pedagoginio kryptingumo grupę (50,0 proc. ir 44,4 proc.), o moterų atžvilgiu stebima priešinga tendencija: turėdamos ryškesnių etinių gebėjimų, jos dažniau patenka į situacinio pedagoginio kryptingumo grupę (62,5 proc. ir 20,0 proc.; $p < 0,1$).

Etinę kūno kultūros mokytojų kompetenciją palyginome su jų fiziniu aktyvumu. Pastebėjome, kad daugiau aktyviai sportuojančių pedagogų patenka į ryškesnės etinės kompetencijos grupę (66,7 proc. ir 41,4 proc.). Mažiau į ją patenka mokytojų, kurie laisvalaikiu dažniau mankština (77,8 proc. ir 90,9 proc.). Aktyviai sportuojančius ir nesportuojančius pedagogus palyginome pagal jų išreikštą požiūrį į atskirus etinės kompetencijos gebėjimus. Pastebėjome, kad daugiau aktyviai sportuojančių kūno kultūros mokytojų patenka į tas grupes, kuriose ryškesnis gebėjimas ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (19,2 proc. ir 7,1 proc.; $p < 0,1$), padėti jiems atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (19,0 proc. ir 8,8 proc.), sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (17,6 proc. ir 11,1 proc.), sudominti vaikus mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (21,1 proc. ir 8,6 proc.; $p < 0,1$). Rečiau aktyviai sportuojantys kūno kultūros mokytojai geba padėti mokiniui spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (9,5 proc. ir 14,7 proc.). Lyginant laisvalaikio fizinį aktyvumą, įvertintą pagal mankštinimosi dažnį, su atskirais etinės kompetencijos gebėjimais, taip pat pastebėtos kai kurios tendencijos. Antai dažniau laisvalaikiu besimankštinantys pedagogai išsiskiria ryškesniais gebėjimais sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (100,0 proc. ir 82,6 proc.; $p < 0,1$), sudominti jį mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (100,0 proc. ir 81,0 proc.; $p < 0,09$). Tačiau rečiau, kaip ir aktyviai sportuojantys, geba padėti mokiniui spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (83,3 proc. ir 90,9 proc.), bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (75,0 proc. ir 92,9 proc.). Gauti duomenys rodo, kad ir aktyviai sportuojantys, ir laisvalaikiu dažnai besimankštinantys kūno kultūros mokytojai turi daug gebėjimų, atliepančių mokinių motyvavimo ir paramos jiems etinę kompetenciją.

Etinės kompetencijos gebėjimus lyginome su mokytojų pedagoginiu kryptingumu. Pastebėjome tendencijas, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojai dažniau išsiskiria ryškesniais gebėjimais ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (53,6 proc. ir 37,0 proc.), sukurti jiems aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (60,0 proc. ir 34,3 proc.; $p < 0,06$), padėti spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (50,0 proc. ir 39,4 proc.), bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (50,0 proc. ir 43,5 proc.).

Kai kurios tendencijos ir statistiškai patikimi skirtumai atskleisti lyginant pedagogų etinius gebėjimus su atskirais socialinės komunikacijos nuostatos komponentais. Mokytojai, kuriems būdingesnė neatskleisto žiaurumo bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos nuostata, ryškiau geba ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (53,6 proc. ir 28,6 proc.; $p < 0,05$), sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (55,6 proc. ir 35,1 proc.; $p < 0,1$), sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (45,0 proc. ir 38,9 proc.) bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (58,3 proc. ir 33,3 proc.; $p < 0,1$). Pedagogai, kuriems būdinga neigiama atviro žiaurumo santykiuose su kitais žmonėmis nuostata, išsiskiria didesne etine kompetencija (60,0 proc. ir 22,2 proc.; $p < 0,02$), nes jie ryškiau geba ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (60,7 proc. ir 39,3 proc.; $p < 0,1$), sukurti jiems aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (72,2 proc. ir 37,8 proc.; $p < 0,02$), padeda spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (54,5 proc. ir 47,1 proc.), bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (58,3 proc. ir 37,5 proc.). Mokytojams, kuriems būdingesnė pagrįsto negatyvaus požiūrio į kitus žmones nuostata, dažniau apibūdinami kaip turintys ryškesnę etinę kompetenciją (50,0 proc. ir 40,0 proc.). Jiems būdingi tokie etiniai gebėjimai: gebėjimas ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (57,1 proc. ir 35,7 proc.; $p < 0,1$), sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (55,6 proc. ir 37,8 proc.), sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (50,0 proc. ir 41,7 proc.) bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (58,3 proc. ir 37,5 proc.), tačiau rečiau pasižymi gebėjimu padėti spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (27,3 proc. ir 58,8 proc.; $p < 0,02$).

Mokytojams, turintiems neigiamą niurzgėjimo nuostatą, būdingesni paviršutiniški etiniai gebėjimai (61,1 proc. ir 33,3 proc.; $p < 0,1$). Jie rečiau geba padėti mokiniams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (40,9 proc. ir 51,4 proc.), spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (36,4 proc. ir 55,9 proc.; $p < 0,1$), bei suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (41,7 proc. ir 50,0 proc.). Negatyvios bendravimo su aplinkiniais patirties nuostatos šalininkai taip pat dažniau patenka į paviršutiniškų etinių gebėjimų grupę (55,6 proc. ir 46,7 proc.), tačiau, skirtingai nuo pedagogų, kuriems būdingesnė neigiama niurzgėjimo nuostata, labiau geba padėti mokiniams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (59,1 proc. ir 42,9 proc.), sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (61,1 proc. ir 40,5 proc.; $p < 0,1$), o ypač suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (75,0 proc. ir 33,3 proc.; $p < 0,02$). Kita vertus, jie rečiau moka padėti mokiniui spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (40,9 proc. ir 55,9 proc.).

Sugretinus etinės kompetencijos suminį balą su tokiu pat socialinės komunikacijos nuostatos balu pastebėta, kad daugiau kūno kultūros mokytojų, kurių socialinės komunikacijos nuostata yra neigiamesnė, patenka į ryškesnių etinių gebėjimų grupę (53,3 proc. ir 44,4 proc.). Įdomu, kad jie dažniau geba sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (66,7 proc. ir 40,5 proc.; $p < 0,06$), ypač suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį (75,0 proc. ir 37,5 proc.; $p < 0,03$).

Analizuojant etinę kompetenciją, taikytas binarinės logistinės regresijos metodas. Aukštesni etinės kompetencijos balai atskleidžia ryškesnius kūno kultūros mokytojų gebėjimus, o žemesni, atvirkščiai, rodo, kad šie gebėjimai tėra paviršutiniški. Atlikus jų logistinę analizę, nustatyti kai kurie socialinės komunikacijos nuostatos komponentai, galintys daryti įtaką etiniams gebėjimams (žr. 51 lentelę).

51 lentelė

Mokytojų etinių gebėjimų galimybių santykiai (PI)

Nepriklausomi kintamieji		Galimybių santykis
Atviras žiaurumas santykiuose su žmonėmis	Neigiama nuostata	1
	Teigiama nuostata	7,01 (1,28–39,02); $p < 0,02$
Niurzgėjimas	Neigiama nuostata	1
	Teigiama nuostata	0,16 (0,34–0,78) $p < 0,02$

PI – 95 proc. pasikliautinis intervalas

Iš 51 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad didesnių galimybių turėti ryškesnių etinių gebėjimų turi tie kūno kultūros mokytojai, kuriems būdingesnė teigiama atviro žiaurumo santykiuose su kitais žmonėmis nuostata. Ją mažina teigiama niurzgėjimo nuostata, kada negatyvius bendravimo ir socialinio gyvenimo faktus asmuo vertina per dėtai neigiamai.

Pritaikius logistinę regresinę analizę nustatant atskirų etinių gebėjimų santykius, tokia galimybė išryškėjo pagal du tyrimo kintamuosius (žr. 52 lentelę).

52 lentelė

Mokytojų gebėjimo sukurti mokiniams aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą, galimybių santykiai (PI)

Nepriklausomi kintamieji		Galimybių santykis
Sportavimas	Nesportuoja	1
	Aktyviai sportuoja	6,44 (1,17–35,4); $p < 0,03$
Atviras žiaurumas santykiuose su žmonėmis	Neigiama nuostata	1
	Teigiama nuostata	4,99 (1,32–18,87); $p < 0,02$

PI – 95 proc. pasikliautinis intervalas

52 lentelės duomenys rodo, kad didesnių galimybių sukurti mokiniams aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą, turi tie kūno kultūros mokytojai, kurie aktyviai sportuoja ir turi teigiamesnę nuostata dėl tokio socialinės komunikacijos komponento kaip atviras žiaurumas santykiuose su kitais žmonėmis.

Tyrimo kintamųjų grupės pagal pedagoginio darbo stažą

Visi tyrimo dalyviai pagal pedagoginį stažą buvo suskirstyti į dvi grupes. Viena sudarė tie kūno kultūros mokytojai, kurie dirba pedagoginį darbą iki 20 metų (tokių imtyje buvo 48,4 proc. vyrų ir 52,0 proc. moterų), o į kitą pateko dirbantys daugiau nei 20 metų (atitinkamai 51,6 proc. ir 48,0 proc.).

Lyginamoji tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad aktyviai sportuojančių mokytojų pedagoginio darbo stažas buvo mažesnis nei 20 metų (23,1 proc. ir 3,6 proc.; $p < 0,03$). Jie taip pat dažniau mankštinosi laisvalaikiu (100,0 proc. ir 80,0 proc.; $p < 0,07$). Pedagogai, turintys daugiau stažo, išsiskyrė tikslingesniu pedagoginiu kryptingumu (46,4 proc. ir 42,9 proc.). Taip pat pastebėta tendencija, kad šiems mokytojams būdingesnė neigiama nuostata dėl neatskleisto žiaurumo bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos (46,4 proc. ir 39,3 proc.) ir pagrįstas negatyvus požiūris į kitus (60,7 proc. ir 32,1 proc.; $p < 0,03$) bei negatyvi bendravimo su aplinkiniais patirtis (64,3 proc. ir 35,7 proc.; $p < 0,03$). Jiems rečiau būdinga neigiama atviro žiaurumo santykiuose su žmonėmis nuostata (46,4 proc. ir 57,1 proc.). Žymiai skyrėsi pedagoginio stažo grupės požiūriu į dabartinį gyvenimo tarpsnį. Optimistiškiau savo gyvenimą vertina jaunesni mokytojai, t. y. tie, kurių pedagoginio darbo stažas mažesnis nei 20 metų (77,8 proc. ir 40,7 proc.; $p < 0,006$).

Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ir tendencijos pedagoginio darbo stažo grupėse lyčių požiūriu. Antai mažesni pedagoginio darbo stažą turinčios moterys dažniau aktyviai sportuoja (36,4 proc. ir 0,0 proc.; $p < 0,02$). Tarp vyrų stebima tik tokia tendencija (13,3 proc. ir 6,3 proc.), be to, jie laisvalaikiu dažniau mankština (100,0 proc. ir 83,3 proc.; $p < 0,1$). Tai būdinga ir moterims (100,0 proc. ir 75,0 proc.). Kūno kultūros mokytojai vyrai, turintys didesni pedagoginio darbo stažą, išsiskiria tikslingesniu pedagoginiu kryptingumu (50,0 proc. ir 40,0 proc.), o tarp moterų stebima priešinga tendencija (41,7 proc. ir 46,2 proc.).

Neigiamesnė socialinės komunikacijos nuostata išsiskiria vyrai, turintys didesni pedagoginio darbo stažą (62,5 proc. ir 40,0 proc.), o tokių pat moterų duomenys rodo priešingą tendenciją (50,0 proc. ir 53,8 proc.). Vyrams, kurių stažas didesnis nei 20 metų, būdingesnės neigiamos neatskleisto žiaurumo bendraujant su žmonėmis ir sprendžiant apie juos (50,0 proc. ir 33,3 proc.), niurzgėjimo (56,3 proc. ir 46,7 proc.), atviro žiaurumo santykiuose su žmonėmis (50,0 proc. ir 40,0 proc.) nuostatos, o ypač – pagrįsto negatyvaus požiūrio į kitus (68,8 proc. ir 20,0 proc.; $p < 0,006$) bei negatyvios bendravimo su aplinkiniais patirties (68,8 proc. ir 26,7 proc.; $p < 0,02$) nuostatos. Moterys, kurių stažas mažesnis nei 20 metų, išsiskiria iš kitų tarpo neigiamesnė atviro žiaurumo santykiuose su kitais (76,9 proc. ir 41,7 proc.; $p < 0,07$), neatskleisto žiaurumo bendraujant su kitais žmonėmis ir sprendžiant apie juos (46,2 proc. ir 41,7 proc.) bei niurzgėjimo (46,2 proc. ir 41,7 proc.) nuostatomis. Joms ne taip būdinga negatyvios bendravimo su aplinkiniais patirties nuostata (46,2 proc. ir 58,3 proc.). Įdomu pastebėti, kad vyrai, kurių pedagoginio darbo stažas mažesnis, optimistiškiau vertina savo

gyvenimo tarpsnį (93,3 proc. ir 50,0 proc.; $p < 0,008$). Tarp moterų stebima tik tokia tendencija (58,3 proc. ir 27,3 proc.; $p < 0,1$).

3.3. Kūno kultūros mokytojo profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos sąsaja pamokoje

3.3.1. Kūno kultūros mokytojų pedagoginio kryptingumo ir mokinių dalykinės pozicijos ryšys

Mokytojų pedagoginį kryptingumą palyginome su mokinių atsakymais į klausimą, ar jiems patinka kūno kultūros pamokos mokykloje. Pastebėjome tendenciją, kad daugiau situacinio pedagoginio kryptingumo pedagogų patenka į tų mokinių, kuriems labai patinka ir patinka kūno kultūros pamokos (84,9 proc. ir 77,7 proc.; $p < 0,09$) vertinimų grupę. Ši tendencija ryškesnė tarp merginų (80,3 proc. ir 70,2 proc.; $p < 0,1$), o tarp vaikinių ši sąsaja nenustatyta (88,2 proc. ir 87,6 proc.).

Pastebėtos tendencijos bei kai kurie statistiškai reikšmingi skirtumai lyginant mokytojų pedagoginį kryptingumą su mokinių nuomone apie tai, kokios kūno kultūros mokytojo savybės jiems patinka. Mokiniais labiau patinka tokios situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojų savybės: gera fizinė išvaizda (54,5 proc. ir 44,4 proc.; $p < 0,08$) bei ramumas (57,3 proc. ir 45,8 proc.; $p < 0,1$). Mokiniai daugiau išskyrė teigiamų tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojų savybių. Dažniausiai paminėtos tokios: draugiškumas (49,3 proc. ir 36,1 proc.; $p < 0,1$), savo dalyko išmanymas (50,7 proc. ir 37,1 proc.; $p < 0,1$), humoro jausmo turėjimas (49,6 proc. ir 35,6 proc.; $p < 0,07$) ir ypač bendravimo lengvumas (50,0 proc. ir 28,6 proc.; $p < 0,009$).

Įvertinus visas kūno kultūros mokytojo savybes, kurios mokiniams patinka, suminiu balu, paaiškėjo, kad daugiau teigiamų savybių mokiniai nurodo tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojų grupėje (52,6 proc. ir 44,6 proc.; $p < 0,08$). Tai būdinga ir vaikinams (44,9 proc. ir 39,3 proc.), ir merginoms (60,9 proc. ir 50,5 proc.; $p < 0,1$).

Lygindami kūno kultūros mokytojų savybes, kurios mokiniams patinka, pastebėjome tendenciją, kad vaikinai dažniau mini naujovių taikymą pamokoje. Ši savybė būdingesnė tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojams (43,9 proc. ir 33,3 proc.; $p < 0,1$). Ypač vaikinams patinka, kad šie pedagogai, lyginant su situacinio pedagoginio kryptingumo kolegomis, dažniau turi humoro jausmą (46,6 proc. ir 23,1 proc.; $p < 0,02$), tačiau jiems ne tokia aktuali fizinė išvaizda (34,6 proc. ir 53,2 proc.; $p < 0,1$). Apibūdindamos tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojus, merginos dažniau akcentuoja bendravimo lengvumą (54,9 proc. ir 29,4 proc.; $p < 0,04$). Tai dažniau nurodo ir vaikinai (44,6 proc. ir 28,0 proc.; $p < 0,1$).

Su mokytojų pedagoginiu kryptingumu lyginome ir tas jų savybes, kurios vaikams nepatinka. Tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojų grupėje kiek dažniau nurodomas reikalavimas vykdyti normatyvus (55,0 proc. ir 43,5 proc.; $p < 0,04$) bei nedaly-

vavimas fizinėje veikloje kartu su mokiniais per kūno kultūros pamokas (54,0 proc. ir 46,7 proc.; $p < 0,1$). Įdomu pastebėti, kad apibūdindami situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojus, mokiniai nenurodo nė vienos aiškiai nepatinkančios savybės. Ieškant sąsajų vaikinių ir merginų grupių atsakymuose, pastebėta tik viena tendencija: ir vieni, ir kiti dažniau ($p < 0,1$) įvardija tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojų reikalavimą vykdyti normatyvus (atitinkamai 50,7 proc. ir 38,2 proc. bei 60,3 proc. ir 48,4 proc.).

Lyginamoji mokytojų pedagoginio kryptingumo ir jų bendravimo su mokiniais kūno kultūros pamokose duomenų analizė išryškino tendenciją, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai tose situacijose, kai mokiniai prieštarauja jų skiriamai užduočiai, dažniau nei situacinio pedagoginio kryptingumo kolegos vaikus apšaukia (8,3 proc. ir 4,3 proc.; $p, 0,1$). Tokie atvejai nėra dažni. Taip pat pastebėta, kad merginos dažniau nei vaikinai teigia, kad kai joms nepavyksta gerai atlikti pratimą, tai kūno kultūros mokytojas jas kartais išjuokia. Tai dažniau būdinga situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojams (12,5 proc. ir 5,0 proc.; $p < 0,1$). Jiems, merginų nuomone, būdingiau nepakeisti užduoties, nors moksleivės prieštarauja jai (48,5 proc. ir 40,8 proc.; $p < 0,1$).

Įvertinę mokytojų pedagoginį kryptingumą suminiu balu ir palyginę jį su tokiu pat moksleivių motyvacijos kūno kultūros pamokoms balu, nustatėme, kad daugiau tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojų pateko į aukštesnės, mokinių vertinimu motyvacijos grupę (53,9 proc. ir 36,6 proc.; $p < 0,004$). Tai akivaizdžiau merginų (56,3 proc. ir 34,1 proc.; $p < 0,02$) negu vaikinių (51,5 proc. ir 38,2 proc.; $p < 0,09$) grupėje. Šie duomenys rodo, kad tikslingo pedagoginio kryptingumo kūno kultūros mokytojai labiau nei situacinio kryptingumo kolegos motyvuoja vaikus dalyvauti kūno kultūros pamokose. Daugiau moksleivių nurodė, kad tokių pedagogų vedamos kūno kultūros pamokos mokykloje jiems labai patinka ir patinka (83,5 proc. ir 76,6 proc.; $p < 0,1$). Ypač tai ryšku vaikinių grupėje (94,1 proc. ir 71,4 proc.; $p < 0,001$), o tarp merginų stebima priešinga tendencija: joms labai patinka ir patinka situacinio pedagoginio kryptingumo mokytojų pamokos (85,0 proc. ir 71,8 proc.; $p < 0,1$).

3.3.2. Mokinių dalykinė pozicija dėl mokytojų etinės kompetencijos ryškumo

Mokytojų etinę kompetenciją palyginome su mokinių motyvacija dalyvauti kūno kultūros pamokose. Remiantis lyginamosios analizės duomenimis, aukštesnės motyvacijos grupei priklausantiems mokiniams priimtinau dalyvauti tų pedagogų pamokose, kurių gebėjimai orientuoti į aplinkos, padedančios mokiniui išgyventi pažinimo džiaugsmą, kūrimą. Šie gebėjimai ryškesni nei paviršutiniški (54,4 proc. ir 47,1 proc.; $p < 0,1$). Aukštos mokinių motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupei ypač patinka kūno kultūros mokytojai, kurie geba padėti mokiniui spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (54,4 proc. ir 44,0 proc.; $p < 0,04$).

Lygindami aukštos motyvacijos dalyvauti kūno kultūros pamokose grupes, pastebėjome, kad vaikinai dažniau nei merginos nurodo pedagogų gebėjimą padėti vaikams atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti. Aukštos motyvacijos vaikų grupei priimtinesni kūno kultūros mokytojai, kurių pastarasis gebėjimas ryškesnis (56,5 proc. ir 44,3 proc.; $p < 0,08$). Taip pat tokios motyvacijos vaikų grupei reikšmingi ir tie kūno kultūros mokytojai, kurie labiau geba sukurti ugdytiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (59,3 proc. ir 45,8 proc.; $p < 0,08$), sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (55,4 proc. ir 45,9 proc.; $p < 0,1$). Merginos, kurios taip pat labai motyvuotos dalyvauti kūno kultūros pamokose, dažniau nei vaikinai akcentuoja pedagogų gebėjimą padėti joms spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija. Tokių merginų grupei labiau patinka tie kūno kultūros mokytojai, kurių šie gebėjimai didesni už paviršutiniškus kolegų gebėjimus (55,3 proc. ir 42,4 proc.; $p < 0,08$).

Gauti lyginamosios analizės duomenys rodo, kad dalyvauti kūno kultūros pamokose mokinius labiau motyvuoja tie kūno kultūros mokytojai, kurie geba sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą, spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija, atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti, sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją.

Kūno kultūros mokytojų etinės kompetencijos gebėjimus palyginome su mokinių atsakymais į klausimą, ar jiems patinka kūno kultūros pamokos mokykloje. Pastebėjome tendenciją, kad vaikams labiau nei merginoms patrauklios kūno kultūros pamokos, kada pedagogai geba ugdyti jų savivertę ir pasitikėjimą savimi. Todėl vaikų grupę labiau tenkina kūno kultūros mokytojai, kurių šie gebėjimai ryškesni (91,0 proc. ir 84,5 proc.; $p < 0,1$). Jiems dar patinka kūno kultūros pamokos, kai kompetentingi mokytojai labiau nei kiti geba sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti vaikų mokymosi motyvaciją (93,9 proc. ir 84,1 proc.; $p < 0,05$). Įdomu pastebėti, kad merginoms labiau patinka kūno kultūros pamokos, kuriose mokytojai tik paviršutiniškai geba padėti joms atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (82,4 proc. ir 62,7 proc.; $p < 0,007$), sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (78,9 proc. ir 67,3 proc.; $p < 0,1$), sudominti mokomuoju dalyku ir palaikyti jų mokymosi motyvaciją (83,9 proc. ir 61,9 proc.; $p < 0,002$) lyginant su gabesniais pedagogais. Kita vertus, merginoms labiau patinka kūno kultūros pamokos, kai mokytojas geba spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija. Merginos palankiau atsiliepia apie kūno kultūros mokytojus, kurių šie gebėjimai ryškesni (29,4 proc. ir 20,0 proc.; $p < 0,1$).

Sugretinę etinius kūno kultūros mokytojų gebėjimus su mokinių atsakymais apie pedagogus, pastebėjome, kad dažniau patinka tie pedagogai, kurie labiau nei paviršutiniškų gebėjimų kolegos geba ugdyti mokinių savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi (72,6 proc. ir 61,3 proc.; $p < 0,03$). Patinka ir tie mokytojai, kurie labiau geba sukurti mokiniui aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (73,7 proc. ir 64,2 proc.; $p < 0,09$), padėti spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija (75,2 proc. ir 59,6 proc.; $p < 0,003$). Išryškėjo vaikų ir merginų grupių skirtumai. Vai-

kinai teigiamiau vertina kūno kultūros mokytojus, kurie geriau nei kiti geba ugdyti jaunuolių savivertę ir pasitikėjimą savimi (69,9 proc. ir 50,6 proc.; $p < 0,02$), o merginos išskyrė tuos, kurių gebėjimai padėti joms atpažinti savo lūkesčius ir jų siekti (31,9 proc. ir 21,6 proc.; $p < 0,1$) bei sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą (86,0 proc. ir 67,9 proc.; $p < 0,01$) taip pat, kaip ir vaikinių atveju, yra ryškesni.

Palyginę etinius kūno kultūros mokytojų gebėjimus su mokinių nuomone apie tai, kokie mokytojai jiems nepatinka, pastebėjome, kad dažniau nepatinka tie pedagogai, kurie tik paviršutiniškai geba ugdyti mokinių savivertę ir pasitikėjimą savimi lyginant su ryškesnių gebėjimų mokytojais (27,0 proc. ir 16,4 proc.; $p < 0,02$). Tai labiau atspindėjo vaikinių (34,2 proc. ir 18,4 proc.; $p < 0,03$) nei merginų (18,5 proc. ir 14,0 proc.) grupėje. Tačiau merginoms dažniau nei vaikiniams nepatinka toks kūno kultūros mokytojas, kuris tik paviršutiniškai geba padėti mokiniui spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija. Taip manančios merginos mažiau aktualizuoja ryškesnių etinių gebėjimų kūno kultūros mokytojus (10,5 proc. ir 21,3 proc.; $p < 0,06$).

Lyginamosios analizės duomenys rodo, kad mokiniams labiau patinka tie kūno kultūros mokytojai, kurie geba ugdyti jų savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi, padėti jiems spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija, bei sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą, o nepatinka tie, kurių šie gebėjimai tėra paviršutiniški.

Lyginant kūno kultūros mokytojų etinius gebėjimus su mokinių atsakymais į klausimą, kas jiems patinka kūno kultūros pamokose, pastebėta, kad ryškesniais etiniais gebėjimais pasižymintys kūno kultūros mokytojai palankiau vertinami tų mokinių, kurie nurodė, kad jiems patinka didelė fizinės veiklos įvairovė (76,0 proc. ir 66,3 proc.; $p < 0,09$). Kur kas labiau ryškesnių etinių gebėjimų kūno kultūros mokytojai priimtini tai mokinių grupei, kuri nurodė kad patinka mokytojas (78,0 proc. ir 54,4 proc.; $p < 0,001$), kad pamokos gerai organizuotos (61,6 proc. ir 47,8 proc.; $p < 0,04$) ir įdomios (73,6 proc. ir 62,6 proc.; $p < 0,07$). Nustatyta, kad vaikinai dažniau nei merginos teigia, kad šiems pedagogams būdinga fizinės veiklos įvairovė per pamoką (86,3 proc. ir 66,7 proc.; $p < 0,008$), geras pamokų organizavimas (66,7 proc. ir 45,8 proc.; $p < 0,02$), jų įdomumas (78,5 proc. ir 62,5 proc.; $p < 0,05$), kad jiems patinka mokytojas (70,8 proc. ir 41,8 proc. $p < 0,001$). Tokį pedagogą labiau mėgsta ir merginos lyginant su paviršutiniškų gebėjimų mokytojais (83,3 proc. ir 69,6 proc.; $p < 0,06$).

Ryškesnių etinių gebėjimų mokytojai dažniau nei paviršutiniškų gebėjimų jų koligos priimtinesni tiems mokiniams, kurie nurodė, kas nepatinka kūno kultūros pamokose, išskyrė neteisingą jų pastangų vertinimą (31,2 proc. ir 15,6 proc.; $p < 0,003$), dažniau nurodė, kad jie neskatinami pamokoje (35,4 proc. ir 25,0 proc.; $p < 0,07$), kad pamokos neįdomios (35,1 proc. ir 22,2 proc.; $p < 0,02$) ir kad nepatinka mokytojas (27,8 proc. ir 12,4 proc.; $p < 0,003$). Būtina atkreipti dėmesį, kad kur kas daugiau mokleivių, vertindami pamokas, nurodė, kad patinka mokytojas. Pastebėta, kad daugiau paviršutiniškų etinių gebėjimų mokytojai geriau vertinami vaikinių, kurie nurodė, kad pamokose nuobodu (39,6 proc. ir 24,4 proc.; $p < 0,06$), kad neteisingai vertinamos jų

pastangos (31,3 proc. ir 15,4 proc.; $p < 0,03$), kad neįdomios pamokos (38,2 proc. ir 20,3 proc.; $p < 0,02$) ir kad nepatinka pedagogas (37,3 proc. ir 18,1 proc.; $p < 0,02$). Mažiau ryškesnių skirtumų pastebėta merginų grupėje. Jos taip pat, kaip ir vaikinai, dažniau nurodė, kad paviršutiniškų gebėjimų mokytojai lyginant su ryškesnių gebėjimų kolegomis neteisingai vertina jų pastangas (29,3 proc. ir 15,9 proc.; $p < 0,07$). Tačiau, merginų nuomone, ryškesnių etinių gebėjimų mokytojai jas mažai skatina (35,7 proc. ir 20,2 proc.; $p < 0,05$).

Kūno kultūros mokytojų etinius gebėjimus palyginome su mokinių atsakymais į klausimą, kokios pedagogų savybės jiems patinka (žr. 53 lentelę).

53 lentelė

Mokiniam patinkančių mokytojo savybių įverčių sąsajos su jo etiniais gebėjimais (proc.)

Mokytojo savybės	Etinių gebėjimų raiška		p
	Ryškūs gebėjimai	Paviršutiniški gebėjimai	
Gera fizinė išvaizda	73,3	48,4	< 0,001
Draugiškas	97,1	83,9	< 0,001
Išmano savo dalyką	96,7	86,3	< 0,001
Ramus	86,5	78,6	< 0,09
Bendrauja su klase	96,6	88,7	< 0,004
Turi humoro jausmą	95,9	79,2	< 0,001
Domisi kiekvienu mokiniu	86,5	67,0	< 0,001
Su juo lengva bendrauti	96,9	83,5	< 0,001
Kūrybingas	76,0	53,5	< 0,001
Taiko naujoves	76,4	56,4	< 0,001
Atsižvelgia į mokinių nuomonę skirdamas užduotis	76,4	56,4	< 0,001

53 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad mokiniai ryškesnių etinių gebėjimų kūno kultūros mokytojų patinkančias savybes vertina teigiamiau nei paviršutiniškų gebėjimų mokytojų. Ne toks ryškus skirtumas tik vertinant pedagogų ramumą. Lentelės duomenys taip pat atskleidžia, kad mokiniams labiausiai patinka ryškesnių etinių gebėjimų mokytojų draugiškumas, savo dalyko išmanymas, lengvumas bendraujant, draugiškumas. Rečiau teigiamai vertinamos tokios mokytojų savybės: gera fizinė išvaizda, kūrybiškumas, naujovių taikymas bei pastangos atsižvelgti į mokinių nuomonę skiriant užduotis.

Lyginant šiuos duomenis lyčių požiūriu, pastebėta, kad vaikinai įvardija tas pačias lentelėje nurodytas savybes, o merginos gerą fizinę išvaizdą ryškesnių etinių gebėjimų mokytojams priskiria dažniau nei vaikinai (83,3 proc. ir 64,7 proc.; $p < 0,02$).

Kitoje lentelėje (žr. 54 lentelę) pateiktos kūno kultūros mokytojų etinių gebėjimų sąsajos su tomis jų savybėmis, kurios mokiniams nepatinka.

**Mokiniam nepatinkančių mokytojo savybių įverčių sąsajos
su jo etiniais gebėjimais (proc.)**

Mokytojo savybės	Etinių gebėjimų raiška		p
	Ryškūs gebėjimai	Paviršutiniški gebėjimai	
Nebendrauja su mokiniais	22,0	34,2	< 0,02
Reikalauja normatyvų vykdymo	36,4	49,6	< 0,03
Per pamokas nedalyvauja fizinėje veikloje kartu su mokiniais	36,3	47,6	< 0,06
Nerodo entuziazmo	28,3	39,6	< 0,05
Nepakantus	23,3	31,5	> 0,05
Trūksta pasiaukojimo	28,9	48,6	< 0,001
Neįdomios pamokos	33,0	47,7	< 0,01
Neatsižvelgia į mokinių norus, pageidavimus	35,4	52,6	< 0,004

Šios (54) lentelės duomenys rodo ne tokius ryškius skirtingų etinių gebėjimų mokytojų skirtumus, be to, ir vertinimų procentai yra mažesni. Mažiau skiriasi tirtų grupių mokytojai tokiais mokiniam nepatinkančiomis savybėmis: nedalyvavimu per pamokas fizinėje veikloje kartu su mokiniais ir nepakantumu. Ryškesnių etinių gebėjimų grupėje mokiniam labiausiai nepatinka reikalavimas vykdyti normatyvus, nedalyvavimas fizinėje veikloje kartu su mokiniais bei nenoras atsižvelgti į jų pageidavimus. Paviršutiniškų etinių gebėjimų grupėje mokiniam labiausiai nepatinka nenoras atsižvelgti į jų pageidavimus, reikalavimas vykdyti normatyvus, nedalyvavimas fizinėje veikloje, t. y. tos pačios savybės, kaip ir ryškesnių etinių gebėjimų pedagogų. Vadinasi, minėtas mokytojų savybes galime apibūdinti kaip labiausiai mokiniam nepatinkančias.

Lyginant vaikinų ir merginų grupes pastebėta, kad vaikinai, kaip ir patinkančių mokytojų savybių atveju, nurodo visas lentelėje išvardytas nepatinkančias pedagogų savybes, o merginos jas įvardija rečiau.

3.3.3. Mokytojo socialinės komunikacijos nuostata, kaip pedagoginės komunikacijos pamokoje veiksnys

Kai kurios tendencijos pastebėtos lyginant kūno kultūros mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos sąsajas su jų bendravimo su mokiniais ypatumais per kūno kultūros pamokas. Jos parodytos lentelėse, apibūdinančiose bendravimo situacijas pamokoje. Vienoje iš jų (žr. 55 lentelę) pateikti duomenys apie bendravimo raišką situacijose, kada mokins gerai atlieka pratimą.

Bendravimo su mokiniais raiška mokytojų socialinės komunikacijos nuostatų grupėse (kai mokinys gerai atlieka pratimą) (proc.)

Mokytojo elgesys	Teigiamos nuostatos grupė			Neigiamos nuostatos grupė		
	Dažnai	Kartais	Niekada	Dažnai	Kartais	Niekada
Pagiria	33,3	56,3	10,4	30,6	62,0	7,4
Rodo kaip pavyzdį kitiems	22,9	53,0	24,2	17,5	59,2	23,2
Nekreipia dėmesio	11,4	45,8	42,8	9,3	38,1	52,7

55 lentelės duomenys rodo, kad šioje situacijoje teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos mokytojais dažniau pagiria mokinį, kai jis gerai atlieka pratimą, ir dažniau rodo pavyzdžiu kitiems vaikams.

Nustatyta ne tokia ryški mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos ir jo kalbinės elgsenos sąsaja situacijose, kai mokiniui nepavyksta gerai atlikti pratimą (žr. 56 lentelę).

Bendravimo su mokiniais raiška mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos grupėse (kai mokiniui nepavyksta gerai atlikti pratimą) (proc.)

Mokytojo elgesys	Teigiamos nuostatos grupė			Neigiamos nuostatos grupė		
	Dažnai	Kartais	Niekada	Dažnai	Kartais	Niekada
Pataria	56,0	35,3	8,7	57,1	29,9	13,0
Pasišaipto	6,4	14,5	78,6	5,2	15,3	79,6
Apšaukia	5,5	14,9	79,1	4,4	18,3	77,3
Išjuokia	4,7	12,0	83,3	3,5	12,7	83,8

Iš 56 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad kai mokiniui nepavyksta gerai atlikti pratimą, tai ir teigiamos, ir neigiamos socialinės komunikacijos nuostatos mokytojais vienodai elgiasi šioje situacijoje, t. y. jų bendravimas su mokiniais iš esmės nesiskiria.

Nustatyti ryškesni mokinių ir mokytojų bendravimo skirtumai tose situacijose, kai pedagogui paskyrus užduotį mokinys jai prieštarauja, gindamas savo norus (žr. 57 lentelę).

Bendravimo su mokiniais raiška mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos grupėse (kai mokinys prieštarauja mokytojo skiriamai užduočiai) (proc.)

Mokytojo elgesys	Teigiamos nuostatos grupė			Neigiamos nuostatos grupė		
	Dažnai	Kartais	Niekada	Dažnai	Kartais	Niekada
Pakeičia užduotį	12,2	53,8	34,0	12,2	55,0	32,8
Apšaukia	5,2	27,0	67,8	7,5	23,3	69,2
Gestais ir mimika rodo, kad nekeičia užduoties	16,7	43,2	40,2	11,0	39,2	49,8
Nekreipia dėmesio	21,6	42,8	35,6	14,1	39,2	46,7

Kaip rodo 57 lentelėje pateikti duomenys, šioje situacijoje teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos mokytojai rečiau apšaukia mokinį, dažniau gestais ir mimika rodo, kad nekeičia užduoties ($p < 0,06$), ir nekreipia į tai dėmesio ($p < 0,02$) lyginant su pedagogais, kurių socialinės komunikacijos nuostata yra neigiama.

Lyginant mokytojo ir mokinių bendravimo ypatumus aprašytose situacijose, pastebėta, kad kai merginos gerai atlieka pratimą, tai teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos mokytojai dažniau nei neigiamos nuostatos kolegos rodo jas pavyzdžiu kitiems (20,5 proc. ir 17,3 proc.; $p < 0,06$), o vaikinių atžvilgiu teigiamos nuostatos mokytojai dažniau nekreipia į tai dėmesio (47,1 proc. ir 34,5 proc.; $p < 0,1$). Kai mokiniais nepavyksta gerai atlikti pratimą, tai šios nuostatos mokytojai jiems dažniau pataria (40,5 proc. ir 31,4 proc.; $p < 0,1$), bet ir dažniau nekeičia užduoties jiems prieštaraujant (46,6 proc. ir 33,1 proc.; $p < 0,06$). Pastarasis atvejis būdingas ir merginų atžvilgiu (19,5 proc. ir 9,6 proc.; $p < 0,1$).

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad tie kūno kultūros mokytojai, kuriems būdinga teigiama socialinės komunikacijos nuostata, išsiskiria ir teigiamu požiūriu į bendravimą su mokiniais per kūno kultūros pamokas.

TYRIMO REZULTATŲ APITARIMAS

Tyrimo duomenys, gauti įvertinimus moksleivių atsakymus apie jų fizinį aktyvumą, išryškėjantį sportuojant (pasirinktos sporto šakos treniruočių lankymą) bei kitomis fiziškai aktyviomis veiklos formomis, patvirtina žinomą mažesnio merginų nei vaikų pomėgio fiziškai lavintis laisvalaikiu faktą. Svarbu pabrėžti, kad net 43,7 proc. tirtų dešimtų klasių merginų ir 15,0 proc. vaikų apskritai yra fiziškai pasyvūs. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, moksleivių (vaikinų ir merginų) nuomone, aktyviai fizinei veiklai juos mažai skatina tėvai ir kūno kultūros mokytojai. Jeigu tėvų vaidmuo formuojant teigiamą augančių vaikų požiūrį į fizinį aktyvumą silpnėja, tai kūno kultūros pamokų, kuriose mokiniai privalo dalyvauti, vaidmuo, kai kurių tyrėjų nuomone, yra bene pagrindinis įtraukiant juos į fiziškai aktyvią veiklą (Siedertop, 2002; Zwozdiak – Myers, Whitehead, Capel, 2004). Tačiau daugelyje šalių, kaip ir Lietuvoje, šiam mokomajam dalykui skiriama per mažai dėmesio, todėl ugdymo praktikoje atotrūkis tarp oficialios švietimo politikos ir ugdymo realybės yra paplitęs reiškinys. Neatsitiktinai mokslinėje literatūroje akcentuojamas žemas kūno kultūros pamokų statusas, nepakankamas jų skaičius ir kokybė, materialinių išteklių stoka (Iao, Jin, 2005; Hardman, 2008; Jankauskienė, 2008; Trinkūnienė ir kt., 2009).

Pritarus teiginiui, kad kūno kultūros pamoka mokykloje yra vienas pagrindinių veiksmų, galinčių paskatinti mokinius rinktis fizinį aktyvumą laisvalaikiu ir jį tęsti visą gyvenimą, neabejotinai tenka sutikti ir su tuo, kad siekiant, jog mokiniai ugdytūsi sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatas ir gebėjimus bei sistemingo fizinio aktyvumo įpročius, svarbus kūno kultūros mokytojo vaidmuo.

Pradedant diskusiją apie kūno kultūros mokytojo vaidmenį skatinant mokinių sveikatą stiprinantį fizinį aktyvumą, jo savistabos bei savikontrolės poreikio ugdydamasi, pravartu apžvelgti tuos moksleivių tyrimo rezultatus, kurie atskleidžia jų subjektyvius kūno kultūros pamokų vertinimus. Gauti rezultatai rodo teigiamesnę dešimtų klasių vaikų ir merginų požiūrį į kūno kultūros pamokas. Jie nurodo, kad šiose pamokose įdomu ir smagu ir kad gali pasižymėti, nes yra didelė fizinės veiklos įvairovė, o svarbiausia mūsų tyrimo kontekste, kad didesnei daliai moksleivių (ypač merginų) patinka kūno kultūros mokytojas. Tai, kas mokiniams nepatinka kūno kultūros pamokose, labiau susiję ne su pamokos turiniu ir mokytojo veikla joje, o su organizaciniais ypatumais (dažniausiai nurodomas per trumpas pamokos laikas bei persirengimo problemos).

Kadangi kūno kultūros mokytojo vaidmuo pamokoje yra esminis, pravartu atsižvelgti į tyrimo rezultatus, kurie atspindi, kaip mokiniai vertina jo pedagoginę veiklą ir asmenybės savybes. Tyrimo duomenys parodė, kad mūsų tirti vaikinai ir merginos vie-

nodai pozityviai vertina kūno kultūros mokytojų komunikacinius gebėjimus bei gerą savo dalyko išmanymą. Palankiai jie atsiliepia ir apie pedagogo draugiškumą, ramumą, humoro jausmo turėjimą. Rečiau mokiniai (ypač vaikinai) akcentuoja gerą fizinę mokytojo išvaizdą. Taip pat jie rečiau nurodo tas pedagogo savybes ir pedagoginės veiklos bruožus, kurie jiems nepatinka. Vaikinams dažniau nei merginoms nepatinka, kad kūno kultūros mokytojas ne visada atsižvelgia į jų pageidavimus per pamoką, reikalauja vykdyti normatyvus. Savo ruožtu merginos dažniau įvardija pedagogo nenorą bendrauti, ižeidžiančių pastabų vartojimą, nepakantumą. Tačiau neigiamo šių savybių vertinimo dažnis merginų atsakymuose apie bendravimo su kūno kultūros mokytoju ypatumus pamokoje nesiskiria nuo vaikinų.

Gauti duomenys patvirtina būtinybę pritari teiginiams apie teigiamą ir kūno kultūros pamokos, ir jos mokytojo vaidmenį formuojant palankų mokinių požiūrį į kūno kultūrą apskritai. Kadangi kūno kultūros pamokos tikslas siejamas su mokinių sveikata stiprinančio fizinio aktyvumo nuostatos bei atitinkamų gebėjimų ugdymu, tad suprantama, jog kūno kultūros mokytojas turi padėti jiems suprasti mokomojo dalyko esmę, išmokyti pačius pasirinkti pratimus bei fizinio aktyvumo formas laisvalaikiu. Toks ugdymo procesas, kuriame plėtojamos mokinio dalykinės kompetencijos, yra pagrįstas mokytojo ir mokinių bendradarbiavimu (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009). Kita vertus, kad pedagogas galėtų ugdyti kitų kompetencijas, jis turi būti profesionalas. Tai pabrėžia daugelis ugdymo praktikos tyrėjų, kurie, remdamiesi tyrimų rezultatais, teigia, jog kūno kultūros mokytojo profesionalumas, o ypač studijų metais įgytos kompetencijos, turi lemiamos įtakos formuojant vaikų, visų pirma paauglių, fizinę saviugdą (Ward, O'Sullivan, 2006; Hardman, 2008; Rakauskienė, Kardelienė, 2009).

Apie teigiamą kūno kultūros pamokos įtaką mokinių fiziniam aktyvumui laisvalaikiu kalba ir kiti autoriai (Kristjansdott, Vilhjalmsson, 2001). Jie pažymi, kad ji galima tik tuo atveju, jeigu mokiniai šiose pamokose gali kaupti pozityvią patirtį, o ugdymo turinyje skiriamas dėmesys mankštinimosi pratimų bei sporto šakų technikos ir taktikos įvaldymui. Kita vertus, pabrėžiama, kad vaikų fizinis aktyvumas glaudžiai susijęs su amžiaus bei lyties ypatumais, su socialiniu – ekonominiu šeimos statusu. Minėti autoriai ugdant mokinių kūno kultūrą siūlo atkreipti dėmesį į šias mažo fizinio aktyvumo moksleivių rizikos grupes: vyresniojo amžiaus paaugliai, mergaitės, mokiniai, gyvenantys priemiesčiuose bei žemesnio socialinio – ekonominio statuso šeimose. Apie socialinio – ekonominio šeimos statuso sąsajas su mokinių fiziniu aktyvumu kalba ir kiti tyrėjai (Dogkas, Stathi, 2007; Šukys, Bagdonas, 2007). Pirmieji iš jų yra tos nuomonės, kad kūno kultūros mokytojas, dirbdamas su mažo fizinio aktyvumo rizikos grupės mokiniais, galėtų jiems padėti kurdamas tinkamą mokymosi aplinką.

Minėjome, kad labiausiai kūno kultūros pamokose vaikinams nepatinka, kad mokytojas ne visada atsižvelgia į jų pageidavimus. Kai kurie autoriai (Word ir kt., 2008), remdamiesi atliktų tyrimų rezultatais, siūlo suteikti vaikams pasirinkimo teisę. Jų nuomone, tokia kūno kultūros mokytojo pozicija stiprina mokinio savarankiškumą ir įgalina pedagogą kurti vaiko autonomiją stiprinančią edukacinę aplinką. Šio fakto

suvokimas, anot autorių, susijęs su kūno kultūros pamokos tikslu, t. y. siekti visų mokinių sistemingo fizinio aktyvumo, padedant jiems formuoti teigiamą jo nuostatą visą gyvenimą. Šią mintį patvirtina ir kitų tyrėjų nuomonė, jog minėta edukacinė aplinka, kai atsižvelgiama į mokinių poreikius, skatina jų savarankiškumą, norą siekti rezultatų (Prusak ir kt., 2004). Tai, kad moksleiviai gali turėti pasirinkimo teisę kūno kultūros pamokoje, nurodo ir kiti autoriai (Xiang ir kt., 2003).

Tas faktas, kad mūsų tirtiems dešimtų klasių vaikinams ir merginoms patinka kūno kultūros pamokos dėl to, kad jose smagu, gali būti vertinamas kaip viena iš prielaidų, galinčių turėti teigiamos įtakos jiems išitraukiant į aktyvią fizinę veiklą, nes, kaip nurodoma literatūroje (Proschaska et al, 2003), jeigu vaikams ir paaugliams trūksta teigiamų emocijų, tada atsiranda pasyvumas. Tai rodo, kad teigiamų emocijų pamokoje stoka vertintina kaip negatyvi kūno kultūros ugdymo proceso raiška. Kitų autorių (Garn, Cathran, 2006) nuomone, smagumo (malonumo) jausmas tėra trumpalaikė ir neesminė būseną, tad, remdamiesi kitų tyrėjų nuomone, jie teigia, kad jis kūno kultūros veikloje nėra svarbus rezultatas. Tačiau norėdami įsitikinti, jog galbūt yra priešingai, minėti autoriai atliko tyrimą, kurio rezultatas parodė, kad teigiamų emocijų išgyvenimas pamokoje labai priklauso nuo kūno kultūros mokytojo. Taip pat buvo atskleista, kad pedagogo gebėjimas bendrauti lemia mokinių išgyvenamą pasitenkinimą kūno kultūros pamokose, todėl jie mano, kad mokytojas atsakingas už šios būsenos sužadinimą.

Kai kurie tirtų merginų pasisakymai apie kūno kultūros mokytojo nenorą bendrauti, įžeidžiančių pastabų vartojimą, nepakantumą gali rodyti tokio pedagoginės veiklos principo kaip pagarba mokiniui trūkumą. Viename iš tyrimų (Rakauskienė, Kardelienė, 2009), kuriame dalyvavo septintų – dvyliktų klasių mokiniai, nustatyta, kad beveik pusei tyrimo dalyvių buvo aktualūs įvairaus pobūdžio nesutarimai su pedagogais ir kad daugeliu atvejų jų priežastis – mokytojų elgesys. Taip pat pastebėta, kad merginas dažniau nei vaikus neigiamai veikia kūno kultūros mokytojo elgesys (pavyzdžiui, pastabos dėl išvaizdos, tingumo). Minėto tyrimo autorės formuluoja teiginį, kad mokiniai geba išvelgti ir savo problemišką elgesį, kuris trukdo pedagoginei komunikacijai per pamokas. Tai kūno kultūros pamokų praleidinėjimas, pasyvumas pamokose, prieštaravimai bei ginčai su mokytoju. Galima teigti, kad mokiniai vertina kūno kultūros veiklą. Kitame tyrime (Fominienė, 2007), stebint kūno kultūros pamokas, užfiksuota, kad mokytojai, suteikdami mokiniams informacijos apie fizinių pratimų atlikimą, dažniau tai daro trumpai ir liepiamąja nuosaka, nes mano, kad pamokų veiksmingumą sąlygoja mokinių valdymas, neretai naudojant moralinio smerkimo būdus. Akivaizdu, kad tokiais atvejais pažeidžiamas ugdymo aksiologijos dėsnis, reikalaujantis optimistiškai vertinti mokinių bei jo bendravimo galimybes (Rakauskienė, Kardelienė, 2009).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad labiausiai vaikinių ir merginų dalyvavimą kūno kultūros pamokose sąlygoja vidinės paskatos, t. y. noras daugiau sužinoti, įdomu tai, ko mokomasi. Mažiau mokiniams svarbus sėkmės siekimas ir nesėkmių vengimas. Būtina pabrėžti, kad mokinių dalyvavimą kūno kultūros pamokose didžia dalimi skatina kūno kultūros mokytojo pedagoginė atsakomybė. Kai kurie tyrėjai (Kardelienė, 2004) aktua-

lizuoja šio dalyko mokytojo asmenybės poziciją norint išsaugoti teigiamą mokinio požiūrį į dalyvavimą pamokose. Kitų autorių teigimu, vidines vaikų pastangas dalyvauti kūno kultūros pamokose stiprina edukacinė aplinka, kuri skatina jų savarankiškumą, norą siekti rezultatų (Prusak ir kt., 2004).

Teigiami mokinių fizinio aktyvumo ryšiai su jų psichosocialinės sveikatos rodikliais, požiūris į mokyklą ir į kūno kultūros pamokas patvirtina palankios jų nuomonės apie fizinio aktyvumo ugdymo per kūno kultūros pamokas svarbą. Tad tenka grįžti prie kūno kultūros mokytojo vaidmens ir apibūdinti tuos pedagogus, kuriuos vaikai vertina pozityviai, ir tuos, kurie, jų nuomone, netenkina lūkesčių.

Kūno kultūros mokytojų profesinių kompetencijų tyrimo duomenys rodo teigiamą mokytojų požiūrį į gerą savo dalyko išmanymą. Tai, kad tirtų pedagogų šie gebėjimai išplėtoti, rodo ir mokinių apklausos duomenys. Vertindami kūno kultūros mokytojų pedagoginę veiklą pamokoje ir jų asmenybės savybes, mokiniai ypač teigiamai vertina būtent gerą savo dalyko išmanymą. Palankiai kūno kultūros mokytojai vertina ir savo bendravimo bei bendradarbiavimo kompetencijos gebėjimus. Kad šie mokytojų gebėjimai taip pat išplėtoti, patvirtina mokinių apklausos rezultatai. Nurodydami kūno kultūros mokytojo savybes, kurios jiems nepatinka, tyrime dalyvavę vaikinai pedagogo bendravimą su mokiniais, šalia kitų pedagoginės veiklos ypatumų ir asmenybės savybių neigiamo vertinimo, įvardijo tik aštuntoje pozicijoje, o merginos paminėjo paskutinėje – dešimtoje – vietoje. Sutampa ir kiti kūno kultūros mokytojų ir mokinių tyrimo duomenys. Antai, atsakydami į klausimą, kokios mokinių savybės trukdo efektyviai vesti kūno kultūros pamokas, pedagogai, be kitų, išskiria mokinių abejingumą pamokoms, tingumą. Savo ruožtu mokiniai, nurodydami veiksnius, kurie, jų nuomone, sąlygoja nepakankamą jų fizinį aktyvumą, taip pat dažnai nurodo tingėjimą.

Atskleistas mokytojų ir mokinių nuomonių sutapimas leidžia kalbėti apie kūno kultūros mokytojų profesinio tapatumo apraiškų – dalykinių ir komunikavimo gebėjimų – svarbą. Mokslininkų nuomone, gebėjimai, siejantys pedagogo žinias, elgseną ir pasirengimą veikti, įgalina jį atlikti socialinį vaidmenį (Rakauskienė, Kardelienė, 2009). Minėtų autorių nuomone, dabartinėje Lietuvos situacijoje, kai kalbama apie gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategijos įgyvendinimą, būtina domėtis kūno kultūros mokytojo profesiniu tobulinimusi bei rengimu. Kita vertus, kaip teigia viena šios strategijos rengėjų, šiandieniniam kūno kultūros mokytojui numatyta sveikatos ugdymo veikla yra sunkiai įgyvendinama dėl infrastruktūros sąlygų, o prasta edukacinė aplinka ir mokinių skaičius kūno kultūros pamokoje miestų bendrojo lavinimo mokyklose trukdo pedagogui diskutuoti su mokinais, aiškinantis užduočių ir pratimų naudą, atskleidžiant sveikos gyvensenos ypatumus (Jankauskienė, 2008). Kiti tyrėjai nurodo, kad kūno kultūros pamokose mokytojo veiksmus neigiamai veikia inventoriaus stoka ir edukacinė aplinka, kuri nėra funkcionali, saugi ir higieniška (Karbočienė ir kt., 2005).

Kalbėdami apie kūno kultūros mokytojo profesinį tobulėjimą, kai kurie autoriai (Zwozdziak – Myers, Whitehead, Capel, 2004) profesinėje veikloje išskiria du jo vaidmenis: pedagogo ir kūno kultūros mokytojo. Juos minėti autoriai aiškina tuo, jog kū-

no kultūros mokytojas, kaip ir apskritai bet kurio dalyko mokytojas, savo profesinėje veikloje turi vadovautis lūkesčiais, kurie susiję su mokyklinio ugdymo tikslais. Tai reiškia, kad jie turi būti doro piliečio elgesio pavyzdžiais ir skatinti mokinių asmenybių gerųjų savybių vystymąsi. Šiuo atveju akcentuojamas toks profesinį kryptingumą nusakantis vertybių turinys, kuriame išryškėja punktualumas, organizuotumas, teisingumas, objektyvumas. Kitas vaidmuo, kurį atlieka kūno kultūros mokytojas, – tai jo poelgiai, susiję su kūno kultūros, kaip mokomojo dalyko, tikslo realizavimu. Pedagogas turi taip pasirinkti mokymo metodus ir veiklas, kad mokiniai susidomėtų kūno kultūros pamokomis. Šių dviejų vaidmenų sugretinimas kelia dilemą, kokio rezultato reikia siekti ugdant kūno kultūrą. Jeigu mokytojas rūpinsis mokinių bendrųjų kompetencijų ir vertybių ugdymu, tai jam mažai liks laiko lavinti jų motoriką, kūno laikyseną bei suvokti sporto šakų techniką. Esant tokiai situacijai, aukščiau cituoti autoriai mano, kad kūno kultūros mokytojo profesinės veiklos pradžioje reikia siekti dalyko tikslo ir uždavinių įgyvendinimo ir tik po to pereiti prie bendresnių ugdymo tikslų realizavimo.

Plėtojant diskusiją apie kūno kultūros mokytojo profesionalumą, būtina aptarti mūsų tyrime aktualizuotą kūno kultūros mokytojo etinės kompetencijos gebėjimų raišką, išryškėjančią pedagogų požiūryje į pamokos organizavimą. Šiai etinei arba, kitaip tariant, mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijai atskleisti buvo išskirtos septynios ją apibūdinančios gebėjimų skalės. Palyginę etinių kūno kultūros mokytojų gebėjimų duomenis su mokinių atsakymais apie tai, koks kūno kultūros mokytojas jiems patinka, pastebėjome, kad dažniau jie įvardija tuos, kurie geba ugdyti vaikų savęs vertinimą ir pasitikėjimą savimi, tai yra plėtoti bendrąsias kompetencijas. Paminėti ir tokie mokytojai, kurie labiau geba sukurti aplinką, padedančią išgyventi pažinimo džiaugsmą bei spręsti problemas, susijusias su prarasta mokymosi motyvacija. Taip pat nustatyta, kad mokiniai ryškesnių etinių gebėjimų kūno kultūros mokytojus dėl patinkančios jų pedagoginės veiklos pamokoje ir asmenybės savybių vertina teigiamiau nei paviršutiniškų gebėjimų kolegas. Dalyvauti kūno kultūros pamokose labiau motyvuoja taip pat ryškesnių etinių gebėjimų pedagogai negu tie mokytojai, kurių pedagoginės veiklos pamokoje atžvilgiu mokiniai išsakė neigiamus vertinimus.

Etinės mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencijos tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų pritaria teiginiams, kurie rodo pedagogo gebėjimą ugdyti mokinių savivertę ir pasitikėjimą savimi. To siekiama bendraujant su mokiniais. Mokytojai vyrai dažniau nei mokytojos pritaria hierarchiniam ir konvenciniam bendravimui su vaikais. Tai rodo, kad kai kurie pedagogai kūno kultūros pamokų veiksmingumą tapatina su valdymu, kuriame ignoruojamas humaniškas požiūris į mokinį ir pedagoginį taktą. Tokiais atvejais pažeidžiamas ugdymo aksiologijos dėsnis, reikalaujantis iš pedagogo optimistiškai vertinti mokinį (Kardelienė, Kardelis, Rakauskienė, 2010). Kitais tyrimais nustatyta, kad kūno kultūros pamokose mokiniai, ypač berniukai, labiau pasitiki savimi nei nepasitiki (Malinauskas ir kt., 2008). Yra duomenų, rodančių kūno kultūros mokytojo paramos ir mokinių padaršiniimo mankštintis ir sportuoti laisvalaikiu svarbą (Dogkas, Stathi, 2007).

Tyrimo duomenimis, kūno kultūros mokytojai, siekdami suteikti greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį mokiniams, palaikydami jų savęs vertinimą, linkę patarti, kaip mokyti atskirų veiksmų ir judesių, bei drasinti tai daryti kiek galima geriau. Grįžtamojo ryšio svarba skatina bendradarbiavimą, todėl, kai kurių autorių teigimu, kūno kultūros mokytojas turi išmanyti, kaip pagirti mokinį, koreguoti jo atliekamus veiksmus (Zwozdiak – Myers, Whitehead, Capel, 2004).

Tiriant kitų etinės kompetencijos gebėjimų raišką, nustatytas teigiamas kūno kultūros mokytojų požiūris į gebėjimą kurti mokinių mokymąsi palaikančią sistemą, užtikrinančią socialinės atskirties prevenciją. Tai ypač svarbu dėl mūsų šalies gyventojų socialinės ir ekonominės padėties įvairovės. Tokio gebėjimo plėtra reikalauja iš kūno kultūros mokytojo atsakingumo profesinėje veikloje.

Svarbus ugdant kūno kultūrą mokytojų etinės kompetencijos gebėjimas – mokinių sudominimas mokomuoju dalyku. Tyrimas atskleidė, kad tirti kūno kultūros mokytojai išreiškė palankų požiūrį į jį palaikant mokymosi motyvaciją. Trečdalis apklaustų pedagogų mano, kad mokymosi turinys mažai orientuotas į mokiniams aktualių kompetencijų ugdymą. Tai rodo, kad mokytojas, realizuodamas socialinį užsakymą, tai yra skatindamas ir ugdydamas mokinių sveikatą stiprinančio fizinio aktyvumo poreikį, privalėtų pats imtis iniciatyvos ir spręsti, kam teikti prioritetą: ar orientuotis tik į konkrečius dalyko mokymo rezultatus, ar teikti pirmumą platesniems ugdymo tikslams. Be to, nurodoma, jog norėdamas atlikti socialinį vaidmenį, kūno kultūros mokytojas turi pasižymėti dalykiniais, pedagoginiais ir komunikavimo gebėjimais (Rakauskienė, Kardelienė, 2009).

Užduočių diferencijavimas ir individualizavimas kūno kultūros pamokoje, atsižvelgiant į mokinių fizinio parengtumo lygį, iš mokytojo reikalauja padėti vaikui atpažinti savo lūkesčius ir skatinti jų siekti. Tyrimo duomenys rodo, kad tirti kūno kultūros mokytojai, išreikšdami savo požiūrį į šį etinės kompetencijos gebėjimą, pritaria mokinių mokymosi poreikių nustatymui ir teorinių žinių įvertinimui. Tai rodo, kad prieš pradėdant mokyti vaikai turi turėti galimybę išsiaiškinti, suprasti, ko jie turėtų išmolti ir pasiekti. Šio gebėjimo būtinumą pabrėžia ir kiti tyrėjai (Puišienė, Kardelienė, Kardelis, 2008).

Kūno kultūros mokytojo etinės kompetencijos, kaip jo profesinės socializacijos raiškos, svarbą iš dalies atskleidžia tyrimas, kuriame ugdomuoju eksperimentu bandyta keisti mokinių požiūrį į kūno kultūros pamokas (Blauzdys, Bagdonienė, 2007). Buvo nustatyta, kad pagrindiniai teigiamo požiūrio į kūno kultūros pamokas ugdymo šaltiniai yra geras mokinių bendravimas su kūno kultūros mokytoju bei jo gebėjimas sudominti vaikus, įskaitant ir žinias, kurių jie įgyja per kūno kultūros pamokas.

Mokinių ir mokytojų bendravimui kūno kultūros pamokose įtakos gali turėti pedagogo bendravimo socialinėse situacijose ypatumai. Sugretinus kūno kultūros mokytojų socialinės komunikacijos nuostatos raiškos duomenis su jų ir mokinių bendravimo per kūno kultūros pamokas ypatumais, pastebėta, kad tie, kuriems būdinga teigiamesnė socialinės komunikacijos nuostata, išsiskiria ir palankesniu požiūriu į bendravimą su

mokiniais per kūno kultūros pamokas. Be to, jie turi ryškesnių gebėjimų sukurti aplinką, padedančią vaikams išgyventi pažinimo džiaugsmą, bei pasižymi kitais etinės kompetencijos gebėjimais. Kita vertus, literatūroje nurodoma, kad kūno kultūros mokytojams, lyginant su kitų specialybių pedagogais, dažniau būdingas atviras ar slaptas priešiškus, nukreiptas į bendravimo partnerį (Kardelienė, Kardelis, 2006). Taip pat cituojamame tyrime atskleista, kad kūno kultūros mokytojams būdinga ir neigiama komunikacinė nuostata, formuojanti nuomonę apie pašnekovus. Tokia tendencija fiksuojama ir V. Fominienės (2007) tyrime. Šie duomenys rodo, kad dar yra pedagogų (tai iliustruoja ir mūsų tyrimo rezultatai), kurie bendraudami per kūno kultūros pamokas ne visada vartoja tinkamus pasakymus, ypač kai mokiniui nepavyksta atlikti nors pratimą.

IŠVADOS

1. Dabartinėje radikaliai modernioje epochoje akcentuojama kūno kultūros mokytojo profesinė pozicija, įgalinanti realizuoti visuomenės socialinį užsakymą – skatinti mokinius suvokti sveikatos stiprinimo ir fizinio tobulėjimo socialinį vertingumą bei reikšmingumą. Kūno kultūros mokytojo profesinė pozicija, kaip profesionalumo veiksnys, leidžia formuoti mokinio dalykinę poziciją, kuriant jo autonomiją stiprinančią edukacinę aplinką. Čia svarbi pedagogo etinė mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencija, nes ji lemia mokytojo veiksmus, kad pamokoje jie išgyventų pasitenkinimą, kūno kultūros aksiologų dar įvardijamą kaip malonumą, džiaugsmą ir traktuojamą kaip multidimensinę būseną, sąlygojančią mokinių orientaciją į kūno kultūros saviugdą pasiekimus.

Aprašytos kūno kultūros mokytojo profesinės pozicijos raiškos rodo, kad pedagogas padeda mokiniams mokytis ir mokosi kartu. Tai reiškia, kad jo profesinė pozicija yra mokinių dalykinės – kūno kultūros – pozicijos ir jos raidos veiksnys.

2. Įvertinus mokinių dalykinę – kūno kultūros – poziciją pagal jų požiūrį į šio dalyko pamokas, nustatyta, kad vaikai išvelgia kūno kultūros mokytojo profesinės pozicijos tokias raiškas: pedagogas geba kurti mokymąsi palaikančią aplinką, kurioje išgyvenamas judėjimo pažinimo džiaugsmas, geba palaikyti ugdymo(-si) nusiteikimą.

3. Kūno kultūros mokytojo profesinę poziciją pamokoje atskleidžia pedagoginis kryptingumas: įvairios veiklos teigiamas vertinimas, galimybė perteikti mokiniams savo žinias, atskleisti savo gebėjimus, kas sukelia jų teigiamas emocijas, o siekiant mokymo rezultatų dažnai pasirenkamas hierarchinio bendravimo stilius.

Kūno kultūros pamokoje mokytojo profesinę poziciją rodo ir etinės kompetencijos gebėjimų ryškumas, nes pedagogas sukuria mokiniui judėjimo džiaugsmo pažinimo aplinką, suteikdamas jam greitą ir konstruktyvų grįžtamąjį ryšį. Etinės kompetencijos gilumą sąlygoja ugdymo turinį ir higienines sąlygas atitinkanti sporto bazė, skirtingi mokinių įgūdžiai ir mokymosi stiliai, individualus mokymosi aplinkos suvokimas.

4. Tyrimo kintamųjų sąsajos rodo kūno kultūros mokytojų profesinės ir mokinių dalykinės pozicijos pamokoje ryšius:

- tikslingo pedagoginio kryptingumo mokytojai, lyginant su situacinio pedagoginio kryptingumo pedagogais, fiziškai aktyvesni laisvalaikiu, jiems būdingesnis optimistinis požiūris į dabartinį savo gyvenimo tarpinį, teigiama socialinės komunikacijos nuostata, jie dažniau kūno kultūros pamokoje sukuria mokymosi aplinką, turinčią edukacinį poveikį ir edukacinę naudą mokiniams;

- ryškesnių etinės kompetencijos gebėjimų mokytojai dažniau sudomina mokinius mokomuoju dalyku, nuteikdami juos ugdyti kūno kultūrą;
- teigiamos socialinės komunikacijos mokytojams būdinga kurti pozityvią pedagoginę komunikaciją.

Moksleivių dalykinės pozicijos rodiklių ir socialinių demografinių veiksnių ryšys atskleidė, kad kūno kultūros pamokos patinka merginoms, kurių motinos turi aukštąjį išsilavinimą. Kūno kultūros mokytojų profesinės pozicijos apraiškų ir socialinių demografinių rodiklių sąsajos rodo, kad vyrams būdingas ryškus etinės kompetencijos gebėjimų ir tikslingo pedagoginio kryptingumo ryšys. Fiksuotas moterų ryškių etinės kompetencijos gebėjimų ir situacinio pedagoginio kryptingumo ryšys. Teigiamos socialinės komunikacijos nuostatos kūno kultūros mokytojai turi mažesnę nei 20 metų pedagoginio darbo stažą, yra fiziškai aktyvesni laisvalaikio, savo gyvenimą vertina optimistiškai, rečiau pasižymi tikslingu pedagoginiu kryptingumu. Remiantis tyrimo duomenimis, tikėtina, kad teigiamos socialinės komunikacijos mokytojams būdingi ryškūs etinės kompetencijos gebėjimai.

LITERATŪRA

1. Adaškevičienė, E. (2004). *Vaikų fizinės sveikatos ir kūno kultūros ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
2. Ališauskas, R. (2009). Lietuvos švietimas: sėkmės įrodymų paieškos. *Pedagogika*, 95, 13–21.
3. Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
4. Bacevičienė, M. (2005). *Vidutinio amžiaus Kauno gyventojų gyvenimo kokybė, subjektyvusis sveikatos vertinimas ir jo reikšmė prognozuojant mirtį*. Daktaro disertacija. Kaunas: KMU.
5. Bagdonienė, L. (2005). *V ir VI klasių mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymo(-si) dalyką ugdymas*. Daktaro disertacija. Vilnius.
6. Bagdonienė, L., Blauzdys, V. (2005). Prasmingos kūno kultūros pamokos ir jų įtaka V klasės mokinių fizinėms ypatybėms. *Sporto mokslas*, 3 (41), 59–66.
7. Bagdonienė, L., Blauzdys, V. (2005). V–VI klasių mokinių intereso kūno kultūrai lygių kaita. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (58), 3–10.
8. Batutis, O., Kardelis, K. (2001). Moksleivių nuomonė apie jų sėkmės ir nesėkmės priežastis per kūno kultūros pamokas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1(38), 3–8.
9. Batutis, O. (2003). *Moksleivių požiūris į fizinę saviugdą ir jo ugdymo galimybes mokykloje*. Daktaro disertacija. Kaunas: LKKA.
10. Bechtel, P.A., Sullivan, M. (2006). Effective professional development – what we now know. *Journal of Teaching in Physical Education*, 25,4, 363–378.
11. *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija 2006–2012*. (2006). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
12. *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo strategija*. Valstybės žinios. 2007, Nr. 63.
13. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2003). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
14. Biddle, S.J.H., Mutrie, N. (2008). *Psychology of physical activity: determinants, well-being, and intervention (2nd edition ed.)*. London: Routledge.

15. Bitinas, B.(2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius: Parama.
16. Bitinas, B. (2004). *Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Kron-ta.
17. Bitinas, B. (2005). Edukologijos mokslas ugdymo paradigimų sankirtoje. *Pedago-gika*, 79, 11–16.
18. Bycura, D., Darst, P.W. (2001). Motivating middle school students: A health-club approach. *Journal of Physical Education. Recreation and Dance*, 72, 24–29.
19. Blauzdys V., Bagdonienė L. (2007). Mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymosi dalyką ugdymas, didinant jo prasingumą: monografija. Vilnius: VPU leidykla.
20. Blauzdys, V. (1998). Fizinio ugdymo kaitos kryptis ir situacija bendrojo lavinimo mokyklose. *Ugdymo problemos*, IV (XXXI), 52–62.
21. Blauzdys, V., Jasiūnas, M. (2000). 11–12 klasių miesto ir kaimo moksleivių požiū-ris į kūno kultūros pamokas. *Sporto mokslas*, 4 (22), 57–61.
22. Bruzgelevičienė, R., Žadeikaitė, L. (2008). Ugdymo paradigimų kaita XX–XXI a. sandūroje – unikalus Lietuvos švietimo istorijos reiškinys. *Pedagogika*, 89, 18–28.
23. Calfee, R. (1999). Social science methodology: qua vadis. *Issues in Education*, 5 (2), 307–318.
24. Cavill, N., Kahlmeier, S., Racioppi, F. (2006). *Physical activity and health in Europe: evidence for action*. Denmark: Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
25. Chen, W. (2003). Evaluation of pre-service teacher preparation for achieving the national standards for beginning physical education teachers. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 17, 4, 331–347.
26. Coelho, J. D. (1999). Physical education in the 21st century. *Teaching Elementary Physical Education*, 10(6), 29–30.
27. Corcoran, J. & Stephenson, M. (2000). The effectiveness of solution focused the-rapy with child behavior problems: A preliminary report. *Families in Society*, 81, 468–474.
28. Dagkas, S., Stathi, A. (2007). Exploring social and environmental factors affec-ting adolescents participation in physical activity. *European Physical Education Review*, 13(3), 369–384.
29. Daniels, E., Sincharoen, S., & Leaper, C. (2005). The relation between sport orien-tations and athletic identity among adolescent girl and boy athletes. *Journal of Sport Behavior*, Vol. 28 (4), 315–332.
30. Eder, A. Health behaviour in school – aged children (HBSC). *A WHO Cross – Na-tional survey: Research protocol for the 1989/90 study*. Norway: Univ. of Bergen Research Centre for Health promotion, 1989.

31. Estola, E. (2003). Hope as work – student teachers constructing their narrative identities. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 47, 2, 181–203.
32. Fleming, J.S. (2004). *A Framework for Solutions. Long Term Benefit from Short Term Interventions*. Kauno Vytauto Didžiojo Universitetas, Teorinės psichologijos katedra, Nebraska University at Kearney, 26–52.
33. Fominienė, V. (2007). *Kūno kultūros mokytojų nuostata dėl pedagoginės komunikacijos kaip mokinių požiūrio į kūno kultūros ugdymąsi determinantę*. Daktaro disertacija. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
34. Fominienė, V.B., Kardelienė, L., Kardelis, K. (2006). Kūno kultūros mokytojų nuostata dėl komunikacijos kaip mokinių požiūrio į kūno kultūros ugdymąsi determinantę. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4(63), 42–47.
35. Franklin, C., Biever, J., Moore, K., Clemons, D., & Scamardo, M. (2001). The effectiveness of solution-focused theory with children in a school setting. *Research on Social Work Practice*, 11, 411–434.
36. Garcia-Lopez, L. J., Ingles, C. J., Garcia-Fernandez, J. M. (2008). Exploring the relevance of gender and age differences in the assessment of social fears in adolescence. *Social behavior and personality*, 36(3), 385–390.
37. Gard, M., & Meyenn, R. (2000). Boys, bodies, pleasure and pain: interrogating contact sports in schools. *Sport, Education and Society*, 5 (1), 19–35.
38. Garn, A. C., Cothran, D. J. (2006). The four factor in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 25, 281–297.
39. Giddens A. The constitution of society. Outline of the theory of structuration. London: Hutchison, 1984.
40. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
41. Grabauskas, V. (2004). Vaikų ir jaunimo sveikatai įtakos turintys veiksniai: Lietuvos situacija. *Sveikata*, 8–9, 2–9.
42. Grechus, M., Docheff, D., Conn, J. (2007). Physical educators assigned to teach health. *Missouri Journal of Health, Physical Education, Recreation, and Dance*, 17, 40–47.
43. Green, K. (2002). Physical education teachers in their figuration: a sociological analysis of everyday „Philosophies“. *Sport, Education and Society*, 7 (1), 65–83.
44. Grininė, E., & Zablackaitė, S. (2007). Sportuojančių 16-18 metų mokinių gyvenimo kokybė. *Sporto mokslas*, 3 (49), 60–66.
45. Hardman, K. (2008). Physical education in schools: a global perspective. *Kinesiology*, 40, 5–28.
46. Hargreaves, A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius: Tyto Alba.
47. Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo liber.
48. Hart D., Atkins R., Ford D. Family influences on the formation of moral identity

- in adolescence: longitudinal analysis // *Journal of Moral Education*. 1999, 28 (3), p. 375–386.
49. Hill, G., Brodin, K.L. (2004). Physical education teachers perceptions of the adequacy of university coursework in preparation for teaching. *Physical Educator*, 61, 2, 75–87.
 50. Hopwood, L., DeJong, P. (1996). Outcome research on treatment conducted at the Brief Family Therapy Center. In: Miller S, Hubble MA, Duncan BL, editors. *Handbook of Solution-Focused Brief Therapy*. San Francisco: CA: Jossey-Bass, p. 272–298.
 51. Jankauskienė, R., Kardelis, K. (2000). Vyresniųjų klasių merginų požiūris į savo kūną priklausomybė nuo jų išitraukimo į neformalią fizinę veiklą. *Visuomenės sveikata*, 3, 19–26.
 52. Jankauskienė, R. (2008). Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? *Medicina (Kaunas)*, 44 (5), 346–355.
 53. Juškelienė, V., Ustilaitė S. (2009). Lietuvos 16 – 19 metų mokyklų baigiančių mokinių fizinio aktyvumo įpročiai visuomenės sveikatos požiūriu. *Sporto mokslas*, 1 (55), 67–74.
 54. Karbočienė, E., Alūzas, R., Norkus, S. (2005). Šiaulių miesto kūno kultūros mokytojų bendrųjų profesinių kompetencijų raiška (empirinis tyrimas). *Mokytojų ugdymas*, 4, 38–44.
 55. Karanauskienė, D., Kardelis, K., Šukys, S. (2004). Sportinio identiteto kaip tiriamojo konstrukto metodologiniai ypatumai. *Sporto mokslas*, 4 (38), 17–21.
 56. Karanauskienė, D., Kardelis, K. (2005). The relationship between students' academic identity and academic achievements. *Socialiniai mokslai*, 1 (47), 62–70.
 57. Karanauskienė, D. (2006). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos su aukštąja mokykla raiška*. Daktaro disertacija. Kaunas.
 58. Kardelienė, L., Kardelis, K. (2006). *Pedagoginė komunikacija kūno kultūros veikloje: monografija*. Kaunas: KTU.
 59. Kardelienė, L. (2004). Profesinė atsakomybė: kaip bendradarbiaujame kūno kultūros pamokose. *Žvirblių takas*, 2, 27–30.
 60. Kardelienė, L. (2008). Kūno kultūros ir kitų specialybių mokytojų socialinio bendravimo nuostatos. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (71), 43–48.
 61. Kardelienė, L., Kardelis, K., Karanauskienė, D., Šukys, S. (2009). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos: akademinė, sportinė ir profesinė*. Kaunas: LKKA.
 62. Kardelienė, L., Lengvinas, D., Bardauskienė, S. (2010). Ugdytojų iš paauglių tarpmo izoliatoriaus ir pataisos namų fizinio aktyvumo ir savijautos sąsajos. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 3 (78), 42–49.

63. Kardelis, K., Kavaliauskas, S., Balzeris, V. (2001). *Mokyklinė kūno kultūra: realijos ir perspektyvos*. Kaunas: LKKA.
64. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
65. Kviklienė, R., Vilkas, A., Kontorovičienė, R. (2005). Įvairių edukacinių veikslių įtaka VII–VIII klasių mergaičių nuomonei apie kūno kultūros pamokas. *Sporto mokslas*, 4 (42), 64–69.
66. Laker, A. (2000). *Beyond the Boundaries of Physical Education: educating young people for citizenship and social responsibility*. London and New York: Routledge Falmer.
67. Lasauskienė, J., Juvonen, A. (2005). Muzikos mokytojų profesinė kompetencija: Lietuvos ir Suomijos studentų požiūris. *Pedagogika*, 78, 29–35.
68. Li, W., Wright, P.M., Rukavina, P.B., Pickering, M. (2008). Measuring Students' Perceptions of Personal and Social Responsibility and the Relationship to Intrinsic Motivation in Urban Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 27, 167–178.
69. Luke, M. D., Cope, L. D. (1994). Student attitudes toward teacher behavior and program content in school physical education. *Physical Educator*, 51 (2), 57–67.
70. Macdonald, D. (1999). The „professional“ work of experienced physical education teachers. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70 (1), 41–55.
71. Malinauskas, R., Klizas, Š., Šniras, Š. (2008). Vidurinio mokyklinio amžiaus moksleivių socialinė adaptacija kūno kultūros pamokų metu. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2 (69), 52–56.
72. Malinauskas, R. (2008). Krepšinių žaidžiančių studentų sportinės veiklos motyvacija. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (71), 57–62.
73. Marlett, P.B., Gordon, Ch.J. (2004). The use of alternative texts in physical education. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 48 (3), November, 226–237.
74. Marsh, H., Craven, R., Hinkley, J., Debus, R. (2003). Evaluation of the big-two-factor theory of academic motivation orientations: an evaluation of jingle-jangle fallacies. *Multivariate Behavioral Research*, 38 920, 189–224.
75. Martišauskienė, E. (2009). Mokytojų vertybinių nuostatų įkūnijimas ugdymo procese. *Pedagogika*, 93, 25–35.
76. Medonis, A., Blauzdys, V. (2008). Žinių poreikis ir poveikis fizinei savimokai. *Pedagogika*, 89, 145–150.
77. Myers, J.E., Sweeney, T.J., Witmer, J.M. (2000). The Wheel of Wellness Counseling for Wellness: A Holistic Model for Treatment Planning. *Journal of Counseling & Development*, 78, 251–266.
78. Myers, J.E., Sweeney, T.J. (2005). The indivisible Self: An Evidence-Based Model of Wellness (reprint). *The Journal of Individual Psychology*, 61(3), 269–279.
79. Motiejūnienė, E., Žadeikaitė, L. (2009). Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir gali-

- mybės. *Pedagogika*, 95, 86–92.
80. Murphy, J. J. (1994). Working with what works: A solution-focused approach to school behavior problems. *The School Counselors*, 42, 59–65.
 81. Muszkieta, R. (2005) *Physical Education Teacher-Evaluation of Students' Performance*. Poznan: WIGO.
 82. Nicaise V., Cogérino G., Bois J., Amorose A., (2006). Students' perceptions of Teacher's Feedback and Physical Competence in Physical Education Classes: Gender effects. *Journal of Teaching in Physical Education*. Nr. 25. P. 36–57.
 83. O'Reilly, E., Tompkins, J., Gallant, M. (2001). They Ought to Enjoy Physical Activity, You Know?: Struggling with Fun in Physical Education. *Sport, Education and Society*, 6 (2), 211–221.
 84. Pacenka, R., Kardelis, K. (2000). Kūno kultūros mokytojų profesinės nuostatos. *Socialiniai mokslai*, 1 (22), 98–105.
 85. Pacenka, R. (2004). Kūno kultūros mokytojų rengimo konceptualios atgavimos prielaidų tyrimas. *Pedagogika*, 70, 137–142.
 86. Pahkala, K., Heinonen, O.J., Lagstrom, H., Hakala, P., Sillanmaki, L., Simell, O. (2007). Leisure-time physical activity of 13-year-old adolescents. *Scandinavian Journal of MEDICINE & SCIENCE IN SPORTS*, 17, 324–330.
 87. Panczyk, W. (2005). School Physical Education and the Perspectives of Physical Activity in the Consumer Society. *Sport, Culture and Society*. Ed. by J.Kosiewicz. Warszawa: AWP AMALKER.
 88. *Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita* (2006). Kaunas: Aušra.
 89. Petrauskienė, A. (2008). Mokymąsi vystantis vertinimas – sumuojamojo ir formuojančiojo vertinimų sąveika kaip mokymosi tęstinumą ir kaitą sąlygojanti prielaida. *Sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: sandūra ir sąveika*, 4 (1), 11–16.
 90. Piech, J. P., Wojnar, J. (2002). Moksleivių nuomonės ir lūkesčiai vertinant fizinio auklėjimo dalyką kai kurių Europos Sąjungos šalių mokyklose. *Sporto mokslas*, 2 (28), 62–67.
 91. Pollard, A. (2002). *Refleksyvusis mokymas. Veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika*. Vilnius: Garnelis.
 92. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. (2008). *Vilnius*.
 93. Prochaska, J. J., Sallis, J. F., Slymen, D. J., McKenzie, T. L. (2003). A longitudinal study of children's enjoyment of physical education. *Pediatric Exercise Science*, 5, 170–178.
 94. Prusak, K.A., Treasure, D.C., Darst, P.W., Pangrazi, R. (2004). The effects of choice on the motivation of adolescent girls in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 23, 19–29.

95. Puišienė, E., Kardelienė, L., Kardelis, K. (2008). Kauno miesto vyresniųjų klasių vaikinių ir merginų gyvenamosios skiriamieji bruožai. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1(68), 73–79.
96. Rakauskienė, V., Kardelienė, L. (2009). Edukacinis konsultavimas – efektyvus metodas pedagoginės komunikacijos trikdžiams kūno kultūros pamokose spręsti. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (25), 163–168.
97. Ryan, S., Fleming, D., Maina, M. (2003). Attitudes of middle school students toward their physical education teachers and classes. *Physical Educator*, 60, 2, 28–42.
98. Segrave, J. (2000). Sport as escape. *Journal of Sport and Social Issues*, 24 (1), 61–77.
99. Siedentop, D. (2002). Content knowledge for physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 21, 368–377.
100. Sketerskienė, R., Šurkienė, G. (2006). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų pagrindinio ugdymo programos mokinių savijauta ir požiūris į mokyklą. *Visuomenės sveikata*, 4, 9–15.
101. Stryker, S., & Burke, P.J. (2000). The past, present, and future of an identity theory. *Social Psychology Quarterly*, 63 (4), 284–297.
102. Šalkauskis, S. (1991). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
103. Šarkauskienė, A. (2009). Neformaliojo fizinio ugdymo veiklos ypatumai ir kaitos linkmės. *Sporto mokslas*, 2(56), 68–75.
104. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
105. Šukys, S. (2002). *Socialiniai, moraliniai sporto sociologijos aspektai*. Kaunas: LKKA.
106. Šukys, S., Bagdonas, A. (2007). Moksleivių sportavimo ir fizinio aktyvumo laisvalaikio sąsajos su socialiniais ekonominiais veiksniais. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (64), 44–50.
107. Šukys, S., Jankauskienė, R. (2008). Mokinių sportavimo ir fizinio aktyvumo laisvalaikio sąsajos su psichosocialiniais, elgesio ir mokyklos veiksniais. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (68), 92–99.
108. Tinning, R. (2004). Rethinking the preparation of HPE teachers: ruminations on knowledge, identity, and ways of thinking. *Asia-Pacific of Teacher Education*, 32 (3), 241–253.
109. Trinkūnienė, L., Rutkauskaitė R., Emeljenovas, A., Alubauskas S. (2009). *Papildomo fizinio aktyvumo pratybų poveikis silpno fizinio pajėgumo mergaitėms. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (75), 86–92.
110. Trost, S.G. (2004). School Physical Education in the Post-Report Era: An Analysis From Public Health. *Journal of Teaching in Physical Education*, 23, 318–337.
111. Trost, S.G., Fees, B., Dziewaltowski, D. (2008). Feasibility and Efficacy of a „Mo-

- ve and Learn“ Physical Activity Curriculum in Preschool Children. *Journal of Physical Activity and Health*, 5, 88–103.
112. Vainienė, E., Kardelis, K. (2008). Jaunimo mokyklų moksleivių fizinio aktyvumo sąsajos su mokymosi motyvacija, savigarba ir socialine integracija. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (68), 100–107.
 113. Vasiliauskas, R. (2010). Mokytojo profesinės koncepcijos refleksija magistrantūros studijose: vertybinių orientacijų išvalgos. *Pedagogika*, 98, 9–17.
 114. Vilkas, A., Kviklienė, R. (2003). Mergaičių paauglių fizinių ypatybių lavinimas aerobikos edukacine sistema per kūno kultūros pamokas. *Sporto mokslas*, 4 (34), 48–53.
 115. Vilkas, A., Raškauskienė, J. (2005). 5–12 klasių mergaičių požiūrio į kūno kultūrą formavimasis ir kaita. *Sporto mokslas*, 3 (41), 66–71.
 116. Zaborskis, A. (2005). Lietuvos moksleivių gyvenamosios vertinimas 1994–2002. *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas* 2005, 5, 327–333.
 117. Zwozdiak-Myers, P., Whitehead, M., Capel, S. (2004). Your wider role as a PE teacher. In: *Learning to teach physical education in the secondary school: a companion to school experience* (pp. 239–258) / edited by Susan Capel. N.Y.: Routledge Falmer.
 118. Ward, J., Wilkinson, C., Graser, S.V., Prusak, K.A. (2008). Effects of Choice on Student Motivation and Physical Activity Behavior in Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 27, 385–398.
 119. Ward, P., Sullivan, M. (2006). The contexts of urban settings. *Journal of Teaching in Physical Education*, 25, 348–362.
 120. Wojnar, J. (2000). Esami ir laukiami kūno kultūros mokytojų gebėjimai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. VII tarptautinė mokslinė konferencija. Mokslo darbai*. (pp. 250–255). Vilnius.
 121. Wong, A., Louie, L. (2002). What professional educators can learn from practicing physical education teachers? *Physical Educator*, 59, 2, 90–104.
 122. Wright, J., Burrows, L. (2006). Re-concepting ability in physical education: A social analysis. *Sport, Education and Society*, 11(3), 275–291.
 123. Xiang, P., McBride, R.E., Solmon, M.A. (2003). Motivational climates in ten teachers elementary physical education classes: An achievement goal theory approach. *Elementary School Journal*, 104, 71–91.
 124. Бурлакова, Н. Ю. (2000). *Профессиональные способности в структуре интегральной индивидуальности учителя физической культуры*. Дис. канд. психол. наук. Пермь.
 125. Быков, В.С. (2000). Теория и практика формирования потребности в физическом самовоспитании у школьников. *Физическая Культура: Воспитание, Образование, Тренировка*, 1, 2–7.

126. Короткова, Е. А., Архипова, Л. А. (2002). Обучение двигательным действием в условиях организации продуктивных взаимодействий (ученик-ученик). *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*, 4, 19–23.
127. Крайг, Г. (2002). *Психология развития: 7-е международное издание*: СПб.: Питер.
128. Манжелей, И.В. (2008). Педагогические модели физического воспитания. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*, 4, 3–6.
129. *Практическая диагностика*. Самара: Издательский дом БАХРАМ-МА, 2000.
130. Фонарев, Д. В., Ложкин, В. Л., Панфилова, Е. А. (2004). Психологический анализ процесса адаптации учащихся к физическим нагрузкам в спортивно ориентированном физическом воспитании. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*, 4, 13–17.

Darius Masiliauskas

**KŪNO KULTŪROS MOKYTOJO
PROFESINĖS IR MOKINIŲ DALYKINĖS
POZICIJOS SAŠAJA PAMOKOJE**

*Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

SL 843. 2011-05-25. 15 aut. apsk. l. Užsakymas 53.
Išleido VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.
El. p. leidykla@cr.su.lt, tel. (8 ~ 41) 59 57 90, faks. (8 ~ 41) 52 09 80.
Spausdino UAB „Šiaulių knygrišykla“, P. Lukšio g. 9A, LT-76207 Šiauliai.